

T.C.  
MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
SERAMİK ANA SANAT DALI  
SERAMİK PROGRAMI

# ÇANAKKALE SERAMİKLERİNDE FORM VE DEKOR İLİŞKİLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

99849

Hazırlayan:  
9660025 Halide OKUMUŞ

99849

Danışman:  
Doç. Gül ÖZTURANLI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU  
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL - 2000

Yüksek lisans öğrencisi Halide Okumuş tarafından hazırlanan  
"Çanakçale Seramiklerinde Form ve Dekor  
İlişkileri"

..... adlı bu çalışmada jürimizce  
Yüksek Lisans Tez I ..... Eser Metni  
olarak kabul edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 06.10.2006

( Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı - Soyadı ve Kurumu ) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof. Beril ANILANMERT

Jüri Üyesi : Doç. Hande KURA

Jüri Üyesi : Doç. Gül ÖZTÜREL (D)

Jüri Üyesi : Y. Doç. Zerrin DEMİRSU (M. Ü. Öğr. Üyesi)

Jüri Üyesi : Y. Doç. İrfan AYDIN

Hande Kura

Zerrin Demirsu

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU  
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
<b>ÖNSÖZ</b> .....	VI
<b>ÖZET</b> .....	VII
<b>SUMMARY</b> .....	VIII
<b>Harita, Şema Listesi</b> .....	IX
<b>GİRİŞ (amaç, kapsam, yöntem)</b> .....	1

### 1.BÖLÜM

<b>1.ÇANAKKALE</b> .....	4
1.1. Çanakkale'nin Yeri ve Seramik Açısından Önemi .....	4
1.2. Çanakkale Seramiklerinin Tarih Boyunca Gelişimi .....	7
1.3. Çanakkale'nin Seramik Açısından Günümüzdeki Durumu .....	15

### 2. BÖLÜM

<b>2. ÇANAKKALE SERAMİKLERİNDE FORM ÇEŞİTLERİ</b> .....	18
2.1. Yemek ve Servis Kapları .....	24
2.1.1. Tabaklar .....	24
2.1.2. Kaseler .....	25
2.1.3. Sahanlar .....	26
2.1.4. Tuzluklar .....	27
2.1.5. Baharatlıklar .....	28
2.1.6. Meyvelikler .....	29
2.1.7. Şekerlikler .....	30
2.1.8. Kevgirler .....	31
2.2. Sıvı Madde Kapları .....	33
2.2.1. Sürahiler .....	33
2.2.2. Maşrapalar .....	34
2.2.3. Çaydanlıklar .....	35
2.2.4. Fincan ve Fincan Zarfları .....	35
2.2.5. Kadehler .....	36

2.2.6. Testiler .....	37
2.2.7. Küpler .....	41
2.2.8. Mataralar .....	42
2.2.9. Şişeler .....	43
2.2.10. İbrikler .....	43
2.2.11. Fıçı Biçimli Kaplar .....	44
2.3. Açık Ağızlı Biçimler .....	47
2.3.1. Vazolar .....	47
2.3.2. Saksılar .....	48
2.3.3. Leğenler .....	48
2.3.4. Yazı Takımları .....	49
2.3.5. Kalemlikler .....	50
2.3.6. Kül Tablaları .....	50
2.4. Aydınlatma Elemanları .....	52
2.4.1. Yağ Kandilleri .....	52
2.4.2. Gaz Lambaları .....	52
2.4.3. Şamdanlar .....	53
2.5. Isıtma Elemanları .....	55
2.5.1. Mangallar .....	55
2.6. Hayvan ve İnsan Biçimli Formlar .....	58

### 3. BÖLÜM

#### 3.ÇANAKKALE SERAMİKLERİNDE UYGULANAN

<b>DEKOR TEKNİKLERİ</b> .....	62
3.1. Angop Dekorları .....	63
3.1.1. Angop Dekoru ve Uygulama Tekniklerine Göre Örnekler .....	66
3.1.1.1. Daldırma tekniği .....	67
3.1.1.2. Akıtma Tekniği .....	69
3.1.1.3. Fırça Tekniği .....	71
3.1.1.4. Ebru ve Mermer Teknikleri .....	73
3.1.1.5. Serpme Tekniği .....	76

3.2. Sıraltı Dekorü ve Örnekleri .....	78
3.3. Sırüstü Dekorü ve Örnekleri .....	82
3.4. Parça Ekleme Dekorü ve Örnekleri .....	86

## 4. BÖLÜM

### 4.ÇANAKKALE SERAMİKLERİNİN FORM VE

<b>DEKOR İLİŞKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ .....</b>	<b>91</b>
4.1. Yemek ve Servis Kaplarında Görülen Dekor Uygulamaları .....	94
4.1.1. Tabaklar .....	94
4.1.2. Kaseler .....	100
4.1.3. Sahanlar .....	101
4.1.4. Tuzluklar .....	103
4.1.5. Baharatlıklar .....	104
4.1.6. Meyvelikler .....	105
4.1.7. Şekerlikler .....	106
4.1.8. Kevgirler .....	108
4.2. Sıvı Madde Kaplarında Görülen Dekor Uygulamaları .....	109
4.2.1. Sürahiler .....	110
4.2.2. Maşrapalar .....	110
4.2.3. Çaydanlıklar .....	111
4.2.4. Fincan ve Fincan Zarfları .....	112
4.2.5. Kadehler .....	113
4.2.6. Testiler .....	114
4.2.7. Küpler .....	118
4.2.8. Mataralar .....	120
4.2.9. Şişeler .....	121
4.2.10. İbrikler .....	122
4.2.11. Fıçı Biçimli Kaplar .....	123
4.3. Açık Ağızlı Biçimlerde Görülen Dekor Uygulamaları .....	125
4.3.1. Vazolar .....	125
4.3.2. Saksılar .....	126

4.3.3. Leğenler .....	127
4.3.4. Yazı Takımları .....	127
4.3.5. Kalemlikler .....	128
4.3.6. Kül Tablaları .....	129
4.4. Aydınlatma Elemanlarında Görülen Dekor Uygulamaları .....	130
4.4.1. Yağ Kandilleri .....	130
4.4.2. Gaz Lambaları .....	131
4.4.3. Şamdanlar .....	132
4.5. Isıtma Elamanlarında Görülen Dekor Uygulamaları .....	133
4.5.1. Mangallar .....	133
4.6. Hayvan ve İnsan Biçimli Formlarda Görülen Dekor Uygulamaları .....	135
<b>SONUÇ</b> .....	<b>137</b>
<b>Sözlük</b> .....	<b>139</b>
<b>Resim Listesi</b> .....	<b>143</b>
<b>Şemalara Ait Resim Listesi</b> .....	<b>146</b>
<b>Kaynaklar</b> .....	<b>150</b>

## ÖNSÖZ

Çanakkale seramikleri gerek formları, gerekse dekorları bakımından seramik sanatımızda çok ayrı bir yere sahiptir. Bu seramiklerin form ve dekorlarında oldukça başarılı bir stilizasyon göze çarpmaktadır. Seramiklerindeki farklı tarzla İznik ve Kütahya'dan ayrı üçüncü bir seramik üretim merkezi olan Çanakkale'de yüzyılımızın ortalarından itibaren seramik üretimini aktif olarak sürdürülmemektedir. Bir dönem sevilerek üretilmiş ve şehre adını vermiş olan Çanakkale seramiklerini ancak sanat tarihi yayınlarında, müzelerde ve özel koleksiyonlarda görüp değerlendirmek mümkündür.

Çanakkale seramiklerinden gerek şimdiye kadar yapılan araştırmalarda, gerekse müze ve özel koleksiyon kataloglarında eser değerlendirmesi kapsamında bahsedilmiştir. Bu çalışmada ise Çanakkale seramikleri öncelikle form olarak sınıflandırılarak tanıtılmış, arkasından bu formlarda görülen dekorlar örnekleriyle açıklanmış ve sonuç olarak da form ve dekor ilişkileri açısından örnekleriyle incelenmiştir.

Bu çalışmayı yaptığım süre içerisinde, konunun belli bir sistemle araştırılıp, aktarılması için beni yönlendiren danışmanım Doç. Gül ÖZTURANLI' ya, ayrıca eğitimim ve bu konudaki araştırmalarım süresince bana büyük destek olan Erdal GÜREL ve Şenol OKUMUŞ ailelerine teşekkürlerimi sunarım.

## ÖZET

17.yy. sonları ile 20.yy.başları arasında etkin olarak varlık gösteren Çanakkale seramikleri geleneksel seramik sanatında özgün form ve dekorlarıyla diğer seramik merkezlerinden ayrılmaktadır. Kullanım amaçlı üretilmiş olan bu seramikler gerek form çeşitliliği ve biçimleriyle, gerekse dekorlarıyla oldukça ilgi çekmektedir.

Tezin kapsamında Çanakkale seramiklerinin form ve dekor ilişkileri açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Konu dört bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölümde; Çanakkale'nin yeri ve seramik yapımına uygun hammaddelerin yöreden temin edilebilir olması dolayısıyla seramik açısından önemi belirtilmiştir. En kaliteli örnekleri 17.yy. sonlarıyla 18.yy. başlarında olan Çanakkale seramiklerinin tarih boyunca gelişimi ve bu seramikler hakkındaki izlenimler, dönemin seyyahları ve tarihçilerinin anlatımlarına dayanılarak verilmiştir. Özellikle 19.yy. sonlarında bozulmaya başlamış olan Çanakkale seramiklerinin bugünkü durumuna değinilmiştir.

İkinci bölümde; genellikle günlük kullanıma yönelik olarak yapılmış olan bu seramiklerde görülen form çeşitleri ele alınmıştır. Oldukça geniş form çeşitliliği olan bu seramikler işlevlerine göre gruplandırılıp tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde; Çanakkale seramiklerinin form ve dekor ilişkilerinin gruplandırılması açısından, öncelikle bu seramiklerde görülen dekor teknikleri anlatılmıştır. Çoğunlukla angop dekorları uygulanan bu seramiklerde; sıraltı, sırüstü, parça ekleme gibi dekor teknikleri de görülmektedir. Uygulanan dekor teknikleri uygulandıkları form örnekleriyle birlikte verilmiştir.

Dördüncü bölümde; Çanakkale seramiklerinin form çeşitlerinde tanıtılan ve işlevlerine göre gruplandırılan formlar, form ve dekor örnekleriyle birlikte incelenmiştir.



## SUMMARY

Çanakkale ceramics, being effective between the end of 17<sup>th</sup> and the beginning of 20<sup>th</sup> century, differ from the other ceramic centres by their original forms and decorations. Such ceramics which were produced for use are attractive not only in their various forms and shapes but also in their decorations.

This thesis aims at investigating Çanakkale ceramics in terms of the relationship between their form and decoration. The research consists of four sections.

In the first section; the location of Çanakkale and its importance due to the availability of the resources suitable for ceramics within the area, are emphasized. The development of Çanakkale ceramics in history, which have had the samples of the highest quality at the end of 17<sup>th</sup> century and at the beginning of 18<sup>th</sup> century, and the impressions of the travellers and historians of the time are also stated. In addition, the present state of Çanakkale ceramics which have started to be spoiled especially at the end of 19<sup>th</sup> century, has been mentioned.

In the second section; the form types of these ceramics, which were often produced for daily use, are considered. Having quite a wide range of types of forms, these ceramics are classified according to their functions.

In the third section; from the viewpoint of the relation between the forms and decorations of Çanakkale ceramics, the decoration techniques are reported first. Mainly angop techniques were applied with these ceramics. However, under glaze, over glaze, piece adding techniques were also seen. The decoration techniques are given together with the form samples they were used.

In the fourth section; the forms of Çanakkale ceramics introduced and classified according to their functions in the form types, are studied together with form and decoration samples.

**HARİTA VE ŞEMALAR**

	<u>Sayfa No</u>
Harita 1. Çanakkale'nin Yeri ve Seramik Açısından Önemi .....	3
Tablo 1. Çanakkale'de bulunan seramik hammaddeleri ve Merkezleri .....	3
Şema 1. Çanakkale Seramiklerinin Tarih Boyunca Gelişimi .....	6
Şema 2. Çanakkale Seramiklerinde Form Çeşitleri .....	17
Şema 2 (a). Yemek ve Servis Kapları .....	23
Şema 2 (b). Sıvı Madde Kapları .....	32
Şema 2 (c). Açık Ağızlı Biçimler .....	46
Şema 2 (d). Aydınlatma Elemanları .....	51
Şema 2 (e). Isıtma Elemanları .....	54
Şema 2 (f). Hayvan ve İnsan Biçimli Formlar .....	57
Şema 3. Çanakkale Seramiklerinde Uygulanan Dekor Teknikleri .....	61
Şema 3 (a). Angop Dekoru ve Uygulama Tekniklerine Göre Örnekler .....	65
Şema 3 (b). Sıraltı Dekoru ve Örnekleri .....	77
Şema 3 (c). Sırüstü Dekoru ve Örnekleri .....	81
Şema 3 (d). Parça Ekleme Dekoru ve Örnekleri .....	85
Şema4.Çanakkale Seramiklerinin Form ve Dekor İlişkileri Açısından İncelenmesi ...	90

## GİRİŞ

17.yy. sonlarından 20.yy. ortalarına kadar üretildikleri görülen Çanakkale seramikleri, başlangıç olarak kırmızı hamurlu “Milet İşi” seramiklere bağlanmaktadır. Oldukça geniş form çeşitliliği olan bu seramiklere, form ve dekor ilişkileri açısından bakıldığında dekorlarında çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Genellikle angop dekorlarının uygulandığı Çanakkale seramiklerinde sıraltı, sırüstü, parça ekleme dekorları da uygulanmıştır. Erken dönem örneklerde daha çok sıraltına kahverengi, mor, sarı, mavi, kırmızı, turuncu tonlarındaki renklerle oluşturulan desenler üzerine renkli ya da renksiz şeffaf sır atılmıştır. Geç dönem örneklerde ise sırüstü tekniği ve parça ekleme dekorları görülmekte olup geç ve erken dönem örneklerinin birçoğunda bu dekorlarla birlikte angop dekorları uygulanmıştır.

Desen için uygun bir zemin oluşturan çukur tabak ve kaselerde soyut rozetler, çiçek demetleri, stilize benekler görülür. Bordürler genellikle kafes örgülerinden, damla motiflerinden oluşur. 18.yy.’daki zengin halk resmi geleneğini yansıtan yelkenli, cami, köşk tasvirli tabaklar naif, izlenimci ve serbest bir betimleme anlayışının ürünleridir. Tek ya da çift kuşlar, balık, zürafa gibi örnekler daha eski olan Kütahya çini geleneğine bağlanan ortak bir Batı Anadolu beğenisini yansıtır.

Günlük kullanıma yönelik serbest bir biçim ve desen anlayışıyla üretilen Çanakkale seramikleri 19.yy. başlarından sonra ithal ürünlerin etkisiyle yozlaşmış, aşırı kabartmalı örneklerle barok bir görünüm kazanmıştır.

19.yy. ikinci yarısından sonra ağızları stilize kuş ya da at başlı, boyunları kanatlı, kapakları beктаşı kavuğu biçiminde örneklere sıkça rastlanır. Halka gövdeli testilere, birçok formda olduğu gibi parça ekleme yöntemiyle rozetler çelenkler eklenmiştir. Bu formlar zamanla heykelimsi görünlere ulaşmıştır. Horoz, kuş, aslan, at, deve, kaplumbağa, kuğu, kanguru, zürafa gibi hayvanların yanı sıra insan ve gemi biçimleri, Osmanlı üslubunda şamdanlar ve mangallar Çanakkale seramiklerinin değişik örneklerindedir.

**AMAÇ:** Çanakkale seramikleri formlarıyla olduğu kadar form çeşitliliği ile de dikkati çekmektedir. Bu seramiklerden gerek şimdiye kadar yapılan araştırmalarda gerekse müze ve özel koleksiyon kataloglarında genellikle eser değerlendirmesi şeklinde bahsedilmiştir. Bu tezde ise, Türk seramik tarihinde form ve dekorlarıyla çok ayrı bir yeri olduğu görülen Çanakkale seramiklerinin farklı bir bakış açısıyla, form ve dekor ilişkileri yönünden incelenmeleri hedeflenmiştir.

**KAPSAM:** Çanakkale seramiklerinin tarihi şimdiye kadar yapılmış araştırmalara göre en erken 17.yy. sonlarına kadar götürülebilmektedir. Bu seramiklerin başlangıç tarihlerinin daha net belirlenmesi ancak Çanakkale’de yapılacak arkeolojik araştırmalar sonucunda olabilecektir. Çanakkale seramiklerinin en başarılı örnekleri 17.yy. sonları ile 18.yy. başlarında görülmektedir. Bu tezde 17.yy. sonlarından günümüze kadar olan dönemdeki Çanakkale seramikleri incelenmiştir.

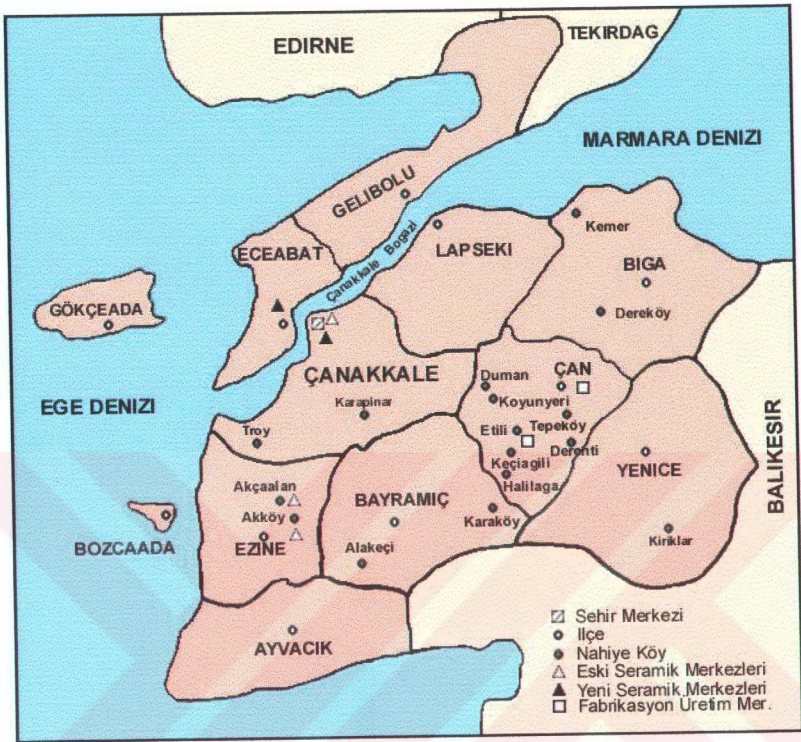
**YÖNTEM:** Bu çalışma hazırlanırken, konuyla ilgili çok fazla kaynak olmadığından Çanakkale seramikleri ile ilgili bilgiler genellikle aynı kişilerin farklı yayınlardaki yazılarından, makalelerden, müze kataloglarındaki eser değerlendirmelerinden ve yüksek lisans tez çalışmalarından elde edilmiştir. Görsel olarak ise müzelerden ve özel koleksiyonlardan yararlanılmıştır. Konu dört bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölümde; Çanakkale’nin yeri ve seramik açısından önemi, Çanakkale seramiklerinin tarih boyunca gelişimi ve Çanakkale’deki seramiğin bugünkü durumu incelenmiştir.

İkinci bölümde; oldukça geniş form çeşitliliği olan bu seramikler işlevlerine göre gruplandırılıp tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde; Çanakkale seramiklerinde görülen dekorlar hakkında örnekleriyle birlikte bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde; Çanakkale seramiklerinde form ve dekor ilişkileri örneklerle incelenmiştir.



**HARİTA 1: Çanakkale'nin Yeri ve Seramik Açısından Önemi**

HAMMADDELER	ALAKEÇİ	BAYRAMIÇ	BİGA	ÇAN	DEREKÖY	DERNTİ	DUMAN	ETİLİ	EZİNE	HALIĞAĞA	KARAKÖY	KARAPINAR	KEÇİAĞILI	KEMER	KIRIKLAR	KOYUNYERİ	SARNIÇDERE	TEPEKÖY	TROY	YENİCE	
KIRMIZI KİL																					
KAOLEN																					
KUVARS																					
FELDİSPAT																					
MERMER																					
TALK																					
DOLAMİT																					
WOLLASTONİT																					
HALLOYSİT																					
PEGMATİT																					
SİLEKS																					
SİLİS KUMU																					
FİLLİNTAŞI																					

**TABLO 1: Çanakkale'de Bulunan Seramik Hammaddeleri ve Merkezleri**

# 1. BÖLÜM

## 1. ÇANAKKALE

### 1.1. ÇANAKKALENİN YERİ VE SERAMİK AÇISINDAN ÖNEMİ

"Çanakkale Türkiye'nin kuzey batı yönüne düşen, Balkan Yarımadası'nın Doğu Trakya topraklarına bir kıstakla bağlanmış Gelibolu Yarımadası ile Anadolu'nun batı uzantısı olan Biga Yarımadası üzerinde toprakları bulunan bir ilimizdir. Doğu ve Doğu - Güney yönünde Balıkesir ili, Batıda Ege Denizi, Kuzey - Batıda Edirne ili, Kuzeyde Tekirdağ ili, ve Marmara Denizi ile çevrili olan Çanakkale, kuruluş yönü bakımından taşıdığı stratejik önem yanında tarih, mitoloji ve doğal güzellikleri bakımından da yaygın ve uluslararası bir üne sahiptir."<sup>1</sup>

Çanakkale'nin adı Piri Reis'in denizcilik kitabı "Kitab-ı Bahriye'sinde" (16.yy.) Kale-i Sultaniye olarak geçmektedir. Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Çanakkale Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ismi Kale-i Sultaniye'yi "Fatih'in (Fatih Sultan Mehmet) şehirde yaptırmış olduğu ve daha sonra Kanuni tarafından onarılan kaleden almıştır."<sup>2</sup> Şehrin adı Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde de (17.yy. ikinci yarısı) "Kale-i Sultaniye" olarak geçmektedir. "Çanakkale adının burada yapılan çanak çömleklerden geldiği kabul edilmektedir. Eski adı Kale-i Sultaniye olan Çanakkale'nin 17.yy. sonlarında ipek, yelken bezi ve çanak çömlek imalatıyla ün yaptığını biliyoruz. ... Bu nedenle "Çanakkale" adının seramik yapımının daha ünlendiği 18.yy. sonlarına doğru kullanıldığını söyleyebiliriz. Batı seyahatnamelerinde kent adı olarak Çanakkale ismine ilk kez 1794'de burayı ziyaret eden İngiliz sefaretçi hekim J.Dalloway'ın seyahatnamesinde rastlıyoruz."<sup>3</sup> "Eskiden çok gelişmiş olan ipek ve sırma işçiliği ile çanak çömlekçilik Avrupa mallarının rekabeti karşısında, gerilemiş"<sup>4</sup> ve 19.yy. sonlarına doğru sönmüştür.

<sup>1</sup> Çanakkale İl Yıllığı, (1973), Cumhuriyetin 50. Yılında Çanakkale, s.55-75.

<sup>2</sup> Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, Ministry of Culture And Tourism of The Turkish Republic, Ankara 1988, s.207.

<sup>3</sup> Gönül ÖNEY. (1991), "Çanakkale Seramikleri", *Türk Çini ve Seramikleri*, Sadberk Hanım Müzesi Katalogu, İstanbul, s.105-106.

<sup>4</sup> "Çanakkale", (1963), *Türk Ansiklopedisi*, Cilt XI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, s.354.

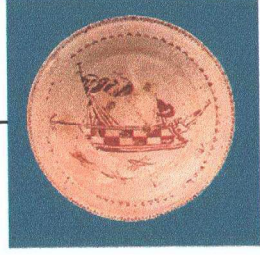
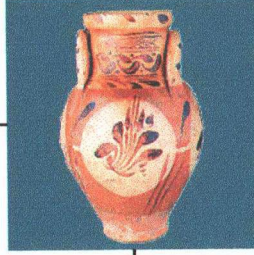
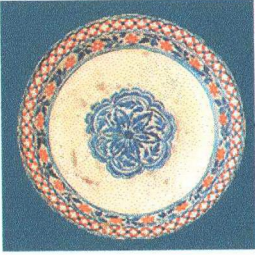
Seramik yapımında kullanılan seramik çamurunun, boya ve sır maddelerinin genellikle yöreden temin edildiği Çanakkale İli yer altı kaynakları bakımından oldukça zengindir. M.T.A. tarafından tespit edilen başlıca rezervleri; altın, bakır, demir, kurşun, linyit vs. dir. Çanakkale yeraltı kaynakları olarak seramik yapımına uygun hammaddelere de sahiptir. Bölge olarak ele alırsak; eski ustalar Eceabat, Çanakkale'nin hastane bayırı semti, bugünkü kapalı cezaevinin bulunduğu bölge, Atikhisar tarafının bulunduğu bölge (şu an kısmen su altında kalmıştır.) topraklarını kullanmışlardır. Çanakkale yöresinde çıkan ve seramik üretiminde kullanılan hammaddeler, Alakeçi'de kuvars, talk; Bayramiç'de kuvars, feldispat, mermer, dolamit; Biga'da kuvars, feldispat; Çan'da kuvars, feldispat, wollostonit; Dereköy'de mermer; Derenti'de mermer; Duman'da kaolen, feldispat; Etili'de kırmızı kil; Ezine'de kırmızı kil, kuvars; Halılağa'da kaolen, wollostonit, silis kumu; Karaköy'de wollostonit; Karapınar'da talk; Keçiağlı'nda kırmızı kil; Kemer'de kaolen; Kırklar'da kaolen, halloysit; Koyunyeri'nde kaolen; Sarnıçdere'de kaolen; Tepeköy'de pegmatit, sileks; Troy'da kırmızı kil; Yenice'de feldispat, halloysit şeklinde sıralanabilir. (Tablo 1)

Çanakkale bölgesi kil ve kaolenlerinden “suda dağılmayan, öğütülebilmek [öğütülerek] kullanılan, beyaz pişen kaolinler, Çan ve Biga'da bulunur. Duman ocaklarından çıkan killer ise karo yapımında kullanılır.”<sup>5</sup>

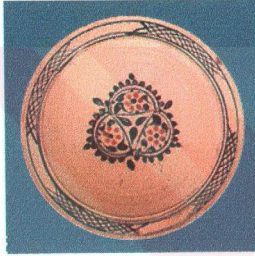
<sup>5</sup>Ateş ARCASOY. (1983), **Seramik Teknolojisi**, M.Ü. G.S.F. Seramik Ana Sanat Dalı Yayınları No:2, İstanbul s.29.

## ÇANAKKALE SERAMİKLERİNİN TARİH BOYUNCA GELİŞİMİ

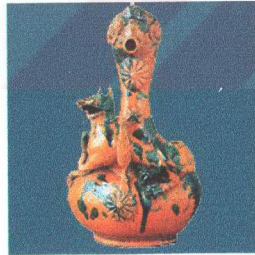
17. YY. SONLARI – 18. YY. BAŞLARI



18. YY. SONLARI – 19. YY. BAŞLARI



19. YY. SONLARI – 20. YY. BAŞLARI



GÜNÜMÜZ ÇANAKKALE SERAMİKLERİ



Şema 1



## 1.2. ÇANAKKALE SERAMİKLERİNİN TARİH BOYUNCA GELİŞİMİ

Çanakkale seramiklerinin tarihlenmesi için seyyahların, tarihçilerin anlatımlarından ve müzelere giren koleksiyonlardan yararlanılmaktadır. 13 Nisan 1836'da Çanakkale'yi gezen Helmuth von Moltke "Türkler bu kasabaya burada çalışan bir çok çömlekçi yüzünden 'Çanakkalesi' derler."<sup>6</sup> demektedir.

"17.yy. sonu, 18 ve 19.yy.larda Çanakkale'yi gezen çeşitli seyyahlar burada seramik yapımından söz etmektedir. Bu konuda ilk bilgiyi 1699'da Çanakkale'yi ziyaret etmiş olan Edmund Chishull'un seyahatnamesinden öğreniyoruz. 1740'da İngiliz seyyah Richard Pococke 'de seyahatnamesinde Çanakkale'de gördüğü Delft örneklerine benzer Çanakkale seramiklerinden kısaca söz eder."<sup>7</sup> Pococke bu devirde şehrin 1.200 kadar nüfusa sahip olduğunu, şehir halkının ipek, yelken bezi ve çanak çömlek ticareti ile geçindiğini belirtir ve "bu nüfus faal bir ipek, yelken bezi ve çanak çömlek ticareti ile geçiniyordu. O sırada yeni yeni inkişaf ettiği tahmin edilen tezgahlarda yapılan çanak çömlekler, memleketin birçok taraflarına sevkediliyordu"<sup>8</sup> der. Tarihçi R. Mantran İstanbul'a gelen ürünler arasında çanak çömlekleri de saymakta ve bunların Çanakkale'den geldiğini belirtmektedir. Richard Pococke'den "24 yıl sonra 1764'de Çanakkale'yi ziyaret eden İngiliz seyyah Richard Chandler de burada geniş çaplı bir çömlekçilik olduğunu yazar. Her üç seyahatnamede de kentin adı olarak Çanakkale geçmez.

1794'de Çanakkale'yi ziyaret eden ve ilk kez Çanakkale adını kullanan James Dallaway, burda zevksizce boyanan ve yaldızlanan kaba çanak ve çömlek yapımından söz etmektedir. Bu anlatım 17.yy.sonu ve 18.yy.da yapılan kaliteli örneklerin 18.yy.

<sup>6</sup> Helmuth von MOLTKE. (1969), **Türkiye Mektupları** (Moltke'nin Türkiye mektupları), Çeviren: Hayrullah Örs. Remzi Kitabevi, İstanbul, s.49.

<sup>7</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.105-107

<sup>8</sup> Besim DARKOT. (1986), "Çanakkale", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 3, Birinci Basılış, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.338

sonundan başlayarak yavaş yavaş bugün hala piyasada bulunan kaba örneklerle dönüştüğüne işaret eder. Benzer şekilde 1794 eylülünde Çanakkale'den geçen botanikçi Sibthorp da burada bazı çömlekçilerde zarif denebilecek çanak çömlek yapıldığını ve ustaların büyük bir beceri ile bunları boyadıklarını fakat boyaların fırınlanmadığını<sup>9</sup> yazmaktadır. Burada sözü edilen boyama tarzı, geç dönem Çanakkale seramiklerinde görülen ve sırlanmış parçalar üzerine yağlı boya uygulanan boyama tarzı olmalıdır.

“1850 yılı civarında Çanakkale’yi gören gezgin Albert Smith kitabında verdiği iki çizimle Çanakkale seramiklerinden ayrıntılı biçimde bahseden yazar olmuştur. Türklerin, kenti Çanak-Kalesi olarak adlandırdığını belirten gezgin, ‘... insanlar gemiye sandallarla gelerek satmak için burada bol olarak yapılan kaba seramikler getirdiler. Satılan mallar daha çok büyük ve altın yıldızlarla süslü, çirkin sayılmayacak sürahiydi. Fakat ben bir arkadaşına hediye olarak geyik şeklinde yapılmış sürahi aldım. Şüphesiz bu, hayatımda gördüğüm en çirkin şeydi’ der. Kitabında ön yüzü çiçek ve yaprak desenli, burmalı saplı tipik bir 19.yy. sürahisinin ve aynı yüzünün sırtı kulplu ‘aquamanil’ tarzında bir at biblosunun çizimini verir.

19.yy. gezginlerinin eserlerinde sözü edilen ve kaba olarak tanımlanan, A.Smith’in çizimini verdiği seramikler, sır üstü tekniğinde çiçek, yaprak desenleriyle boyamalı sürahi ve ön yüzü kabartmalı at biblosunda olduğu gibi 17.yy. sonu ve 18.yy. erken örneklerine göre daha kalitesiz seramiklerdir. 17.yy.dan 18.yy. sonuna kadar yapıldıklarını kabul ettiğimiz sır altı tekniğinde boyama ve çiçek, benek, hayvan, kuş, yelken, kalyon, cami vb. desenlerle bezeli Çanakkale seramikleri üslup bakımından, söz konusu geç örneklerden daha başarılı kompozisyonlar ortaya koymakta ve kalite olarak da üstünlük göstermektedir.”<sup>10</sup>

<sup>9</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.105-106

<sup>10</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.106-107

“19.yy. sonlarında Çanakkale'yi gören Vital Cuinet, bu devirde şehrin nüfusunun 11.062 olduğunu, çanak ve çömlek işlerinin önemini kaybettiğini, yine de şehrin ihracatı arasında yeri olduğunu yazar.

20.yy. başında bazı elçi ve gezginlerde Çanakkale'nin geç dönem kalitesiz seramiklerinden söz eder. İstanbul'da büyük elçi olarak bulunan Lord Duffer'in karısı Harriot Lady Duffer'in seyahatnamesinde Çanakkale seramikleri için; ‘... Burada Valauri örneklerini hatırlatan ucuz tip seramikler yapılmakta. Bunlardan bir pound gibi az bir fiyata, sefarethanenin birçok boş köşesini dolduracak kadar bol miktarda aldık’ der.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Avrupalı gezginlerin gözlemleri dışında, Avrupa müzelerine giren Çanakkale seramiklerinin tarihleri de bize ip ucu vermektedir.

Fransa'da Sevres porselen müzesi 1830'da jeolog M.Virlet'den, 1831'de de deniz subayı M. Jules des Blossville'den toplam 37 parça Çanakkale seramiği satın almıştır. Bunlar resimsiz 19.yy. örnekleridir. Londra'da Victoria and Albert Müzesi'nde 1884, 1892, 1893 ve 1897 tarihlerinde çeşitli Çanakkale seramikleri satın alınmıştır. Bu koleksiyonda 18.yy. eserlerinin yanı sıra 19.yy. örnekleri de vardır.”<sup>11</sup>

“Geç devir Çanakkaleler alışılmamış acayip formları ile modern çağın pop art örneklerini hatırlatır.”<sup>12</sup>

Bu Çanakkale'ler “aşırılığa kaçan bezemeleriyle olağanüstü ilginç eserlerdir. Bu özellikleriyle sanat piyasasında ilgi görmektedirler.”<sup>13</sup>

<sup>11</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.107

<sup>12</sup>Gönül ÖNEY. (1976), “Çanakkale Seramikleri), **Türk Çini Sanatı**, İstanbul, s.129-130

<sup>13</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.105

"17.yy. dan itibaren Çanakkale seramikleri yabancı bazı gezginlerin de dikkatini çekmiş, burada üretilen hediyelik ve hatıra eşyası niteliğindeki parçalar 19.yy. ortalarından itibaren satın alınarak bazı Batı ülkelerinin koleksiyonlarına girmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da bu yörenin seramiklerinden yayınlarda bahsedilir olmuştur."<sup>14</sup>

Çanakkale en kaliteli örneklerini 17.yy. sonu - 18.yy. başlarına tarihlenen dönemde vermiştir. Çanakkale seramikleri hakkında bilgi edinilebilmiş bilinen önemli kazı çalışmaları bulunmamakla birlikte "17.yy. sonlarından, 18.yy. başlarına kadar yapıldıklarını kabul ettiğimiz bu kaliteli örneklerin tarihlenmesi için İstanbul Saraçhane kazılarında bulunan seramik parçaları da fikir vermektedir. Çoğu bitkisel bezemeli olan ve erken devre tarihlediğimiz Saraçhane'deki Çanakkale fragmanları, 18.yy. Kütahya seramik parçalarıyla bir arada bulunmuştur. Richard Pococke'un 1740 yıllarında gördüğü Çanakkale seramiklerini Delft örneklerine benzetmesi de 18. yüzyıla tarihlediğimiz mavi-beyaz renkli, çiçek desenli kaliteli Çanakkale'leri düşündürmektedir."<sup>15</sup>

"Prof. Dr. Gönül Öney 'in son incelemeleri ile Çanakkale seramiklerinin erken örneklerinin 17.yy. sonlarına indirilmesi de İznik ve Kütahya'nın geçirdiği aşamalarla paralellik göstermektedir. Özellikle merkezi desen kompozisyonlarına sahip yayvan tabakların bu dönemde İznik'in eksikliğini kapatacak bir çaba ile üretilmiş olduklarını söylemek, fazla iddialı olmayacaktır.

Öte yandan Çanakkale seramiklerinin İznik ve Kütahya gibi iddialı merkezler yanında Anadolu'nun halk seramiği ile paralel bir durumu vardır. Bu da teknik özelliklerden kaynaklanmaktadır.

<sup>14</sup>Ara ALTUN. (1996), "Çanakkale Seramikleri", **Çanakkale Seramikleri**, Vehbi Koç Vakfı, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, s.5

<sup>15</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.107

Osmanlı dönemi sanat seramiği ile geleneksel çömlekçilik arasında özel bir yere sahip olan Çanakale seramikleri belirli bir dönemde beğeni kazanmış, Çanakale'nin konumu ile bağlantılı olarak hatıra eşyası niteliğiyle geniş bir coğrafyaya dağılmıştır.<sup>16</sup>

Bu seramiklerin kökenine inilmesi açısından 1963' de başlayan İznik kazıları oldukça önemlidir. Bu kazılar için Oktay Aslanapa "1963 yılından beri İznik'de yaptığımız kazılar Türk keramiklerinin üslup devirlerini aydınlattığı gibi bugüne kadar bilinmeyen değişik teknikle yapılmış keramiklerin de ortaya çıkmasına yol açmıştır. Eskiden beri Osmanlı keramiklerini sert hamurlu mavi-beyaz parlak renkli seramiklerle başlatmak adet olmuş, yerli ve yabancı bütün litaratürde bunun dışında bir görüşe yer verilmemiştir."<sup>17</sup> "Fakat İznik'teki kazı ve araştırmalar Osmanlı keramiğinin bundan önce iki tekniği denediği, başlangıç tarihinin daha eski olduğu ve doğrudan doğruya Selçuklu keramik tekniğine bağlandığını göstermiştir."<sup>18</sup> demektedir.

Mükerrem Paker İznik'te yapılan bu kazı ve araştırmaların, daha önce Milet'teki buluntulara dayanarak "Milet işi" diye adlandırılan kırmızı hamurlu keramiklerin nerede yapıldıkları konusundaki tereddütü ve çeşitli tezleri ortadan kaldırdığını belirtmektedir. Bu seramikler için; önemli bir kısmının İznik'te yapılmış oldukları kanaati yanlış bir görüştür ve bunları bir merkeze bağlamak doğru değildir diyen Paker, tamamen halkın ihtiyacına cevap verebilmek amacıyla gayet seri ve acele imal edilen bu keramiklerin mahalli atölyelerde meydana gelen bir halk sanatı olarak karşımıza çıktıklarını yazmaktadır. Aynı yazısında bu seramikleri "Milet İşi" diye adlandırmak yerine "Anadolu Beylikler Devri keramikleri" diye adlandırmanın daha doğru olacağını ileri sürmektedir.

<sup>16</sup>Ara ALTUN. a.g.k., s.6

<sup>17</sup>Oktay ASLANAPA. (1969), "İznik Kazılarında Ele Geçen Keramikler ve Çini Fırınları", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.63.

<sup>18</sup>Oktay ASLANAPA. (1992), "Türk Keramik Sanatı", **Türk Dünyası El Kitabı**, C.2, Dil-Kültür-Sanat, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:121, Seri:1, Sayı:A-23, İkinci Baskı, Ankara, s.387.

Paker, Çanakkale için de “18-19. yüzyıllarda faaliyet gösteren Çanakkale keramik atölyeleri Beylik devri keramiklerinin hamur ve dekor rengi bakımından adeta birer geç örneği olan keramikler meydana getirmişlerdir. Keramik imalatının hammaddenin bulunduğu yerlerde kurulduğu göz önüne alınırsa Çanakkale’de de keramik atölyeleri faaliyet göstermiş, fakat İznik mavi-beyazları ile rekabet edemeyerek faaliyetine ara vermiştir. Fakat bu bir ihtimalden ileri değildir, zira Çanakkale’de böyle bir araştırma yapılmamıştır.”<sup>19</sup> demektedir.

Çanakkale’nin “Milet İşi” çanak çömlekle bağlantısını Mükerrerem Paker’in farkettiğini yazan Aşkıdıl Akarca ise Çanakkale’de yapılan çanak çömleklerin bir taraftan “Miletos işi” denen, batı Anadolu’nun ilk Türk çanak çömleklerine, bir taraftan da son Bizans keramiğine benzediğini belirtmektedir. “Çanakkale ya da yöresinde bugüne kadar Bizans çanak çömleği yapan bir merkez bulunmuş değildir. Fakat son yıllarda bu bölgede arkeoloji araştırması yaparken ben, hem son Bizans tarzında hem de Miletos işi çanak çömlek yapan bir Türk çanak çömlek merkezine rastladım.”<sup>20</sup> diyen ve adının Akçaalan olduğunu belirten Akarca burada tarla sürüldükçe yüze Miletos işi son Bizans tarzı çanak çömlek parçaları ile bunların birinci fırınlanmalarında kusurlu çıkan ve bu yüzden sırlanmadan atılmış örneklerin, istifleme ayaklarının, fırının fazla ısıya ulaşması sonucu birbiriyle kaynaşıp külleşmiş parçaların meydana çıktığını, bir çömlekçi fırınının bulunduğunu belirtmekte ve burada yapılmış çanak çömlek türlerini, atılmış kusurlu parçalar ve istif ayakları üzerindeki lacivert ve kahverengi boya kalıntılarından biliyoruz demektedir. Bu durumda Çanakkale seramiklerinin tarihi çok daha eskiye dayanmakta olup kesin sınırları ile tarihlenmesi burada yapılacak kazı çalışmaları ve araştırmalar ile mümkün olabilecektir.

<sup>19</sup> Mükerrerem PAKER. (1964-1965), “Anadolu Beylikler Devri Keramik Sanatı”, **Sanat Tarihi Yılığ**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Enstitüsü, İstanbul, s.155-157.

<sup>20</sup> Aşkıdıl AKARCA. (1979), “Çanakkale’de Yeni Bir Çanak Çömlek Merkezi”, **VIII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 11-15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bilgiler, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.501-502.

Akarca, Akçaalan köyünde yapılan çanak çömlek işlerinin daha sonra Çanakkale’de devam ettiğini şöyle ifade etmektedir. “Akçaalan 17. yüzyıldan sonra önemini yitirmiş görünüyor. Akçaalan çömlekçileri, 17. yüzyılın en geç üçüncü çeyreğinde, o zamanlardaki adı Anadolu Hisarı olan Çanakkale’ye göçmüş olmalıdırlar. Böyle bir göçü kanıtlayan iki delilimiz var. Önce Çanakkale’de yapılan çanak çömleğin Akçaalan çanak çömlek türlerini, motifleri, ve tekniği ile sürdürmüş olmasıdır. İkinci olarak da Akçaalan köy olarak ortadan kalkmağa yüz tutmuşken, hemen yanında yeni bir köyün –Akköy’ün- türemesidir. ... Anadolu Hisarı’na göçün sebebi orada iyi kil yataklarının keşfi”<sup>21</sup> olabilir diyen Akarca, Akçaalan çömlek merkezinin keşfi ile, Çanakkale çömlekçiliğinin kökenleri aydınlığa kavuşmuştur demektedir.

"On yedinci yüzyıl sonlarından yirminci yüzyıl başlarına kadar Çanakkale yöresinde yapılan seramikler çok değişik örnekler sunmuş, ilginç formları ve süslemeleriyle Türk seramik sanatına gerek desen gerek form açısından yenilikler getirmiştir. Neredeyse 1970 lere kadar müzelerin ve koleksiyonların pek fazla ilgisini çekmeyen Çanakkale Seramikleri ilk kez 1971 yılında Prof. Gönül Öney’in Türk Devri Çanakkale Seramikleri adlı yapıtıyla birlikte bilimsel yaklaşıma kavuşmuştur. 1985 yılında müze ve özel koleksiyonlardan derlenen 200 kadar Çanakkale seramiğinin İstanbul’da Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde sergilenmesiyle de bir adım atılmıştır. Prof. Öney 1991’de yayınlanan Sadberk Hanım Müzesi Türk Çini ve Seramikleri kataloğunun Çanakkale Seramikleri bölümünde konuyla ilgili yeni bilgileri ve tarihlendirmeler ile gündeme getirmiştir. 1996 yılında Prof. Ara Altun, Suna-İnan Kıraç koleksiyonundaki Çanakkale Seramikleri kataloğuna bir sunuş yazmış, Hülya Yılmaz da koleksiyondaki eserleri tanıtmıştır."<sup>22</sup>

<sup>21</sup> Aşkudil AKARCA, a.g.m., s.505-506.

<sup>22</sup> Cihat SOYHAN, (Yaz 1997), “Çanakkale’den Pupa Yelken, Çanakkale Seramiklerinde Kalyon Motifli Tabaklar”, *P Sanat Kültür Antika*, 6. Sayı s.29.

"Son on yıl içinde antikacı dükkanlarında sık sık karşılaşılan bu ilginç örneklerin hızla değer kazandığı da gözden kaçmamaktadır. Çanakkale seramikleri özel koleksiyonlar dışında dünyanın belli başlı müzelerinde de dikkati çeken eserler arasına girmiştir. Örneğin: Paris Serves Müzesi, Londra Victoria and Albert Müzesi, Atina Benaki Müzesi, Düsseldorf Heljens Müzesi'nde Çanakkale seramikleri bulunmaktadır."<sup>23</sup>

Yurdumuzda; Topkapı Sarayı Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çinili Köşk Bölümü, İznik Müzesi, İstanbul Belediye Müzesi, Çanakkale Müzesi, Bursa Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi ve Suna-İnan Kıraç Koleksiyonu gibi başka koleksiyonlarda Çanakkale seramikleri örnekleri bulunmaktadır.

"Çeşitli Ege adalarında Çanakkale seramiklerine benzer kısmen de Çanakkale'den ithal edilmiş seramikler bulunmuştur. Bu nedenle bazı çevreler tüm Çanakkale seramiklerini Yunan malı olarak kabul etmiştir. Ege adalarında bulunan benzer seramiklerde Çanakkale örneklerinden daha farklı stilize çiçekler, kuşlar görülür. Desenlerin etrafında çoğunlukla koyu bir çerçeve bulunur. Sırüstü tekniği hakimdir. Çanakkale'de görülen renklerin yanı sıra yeşil tonları, değişik maviler ve bol turuncu dikkati çeker."<sup>24</sup>

<sup>23</sup>Erdem YÜCEL. (Mayıs 1985), "Çanakkale Seramikleri", *Antika* Sayı 2, İstanbul, s.12.

<sup>24</sup>Gönül ÖNEY. (1976), a.g.k., s.129-130.



### 1.3.ÇANAKKALE'NİN SERAMİK AÇISINDAN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Çanakkale seramik üretim merkezi olarak en parlak devresinde, geniş kullanım amaçlı ve çeşitliliği olan ürünler vermiştir. Daha önceleri gemilerle alınıp, değişik ülkelere götürülen Çanakkale çömlekleri bölgenin geçirdiği askeri, siyasi dönemlerden etkilenmiş, atölyelerin bir kısmı kapatılmış, bir kısmı ise şekil değiştirerek günümüze gelmiştir. Bugün atölyelerde geleneksel türde üretim yapılmamaktadır. Çanakkale’ de ve Eceabat’ta bulunan atölyeler biçimleri aynı olan turistik mamüller üretmektedirler. Bunlar şamdan, kül tablası, kalemlik, biblo, vazo, şekerlik, baharatlık, çay takımı vs. olup fazla çaba gerektirmeyen ürünlerdir.

Çanakkale bölgesinde, geleneksel seramik ürünleri arz talep ilişkileri göz önünde tutularak, ekonomik nedenlerle değişim göstermiştir. Bugün, geleneksel çömlekçilik sanatının Çanakkale’ye oranla daha uzun süre devam ettiği, çömlekçiliği bilmeyen kızların gelin alınmadığı Ezine ilçesine bağlı Akköy’de de çömlekçilik sanatı yavaş yavaş yok olmaktadır. Onların deyimiyle; sulu tarıma geçmeleri ve ürettikleri ürünlerin pazarlanamayışı, ürün bedellerinin düşük oluşu çömlekçilik sanatının durmasında etken olmuştur.

Çanakkale’de önceleri şehir dışında kurulan atölyeler şehrin büyümesiyle iç kısımlarda kalmıştır. Belediye yetkililerince şehir dışına taşınmaları gerektiği belirtilince bazı atölye sahipleri işlerini bırakmışlardır. Başka bir neden ise sanayinin gelişmesi ve plastik, çinko, alüminyum, porselen gibi maddelerin piyasaya hakim olmasıdır.

Çanakkale’de önceleri Trakya Üniversitesi’ne bağlı iken şu anda Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’ne bağlı olan Çanakkale Meslek Yüksek Okulu, seramik bölümü, aynı üniversiteye bağlı, Çanakkale’nin Çan ilçesinde bulunan Çan Meslek Yüksek Okulu seramik bölümü ile birleştirilmiş olup burada seramik eğitimi verilmektedir. Bunun dışında İl Kültür Müdürlüğü’nün açmış olduğu seramik kurslarında geleneksel Çanakkale seramiklerinden esinlenilerek çalışmalar yapılmaktadır.

27 Temmuz 1957'de Çan ilçesinde 303 kişinin ortaklığı ile gerçekleştirilen Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş., Çanakkale'de ve çevresinde eski önemini kaybetmiş olan seramik sanatının yeniden gelişmesi ve yayılmasında büyük bir atılım olarak Çanakkale adının gerek yurt içinde gerekse yurtdışında seramik ile anılmasını sağlamıştır.

Kendi sahasında dünyanın en büyük kuruluşları arasında yer alan Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. işletmelerinde her çeşit fayans, yer karosu, alçak ve yüksek gerilim izalatörleri, elektro porselen malzemeleri, frit, hazır seramik sırları ve boyaları, seramik ve cam fabrikalarında kullanılan tuğla, kaset ve diğer pişirim malzemeleri, artistik ve dekoratif pano seramikler üretilmektedir.

“Yatırımlarını aralıksız sürdüren Çanakkale Seramik ve Kalebodur ürünlerini 5 kıtada, 45’ ten fazla ülkede pazarlamaktadır. Üretimini %35’ ten fazlasını Türkiye dışına pazarlayan Kale Grubu son üç yılda ihracatını %100 arttırmıştır.”<sup>25</sup>

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. bünyesinde bulunan sanat atölyesi haricinde geleneksel Çanakkale seramikleri tarzında çalışmalar yapılan yeni bir atölye ile bir müze açılmıştır. Ayrıca Çanakkale Seramik Fabrikalarının son yıllarda yerli ve yabancı sanatçılarla düzenlediği ve geleneksel hale getirilen workshop etkinlikleri de Çanakkale ve seramik sanatı için önem taşımaktadır. Kale Grubu'nun Türk Seramik Sanatçılarını tanıtan ve dördüncüsü yayınlanan nitelikli sanat kitapları ise bu alandaki boşluğu dolduracak önemli çalışmalardır. Modern sistemlerle üretim yapan Çanakkale Seramik A.Ş. 'nin Çanakkale seramiklerini taşıdığı çizgiyi her gün daha ileriye götürmesinin yanı sıra geleneksel Çanakkale seramiklerinin korunması ve yaşatılması yolundaki girişimleri de son derece önemlidir.

Daha çok son zamanlarda tanınmaya başlanan ve gittikçe değer kazanan Çanakkale seramikleri çoğunlukla özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Bu seramiklerin gerek açılacak sergilerle gerekse müzelere taşınmasıyla daha geniş kitlelere ulaşması sağlanabilecektir.

<sup>25</sup> Çanakkale Seramik Genel Kataloğu, 01 Mart 1998



Şema 2

## 2.BÖLÜM

### 2. ÇANAKKALE SERAMİKLERİNDE FORM ÇEŞİTLERİ

Çanakkale seramiklerinde form çeşitleri günlük kullanıma yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda gelişmiş olup, bu formların çoğunluğu kullanım amaçlıdır. İnsan oğlunun form gereksinimi pişmiş yiyeceği tatmasıyla başlamıştır. Eti ya da pişirilecek kökü, doğrudan ateşe temas ettirmeden, bir taş üzerinde yapraklara sararak pişirmenin lezzeti arttırdığını farketmesi ve arkasından kaynatarak, haşlayarak pişirme isteğinin doğması yeni araç gereçler yapmalarını gerektirmiştir. İlerleyen zaman süresince yemek yeme sadece bir ihtiyaç olmaktan çıkıp aynı zamanda bir kültür olarak gelişmiştir. Anadolu'nun değişik dönemlerine ait mutfak ve beslenme kültürünü yansıtan bir sergi değerlendirmesinde “yemek yemenin sadece bir ihtiyaç değil, bir kültür olduğu, dünden bugüne, insanların besinlerini sakladığı, pişirdiği, sunduğu kapları daha hoş, daha işlevsel hale getirmek için uğraştıkları ve aslında salt ihtiyaca dönük bu araçları, usta ellerde işleyerek birer sanat eserine dönüştürdükleri”<sup>26</sup> ifade edilmektedir.

Türk toplumunda yemek önemli bir yer tutmaktadır. Üretilen form tipleri içine koyulan yiyecek içeceklerle belirlenmiştir. Türk mutfak kültürü ile ilgili bir yazıda yemek esnasında kullanılan formlar şöyle sıralanmıştır:

“Sofrada ekşi takımı, tuzluk, biberlik, limon suyu, yağlıklar, mercan veya fildişi saplı çorba ve pilav kaşıkları ile bağa hoşaf kaşıkları bulunurdu da bardak göremezdiniz. Çünkü adetten değildi su içmek.

Tabak da yoktu adette. Onun yerine herkesin önüne mayalı ya da mayasız hamurdan, fodla denilen pideler konulurdu. ...Yemekler sofraya kapaklı sahanlarda tek tek getirilir ve nihale denilen üzeri işlemeli, yuvarlak meşin altlıklar üzerine konurdu. Çorba, hoşaf gibi sulu yiyecekler derin kaselerde, et yemekleri büyük porselen veya seramik tabaklarda ortaya getirilir ve bunların kapakları genellikle tombaktan olurdu.

<sup>26</sup> “Lezzetin Geçmişine Uzanan Yolculuk”, (Haziran 1998), *Skaylife* THY Aylık Dergisi S:179, s.160-161

...Tazza olarak adlandırılan yüksek ayaklı kaplar ise Osmanlılar'a özgüydü ki bunlarda da son yemek olan pilav yenirdi. Pilava, hoşaf yada salata eşlik ederdi. Yemek bittikten sonra eller, ibrikten dökülen suyla yıkanır, işlemeli peşkirle kurulanırdı. Kahve ikramı ve gül suyu serpmeye yemeğin nihayetindeydi.”<sup>27</sup>

Kısacası insanlar, kendi özellikleri, hayat şartları, dünya görüşleri, gelenek ve görenekleri, ihtiyaç ve özelemleri vs. doğrultusunda formlar üretmişlerdir. Bu form biçimlerinin belirlenmesinde, hangi amaçla ve nasıl kullanılacakları konusu kadar, hangi malzeme ile yapılacakları da etkili olmuştur. Üretim aşamasında ve dekor uygulamalarında olduğu gibi, formları açısından da oldukça çeşitlilik gösteren Çanak kale seramiklerinin üretilmesinde de kuşkusuz bu hususlar dikkate alınmıştır. Örneğin sıcak servis yapılması gereken yiyeceklerin soğumaması ve zarif bir biçimde sunulmasını sağlayan sahanlar, yıkanan meyvelerin süzülüp hava almasını sağlamak amacıyla yapılmış sepet örgü biçimli meyvelikler yapılmıştır. Çanak kale seramikleri arasında gelenek ve göreneklerin yansıtıldığı formlar da bulunmaktadır. “Koç ailesi büyüklerinin anlattığına göre, ağız kısmı kuş gagası gibi dışa doğru kıvrık sürahiler kız çocukların, dışa doğru uzamış emzikli sürahiler ise erkek çocukların doğmasından sonra lohusa şerbeti ikramında kullanılıyordu.”<sup>28</sup>

Benzer şekilde testilerin de Türk doğum adetlerinde ayrı bir yeri vardır. “Doğumdan sonra kaynatılan lohusa şerbeti, doğumu müjdelemek için testilerle komşu ve akrabalara gönderilirdi. Bebek erkek ise uzun emzik çıkıntılı testinin boynuna kırmızı kurdela, kız ise gaga akıtacaklı testinin ağzına gaz boyaması denilen kırmızı tül bent bağlanırdı.”<sup>29</sup>

<sup>27</sup> ‘Çağlar Boyu Kapkacak’, (Ekim 1992), *Cumhuriyet Dergi*, S.: 343, s.6

<sup>28</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.110.

<sup>29</sup> Hülya YILMAZ. (1996) “Suna-Inan Kıraç Koleksiyonunda Bulunan Seramiklerin Değerlendirilmesi”, *Çanak kale Seramikleri*, Vehbi Koç Vakfı, Suna-Inan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, s.13

Geleneksel olarak testilerin kullanıldığı başka bir yer cenazelerdir. “Başta bunun için ayrılan ibrikli küçük testilerin üzerine, ölen erkek ise mendil, kadın ise tülbent bağlanır. Cenaze mezara konduktan sonra toprak bu testideki suyla sulanır, üzerindeki mendil ya da tülbent bir fakire ya da isteyene verilir.”<sup>30</sup> Ancak artık bu toprak testilerin yerine çoğunlukla plastik ürünler kullanılmaktadır.

1998 yılında yayınlanan Anadolu’da Yaşamakta Olan İlkel Çömlekçilik adlı kitabında Güngör Güner, Çanakkale’nin Ezine ilçesine bağlı Akköy’de kadınların büyük bir ustalıklarla, torna çektiklerini ifade etmektedir. Burada daha çok form olarak testiler üretilmektedir. Bu testiler işlevlerine göre su testisi, peynir testisi, yağ testisi vs. olarak yapılmaktadır. Ayrıca içerisine su koyup üflendiğinde kuş sesi çıkaran minik testi oyuncaklar da burada yapılmaktadır. Akköylüler düğün ve eğlencelerde kullandıkları, üzerine keçi derisi gerilmiş irili ufaklı dümbelekleri de seramikten yapmışlardır. Ama artık eski bir seramik merkezi olan Akköy’de seramik yapılmamaktadır.

Çanakkale seramikleri arasında at başlı testiler çoğunluktadır. Form olarak bu hayvanın seçilmesinde kuşkusuz efsanevi “Truva Atı” etkili olmuştur. Çanakkale’lilerin yaşam şartlarında atın büyük bir önemi vardır. Burada at koşumlarının satıldığı bir çarşı tarihe “aynalı çarşı” olarak geçmiştir. Dolayısıyla ürettikleri formlarda atın esin kaynağı olarak kullanılması çok doğaldır. Yine, yörede deve güreşlerinin geleneksel olması ise deve biçimli formların üretilmesinde bir etken olmuştur.

Çanakkale seramikleri içerisinde önemli bir yer tutan yayvan tabaklar “bazen düz, bazen de kıvrımlı kenarlara sahiptir. Çukur tabak ve çanaklar, açık veya kapaklı kase ve sahanlar, meyvelikler, yaprak biçimli tabaklar ve sepet örgülü kaplar açık formların en çok tanınanlarıdır.”<sup>31</sup>

<sup>30</sup> Filiz SANAY. (1987). *Türk Dönemi Çanakkale Seramiklerinin Dünü Bugünü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.193.

<sup>31</sup> Ara ALTUN. a.g.k., s.6-7

Kapalı formlar arasında ise en çok görülenleri; şişkin gövdeleri, uzun boyunları, çoğunlukla kulpları bulunan abartılı ağızları ile zengin bir çeşitlilik sergileyen sıvı kaplardır. Aşurelik işlevi de yüklenen bu kapların çoğunda, “aplike dekorlar ve ağızlarda çeşitli hayvan kabartmaları dikkati çeker. Adeta İznik ve Kütahya çinilerinin ‘şişe’ formlarının kulplu testilerle kaynaşmasından meydana gelen bu sıvı kapları da hatıra eşyası niteliğinde değerlendirilir. Kulplu - kulpsuz küp ve kavanozlar, şekerlikler, vazolar hatta mangallar bu kapaklı formların çeşitliliğini meydana getirir. Bunlar yanında çoğunlukla hayvan figürlerinden oluşan biblolar, kalemlikler, gaz lambaları, gemi maketleri gibi çok geniş bir üretim görülür.”<sup>32</sup>

“Kullanma seramiğinde, 17.yüzyıl sonu - 18. yüzyıla ait örneklerde en çok büyük boy (34cm.) çukur çanak, tabak ve küplerin yapıldığını görüyoruz.”<sup>33</sup>

19.yüzyıl ve 20.yüzyılın ikinci yarısına ait Çanakkale seramikleri çok boldur. Bugün hala piyasada kolaylıkla bulunabilen bu ürünlerde kalite değişmesi ve yozlaşması, ayrıca biçim değişikliği dikkati çeker. Bu seramiklerde Anadolu’nun geleneksel biçimleri, motifleri ile hiçbir bağ kuramayız. Batıdan alınan esinlenmelerle, sindirilmemiş, alıılmamış, acayip denemelere gidilmiştir.

“19.yy. ve20.yy. başlarına ait Çanakkale seramiklerinin kalitesi daha düşüktür. Bu ikinci devir Çanakkale seramiklerinin küp, ibrik, testi, vazo, şekerlik, saksı, mangal, çanak, çömlek, tabak, matara, şamdan, fincan, lamba, hokka, demlik, hayvan veya insan şeklinde biblo gibi çok çeşitli bir kullanma alanına sahip olduklarını görüyoruz.”<sup>34</sup>

“Geç devir Çanakkale seramiklerinde özellikle büyük vazolar, kulplu sürahi ve ibrikler yaygındır. Bunlar kulplarına, boyunlarına, ağızlarına ve gövdelerine göre farklı gruplar meydana getirir. Ağızları kıvrık bir gagayla ve iri gözlerle stilize kuş başına benzetilen sürahiler oldukça boldur. Bunların çoğunlukla burmalı kulpları, şişman karnları vardır. Bu örneklerde sürahilerin ağızları at başı biçimindedir. Kulp atın

<sup>32</sup>Ara ALTUN, a.g.k., s.6-7

<sup>33</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.104

<sup>34</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.104

kuyruğu gibi verilmiştir. Uzun boyun üst kısmında küçük kanatlarla, altta ise çelenkle kuşatılmıştır. Şişman karnın yanında lale biçimi çıkıntılar, önde ise kabartma çiçekler hatta bazen kartal şeklinde kabartma bir plaka vardır. ...

Geç devir Çanakkale seramiklerinin oldukça kalabalık bir grubunu gemi, hayvan ve insan heykeli şeklinde yapılanlar oluşturur. Hayvan heykelcikleri su kabı gibi yapılmıştır. Sırtlarında bulunan bir delikten su doldurulabilir ve hayvanın ağzından akıtılabilir. ... Orantısız ve acemice biçimlerine rağmen, bu eserlerde bir çekicilik vardır. Canlandırılan hayvanlar çoğunlukla horoz, kuş, aslan, deve, at gibi hayvanlardır.<sup>35</sup>

“Horoz, at kuş gibi hayvan kabartmaları biçimindeki ağızlarda, eski madeni ve seramik kapların halk sanatındaki yansımalarını bulmak mümkündür.”<sup>36</sup>

“Bu seramiklerde iri gözenekli kırmızı ender olarak da bej hamur kullanılmıştır. Türk çini sanatında günlük seramik ve duvar çiniciliği yüzyıllar boyu birbirine paralel ve benzer bir gelişme gösterirken, Çanakkale’de duvar çinisi yapılmamış olması ilginçtir.”<sup>37</sup>

Çanakkale’de torna ile şekillendirmenin dışında, hazırlanan çubukların sistemli bir şekilde sarılmasıyla oluşturulan formlar da mevcuttur. Kafes işi olarak bilinen bu yöntemle, daha çok meyve tabakları şekerlikler yapılmıştır.

"19.yy sonu - 20.yy. başları Çanakkale seramiklerinde kenarları sepet örgülü, ortaları meyve, çiçek, yaprak kabartmalı tabak, tepsi, kase ve şekerlikler yaygın olarak görülür. Tek renkli sarı, yeşil, kahverengi sır yanı sıra daha çok ebruli sırlar yapılır. Çeşitli formlara sahip olan bu seramikler sepet örgüsüne rağmen oldukça hantal ve ilginç şekillere sahip örneklerdir."<sup>38</sup>

<sup>35</sup>Gönül ÖNEY. (Ocak 1982), “Çanakkale’de Geç Devir Osmanlı Seramikleri”, **Bilim Birlik Başarı**, S:33, Yaşar Holding A.Ş. Yayını, İzmir, s.14-15

<sup>36</sup>Ara ALTUN, a.g.k., s.7

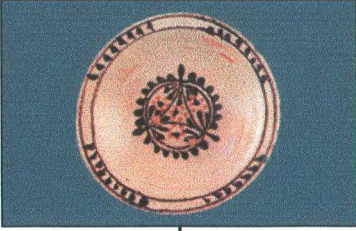
<sup>37</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.104

<sup>38</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.111

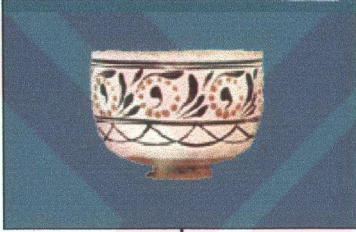


## YEMEK VE SERVİS KAPLARI

TABAKLAR



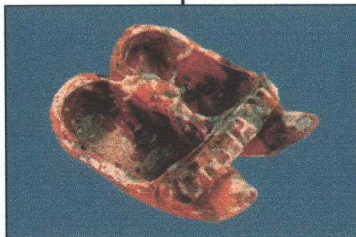
KASELER



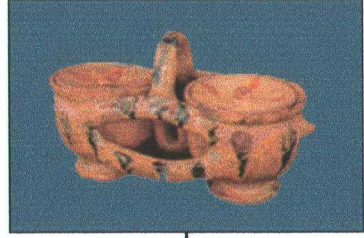
SAHANLAR



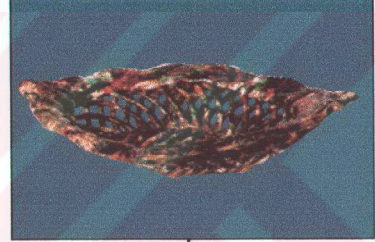
TUZLUKLAR



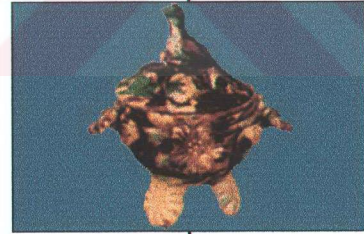
BAHARATLIKLAR



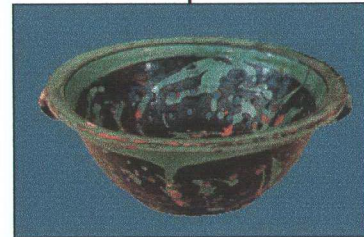
MEYVELİKLER



SEKERLİKLER



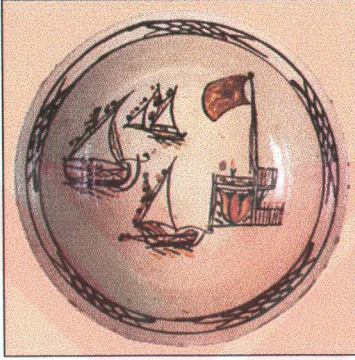
KEVGİRLER



Şema 2 (a)

## 2.1. YEMEK VE SERVİS KAPLARI

### 2.1.1. TABAKLAR



**RESİM 1:** ÇUKUR TABAK 18-19. yüzyıl  
y:6,5 cm., ç:30cm.

Tabaklar; içine yemek koymaya yarayan, ortası az çukur, kenarları yayvan kaplardır. Altın, gümüş, bakır, alüminyum, cam, kristal, porselen, plastik, tahtadan yapılan çeşitleri vardır. Kullanışlarına göre, düz yemek tabağı, çukur çorba tabağı, küçük düz tatlı, meyve, pasta tabakları vb. türlere ayrılırlar.

"Çanakkale seramiklerinden bugüne en bol kalan çukur tabaklardır. Bunlar çoğunlukla 22-33 cm. çapında, çorba tabağı şeklinde büyük ve kenarlı seramiklerdir. (Resim 1)

Genellikle tabakların dış yüzleri de sırlanmıştır. Kenarsızlarda dış yüzde ince süslü bir kenar bordürü yer alır. 19. asrın sonu ve 20. asırdan olan geç örneklerde kenarlar dalgalı, boğum boğum da olabilir.

En kaliteli, bol ve güzel eserlerin bilhassa çanak şeklinde tabaklarda görülmesi şehre verilen Çanakkale ismini de açıklar.<sup>39</sup>

Çanakkale tabakları arasında çanak şeklindeki tabak formu dışında Suna-İnan Kıraç'a ait "koleksiyonda yaprak formulu tabaklar da bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesinin arkasında İtalyanca "Çanakkale Savaşı Hatırası" ibaresinin bulunması,

<sup>39</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.17

genellikle bu seramiklerin hatıra eşyası olarak yapıldığını düşündürmektedir. Damarları kuvvetlice belirtilmiş ve kulplarına iki kenardan yaprak ve rozetler bağlanmış olan bu tabaklar 20.yy. başına tarihlendirilir."<sup>40</sup>

"Çanakkale seramiklerinin en kaliteli örneklerinden olan tabakların günlük kullanıma yönelik yapılmış, varlıklı ailelerin sofralarından yöre halkının sofralarına kadar pek çok yerde kullanılmış olmaları, bir çoğunun kırılıp gitmesine yol açmış, günümüze pek az örnek kalmıştır."<sup>41</sup>

### 2.1.2. KASELER

"Kaseler; pişmiş topraktan, sırlı seramik veya porselenden, camdan ve kalaylı bakırdan, emayeden yapılan geniş ağızlı derince çanaklardır. Kaseler daha çok sofralarda çorba, hoşaf, yoğurt gibi bol sulu yemekler için kullanılmıştır. Yuvarlak, ayaklı ve ayaksız olanları vardır."<sup>42</sup>

Çanakkale seramiklerinden "bugüne kalan çukur kaseler, tabaklar kadar bol değildir. Bunlar arasında 18. asrın ikinci yarısına ve 19. asra ait örnekler kadar 20 asır başlarından parçalarda görürüz. Çapları 15-20 cm., yükseklikleri 10-15 cm. arası fazla büyük olmayan kaplardır. Dik kenarlarla inip, dönüp birden tabanı meydana getirenler çoğunluktadır. (Resim 2) Bunların bir kısmının orijinalde kapaklı olduklarını söyleyebiliriz. Bu seramikler tabaklardan daha az ustalık ve çeşitlilik gösterir.

Bugün elimizde olanları çoğunlukla 19.asır sonu ve 20. asır başlarından olan kapaklı kaseler ve şekerlikler, kalitesiz zevksiz parçalardır. Bazılarında kenarlar fistolu

<sup>40</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.14

<sup>41</sup>Cihat SOYHAN. a.g.m., s.35

<sup>42</sup>Mehmet ÖNDER. (1995), *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın no:341 Sanat Dizisi 46, Ankara s.103.

çıkıntılar meydana getirir. Genellikle çapları 9-20 cm., yükseklikleri 10-20 cm. arasında büyüklü küçüklü örneklerdir. Daha ziyade günlük kullanım için, çorba kasesi, yemek tabağı olarak yapılan bu seramikler 18. asrın ikinci yarısı 19. asrın başına ait örneklerin aksine, sanat değeri göstermezler. Kaliteli nadir erken örnekler de mevcuttur."<sup>43</sup>



RESİM 2: ÇUKUR KASE (1750-1850) y:23 cm., ç:18cm.

### 2.1.3. SAHANLAR

Sahanlar “içinde yemek ısıtılan, sucuk, yumurta gibi çabuk hazırlanabilen yiyecekler pişirilen, bazen de tabak yerine kullanılan metal kaplardır. Genellikle kenarı hafif yayvan olur. Derinliği çok azdır. Kapağı tencereninki gibi basık değil, çan biçimindedir, kenardan merkeze doğru daralarak yükselir. Tepesinde ucu içten somunla tutturulmuş bir tutamağı olur. Sahanlar daha çok bakırdan yapılır ve kullanılırken kalaylanır.”<sup>44</sup>

<sup>43</sup>Gönül ÖNEY. (1971), *Türk Devri Çanakkale Seramikleri*, Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. Yayını, Ankara, s.10.

<sup>44</sup>“Sahan”, (1986-1989), *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C.18, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, s.597.

Çanakkale seramikleri arasında bulunan sahanlar, kapaklı bakır çukur sahanların formlarını yansıtan biçimleriyle, burada madeni kaplardan esinlenilerek de



form üretildiğini göstermektedir. Özel koleksiyonlarda bulunan Çanakkale seramikleri incelendiğinde de görüleceği gibi burada üretilen “ kapaklı ve kapaksız sahanlar küçük detaylar ve ölçüler dışında birbirinin tekrarı şeklindedir.”<sup>45</sup> (Resim 3) Bunlar genellikle dışa dönük ağız kenarı fisto şeklinde dilimli, dibe doğru daralan, çukur gövdeli, halka dipli ve kubbemsi geçme kapaklıdır.

**RESİM 3:** SAHAN y: 8.1cm., ağız ç: 22.2 cm., dip ç: 6.8 cm.

#### 2.1.4. TUZLUKLAR

Tuzluklar, “yemek masasında tuz bulundurmak için kullanılan, genellikle bir kapağı olan küçük kaplardır.”<sup>46</sup> “ İlk çağlardan beri çeşitli biçimlerde, taştan, madenden, camdan, ahşaptan, bağadan, seramikten yapılan bu sofraya aracı çoğu zaman tek bazen de biberlik ve hardallıkla birlikte küçük tepsinde yer alır.”<sup>47</sup>

Çanakkale seramikleri arasında bulunan tuzluklar oldukça ilgi çekici formlardır. Bunlardan “Mustafa Pilevneli koleksiyonuna ait olan pabuç biçimindeki örnek 11cm. genişliğinde, 4cm. yüksekliğinde, alaca sırlanmış ilginç bir örnektir. İki pabuç birbirine üzerinde Çanakkale yazan bant ile bağlanmıştır.

<sup>45</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.12.

<sup>46</sup>“Tuzluk”, (1998), **A' dan Z' ye Antika Ansiklopedisi**, Antik A.Ş. Kültür Yay. İstanbul, s.440.

<sup>47</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.198

İstanbul İbrahim Paşa Sarayı'nda, Şubat 1986'da sergilenen özel bir koleksiyona ait olan diğer bir tuzluk bir eşek heykelciğidir. Eşegin sırtında bulunan küfeler tuzluk, biberlik olarak şekillendirilmiş olup gerçekçi bir şekilde yapılmıştır.<sup>48</sup>

Mustafa Pilevneli koleksiyonundaki örnekte olduğu gibi Suna-İnan Kıraç koleksiyonunda bulunan 20. yüzyıla tarihlendirilmiş bir çift çarık biçimindeki iki form da tuzluk biberlik olarak yapılmışlardır. Her ikisinde de çarıklar birbirine yapışık, kıvrık burunlu ve sivri topukludur. Ortalarında burmalı küçük bir tutamak vardır. Çarıkların burun kısımlarına boydan boya düz bir şerit yapııştırılmıştır. Bu şeritler üzerinde latin harfleriyle kabartma olarak "KONSTANTA" yazılıdır.

#### 2.1.5. BAHARATLIKLAR



**RESİM 4:** BAHARATLIK (Günümüz Eccabat Üretimi) y:3,5 cm., ağız ç:6 cm., dip ç: 4cm., kapak y: 2,5 cm.

Baharatlıklar, yiyecek ve içeceklerle hoş koku, tat vermek için kullanılan tarçın, karanfil, zencefil, karabiber gibi maddelerin konulduğu kaplardır.

Hülya Yılmaz Kıraç koleksiyonundaki Çanakkale seramikleri katalogundaki Çanakkale seramiklerini değerlendirdiği yazısında 19. yy. sonu ve 20. yy. başında yapılmış olan insan, hayvan biçimli seramiklerin "su kabı, şekerlik, kutu ve baharatlık olarak kullanıldıkları düşünülmektedir"<sup>49</sup> der.

<sup>48</sup> Zehra ÇOBANLI (1986), **18.yy.dan Günümüze Çanakkale Seramikleri**, M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.83.

<sup>49</sup>Hülya YILMAZ, a.g.k., s.14.

Prof. Öney'in Türk Devri Çanakkale Seramikleri adlı kitabında belirttiği gibi kase biçimli kapların "içinin bölmelere ayrılarak baharatlık olarak yapıldığı hallerde vardır."<sup>50</sup>

Değişik bir örnek olarak karşımıza çıkan ve 19. yy. sonu - 20. yy. başına tarihlenen üçlü baharatlık, "ortası delik halka kaide üzerinde, fisto şeklinde dilimli kenarlı tabana oturan, sütun biçiminde ince uzun ayaklı ve birbirine bitişik üç adet yuvarlak çanakdan oluşmaktadır."<sup>51</sup>

Halen üretimine devam edilen son dönem baharatlıklar ise dışa dönük ağızlı, derin yuvarlak gövdeli, yastık tabanlı iki çanağın, yanlardan ikişer adet düz, ortadan ise bir adet kıvrık şeritle birbirine bağlanmasıyla oluşturulmaktadır. Ortalarında halka biçiminde kulp vardır. Kapakları küçük top tutamaktır ve bu baharatlıklar kırmızı çamurla şekillendirilmektedirler. (Resim 4)

### 2.1.6. MEYVELİKLER

Meyvelikler; seramikten, porselenden, camdan ya da çeşitli madenlerden yapılan, yüksek ayaklı ya da ayaksız olabilen kaplardır.

19. Asrın ikinci yarısında yapılmış olan örgülü meyvelikler Çanakkale'de geç devrin farklı bir teknik ile elde şekillendirilmiş parçalarıdır. ( Resim 5)

Kıraç koleksiyonu kataloğunda yükseklikleri 8-15cm., boyları 25-37cm., genişlikleri 18-20cm. kadar olan örgülü meyveliklerin oval, kare veya daire biçiminde şekillendirilmiş oldukları görülür. Yaklaşık 4cm.lik kenar çıkıntıları, örgü şeklindeki kenarlar ile tabağa bağlanmış, düz ya da örgülü olabilen taban bazen düz, bazen boğumlu bazen de dörtlü çiçek şeklindeki ayakla yükseltilmiştir. Meyveliklerin iç kısmında, tabanda çeşitli meyveler, yazılar ve insan başları kabartma olarak yapılmıştır.

<sup>50</sup>Gönül ÖNEY. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, s.9.

<sup>51</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.123.

Sepet örgülü meyveliklerden farklı olarak 19.yy. sonu- 20. yy. başına tarihlendirilmiş y.14.5cm., dip ç.19.9cm. olan bir meyvelik ise “kırmızı hamurlu, dışa dönük düz ağız kenarlı, daralan çukur gövdeli ve yuvarlak yüksek ayaklıdır.”<sup>52</sup>



**RESİM 5:** 19.yy sonu – 20.yy. başı, y: 7cm., uzunluk:32cm., genişlik:20cm.

### 2.1.7. ŞEKERLİKLER

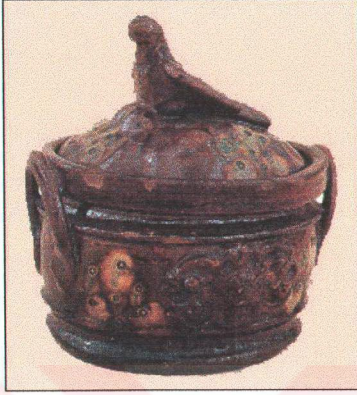
Şekerlikler; "konuklara şeker ikramında kullanılan özel tabaklardır. Altın, gümüş, bronz gibi madenlerden yayvan ajurlu sepet yapıldığı gibi camdan, porselenden yapılanlarda vardır."<sup>53</sup>

Çanakkale'de 19. Asır sonu ve 20. Asır başlarından olan şekerlikler ilginç ve kullanım amacıyla yapılmış çok süslemeli örneklerdir. Genellikle yüksek halka kaideli, düz ağız kenarlı, çukur çanaklı ve geçme kapaklıdır. Şekerliklerin kapakları itina ile yapılmış ve tutulacak yerleri kuş, kedi, at bazen de çiçek biçiminde yapılmışlardır.

<sup>52</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.138.

<sup>53</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.183.





**RESİM 6: KAPAKLI ŞEKERLİK** 19.yy. sonu - 20.yy başı y: 13.4 cm., u:13 cm.

(Resim 6) Lokumluk da denilen şekerliklerin esas gövdesi etrafında yuva biçimli formların kürdanlık olduğu söylenmektedir. Kürdanlık biçimindeki form kapakta da görülebilir. Günümüzde rastladığımız şekerlikler tek gövdeli veya çift gövdelidirler

### 2.1.8. KEVGİRLER

Kevgirler; “uzun saplı, yayvan ve delikli kepçelerdir. Pekmez, reçel, marmelat, şıra kaynatırken ya da kavurma yaparken tencere ya da kazan ağzında biriken köpükleri almada kullanılır. Bakırdan ya da sert ağaçtan yapılır. Günümüzde bazı yörelerde, haşlanan bazı yiyeceklerin ( ispanak, makarna vb. ) suyunu süzmenin yanı sıra sebze ve meyveleri yıkamaya yarayan süzek ya da süzgeçlere de kevgir denmektedir. Bunlar yuvarlak, kenarları yüksek ve kalın bakırdan yapılmış mutfak araçlarıdır.”<sup>54</sup>

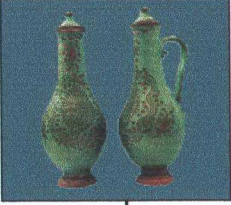
Çanakkale’de üretilen kevgirler bu seramiklerinin ne kadar günlük kullanıma yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda üretildiklerini göstermektedir. Bunlardan 20.yy. başlarına tarihlendirilmiş olan yüksekliği “11.4 cm., ağız çapı 29.4cm., dip çapı 15.5cm.”<sup>55</sup> olan bir kevgir dışı dönük ağızlı, geniş ve derin gövdeli, ufak bir çift düz kulplu, halka diplidir. Kırmızı hamurlu olan kevgirin dip ve gövdesine sık olarak yaklaşık 0.5cm. çaplı delikler açılmıştır.

<sup>54</sup> “Kevgir”, (1986-1989), Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C.13, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır. s.228.

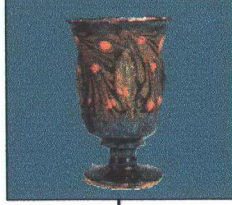
<sup>55</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.44.

## SIVI MADDE KAPLARI

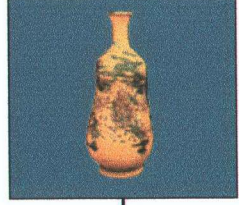
SÜRAHİLER



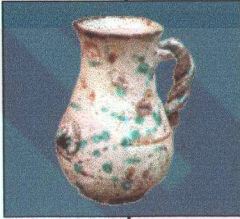
KADEHLER



SİSELER



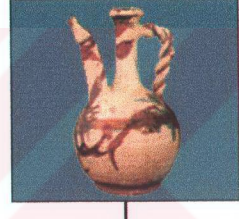
MASRAPALAR



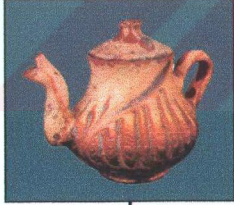
TESTİLER



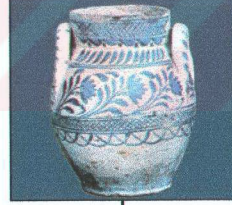
İBRİKLER



CAYDANLIKLAR



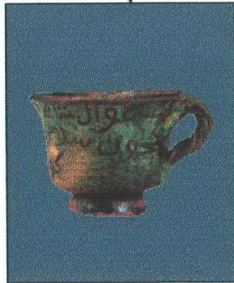
KÜPLER



FICI BİCİMLİ KAPLAR



FİNCANLAR



MATARALAR

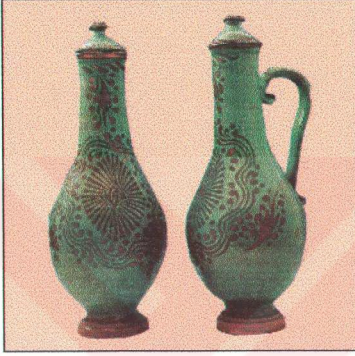


Şema 2 (b)

## 2.2. SIVI MADDE KAPLARI

### 2.2.1. SÜRAHİLER

"Sürahiler; içerisine su, şerbet, içki konabilen, camdan, seramikten ve porselenden yapılan, şişkin gövdeli, dar boğazlı, kulplu-kulpsuz kaplardır. Genellikle ayaksız, tabanı düzdür. Tabandan genişleyerek ölçülü bir biçimde şişkinleşen gövdesi yavaş yavaş daralarak uzun boğazını meydana getirir."<sup>56</sup>



**RESİM 7: SÜRAHI** 19.yy. ilk yarısı y:47.4 cm., dip ç:18.2 cm.

Çanakkale sürahileri oldukça değişik biçimlerde şekillendirilmiş olup, Çanakkale seramiklerinin biçim zenginliğini doğrulayan örnekleridir. Düz kulplu, örgülü kulplu, kulpsuz, kapaklı, kapaksız, sade dekorlu, üzeri hayvan

figürlü ya da riton adı verilen hayvan biçimli kap olarak yapılmışlardır. (Resim7) Tavuk, deve, köpek biçiminde olanları mevcuttur. Bunlardan tavuk biçiminde şekillendirilmiş olan bir sürahi İstanbul Çinili Köşk Müzesinde bulunmaktadır. Kabin sırtında kulpu yer almaktadır. Tavuk beş civciv üzerine kuluçkaya yatmış biçimde şekillendirilmiştir.

"Burma kulplu, ağız kısmı kuş gagası gibi dışa doğru kıvrık ve iki yanında göz şeklinde kabartmalı Çanakkale sürahileri bu olağanüstü değişik ve barok karakterli seramiklere çekici bir karakter kazandırır. Bir grup sürahilerde kuş başı etkisi daha belirgindir. Bunlarda, tepeliğe benzer küçük bir delikten doldurulan sıvı, gaga gibi uzanmış emzikten aktılır. Bu seramiklerin gülabdan ve şerbetlik olarak kullanılması mümkündür. Koç ailesi büyüklerinin anlattığına göre, ağız kısmı kuş gagası gibi dışa

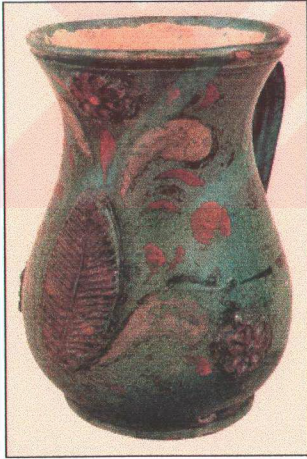
dođru kıvrık sūrahiler kız çocukların, dıřa dođru uzanmıř emzikli sūrahiler ise erkek çocukların dođumundan sonra, lohusa řerbeti ikramında kullanılıyordu. Halka řeklinde ortası delik, kıvrık dalgalı kulplu ve uzun emzikli sūrahiler Çanakkale sūrahilerine ođgū ilginç 20. yy. bařı örnekleridir.”<sup>57</sup>

Koç koleksiyonunda bulunan kulplu sūrahiler de “19. yy. anakkale seramikleri için çok tipik olan ve formları, ađızları, kulpları, emzikleri ile çeřitli gruplar oluřturan örneklerdir.”<sup>58</sup>

anakkale geç devir sūrahileri bazen bardakları ile su takımı olarak yapılmışlardır.

### 2.2.2. MAşRAPALAR

Mařrapalar; "kulplu su kaplarıdır. Mařrapa çok eski devirlerden beri su ve içki kabı olarak kullanılmaktadır. Bakır, gūmūř, altın, ađaç, emaye, seramikten yapılmıřtır. Kullanılıřına gōre su, řarap, sūt, salep, řerbet mařrapaları gibi adlar alır.”<sup>59</sup> Mařrapalar oľ olarak bardaklardan daha būyūktür. anakkale’de mařrapalar bardak olarak kullanılmıřtır.



**RESİM 8: MAşRAPA** 19.yy. sonu y:16.3cm., ağız :10.7cm., dip : 8.6cm.

anakkale’de yapılmıř olan ve 19. yy. sonları - 20. yy. bařlarına tarihlenen mařrapalar Kıraca koleksiyonunda da gōrūleeđi gibi genellikle dıřa dōnuk dūz ađızlı, kalın boyunlu, řiřkin gōvdeli, yivli ya da burmalı kulplu, dūz dipli ya da halka kaidelidir. Yūkselikleri 16.2cm.-22.4cm., ađız çapları 8.1cm.-10.2cm.,

<sup>56</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.81.

<sup>57</sup>Gōnūl ŐNEY. (1991), a.g.k., s.110.

<sup>58</sup>Gōnūl ŐNEY. (1991), a.g.k., s.109.

<sup>59</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.132,133.

gövde çapları 10.4cm.-12.1cm., dip çapları 6.4cm.-8.1cm.dir. (Resim 8)

### 2.2.3. ÇAYDANLIKLAR

Çaydanlıklar; çay için su kaynatılan, bir kulp ve süzgeçli bir ağza sahip, Uzak Doğu kökenli demlik ve daha büyük kaplardır. Biçimi ve bezemeleriyle, çay fincanlarına ve şekerliklere uyum gösteren çaydanlıklar, 18.yüzyıldan sonra çay takımlarının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bakırdan, gümüşten, pirinçten, emayeden, seramikten, porselenden, ve son dönemlerde camdan yapılmış olanları vardır.

“İstanbul Topkapı Sarayı, Kenan Özbel koleksiyonunda bulunan çaydanlık Çanakkale’de bu biçimin de yapıldığını bize belirler. 20yy. başlarında yapılmış olan demlik siyah renkte sade bir örnektir. Kırmızı çamurla tornada şekillendirilen çaydanlığın şişman gövdesine, kulp elle şekillendirilerek, emzik ve kapak tornada şekillendirilerek yapılmıştır.”<sup>60</sup>

Bir başka örnek ise Kıraç koleksiyonunda bulunmaktadır. 20. yüzyıla tarihlenen bu çaydanlık "düz ağızlı, basık şişkin gövdeli, kıvrık kulplu, emzikli, düz dipli ve kapaklıdır. Tutamağı çiçek formunda olan kapak geçmelidir.”<sup>61</sup>

### 2.2.4. FİNCAN VE FİNCAN ZARFLARI

Fincanlar; “kahve içmek için topraktan, çiniden, porselenden, camdan, ahşaptan ve daha birçok değişik malzemelerden yapılmışlardır. ...Kendisine has lezzeti, uyarıcı ve dinlendirici özellikleriyle her zaman aranan ve zevkle içilen kahvenin hem fincanını muhafaza altına almak, hem de elin yanmaması için zarflar yapılmıştır. Fincan Zarfları gerek yapıldığı malzeme ve teknikler, gerek yapıldıkları devir ve bölgenin özelliklerini yansıtmaları bakımından kıymetli eserlerdir.”<sup>62</sup>

<sup>60</sup> Zehra ÇOBANLI. (1986), a.g.k., s.83.

<sup>61</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.147.

“Fincan zarfları akla gelebilen her türlü malzemeden; ahşap (kuka, pelesenk, abanoz, sandal ağacı, öd ağacı vb.), maden (gümüş, altın, bakır, sarı, bir kısmı tombaklanmış vb.) yine birçok hayvan kemik, boynuz ve kabuklarından (bağa, fil dişi vb.) yapılmışlardır.”<sup>63</sup>

Kahvenin Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Manilerinde kahveden “Kahveyi pişiririm / Korkarım taşırım / İntepe’de yarım var / Gelmezse şaşırım.”<sup>64</sup> şeklinde söz eden Çanakkalelilerin, seramiklerinde form olarak fincanlara pek fazla rastlanmamaktadır.

“İstanbul Çinili Köşk Müzesi’nde mevcut zarf ve fincanlar 19. asır sonlarında Çanakkale’de gündelik kullanma için yapılan bu tip parçalar için de fikir vermiş olur. Tek renk sırlı olan bu seramikler sade, fonksiyonel ve bir sanat değeri olmayan parçalardır.”<sup>65</sup> İstanbul Çinili Köşk müzesinde bulunan bu fincan ve fincan zarfları, cezve ve tepsisiyle birlikte görülmektedir.

Sadberk Hanım müzesinde bulunan kırmızı hamurlu fincan ise, dışa dönük düz ağız kenarlı, daralan gövdeli, halka kaideli ve burmalı kulpludur.

### 2.2.5. KADEHLER

Kadehler “içki içmek için kullanılan seramikten, altın, gümüş, bronz, bakır gibi madenlerden, camdan yapılan ayaklı küçük bardaklardır. İlk çağlardan beri doğu ve batı kavimlerinin hemen tümünde çeşitli kadehlerin kullanıldığı bilinmektedir.”<sup>66</sup>

<sup>62</sup> M. Zeki KUŞOĞLU. (1987), “Fincan Zarflarımız”, **Aletler ve Adetler**, Şevket Rado Başkanlığında Bir Heyet Tarafından Hazırlanmıştır, İstanbul, s.31-32.

<sup>63</sup> M. Zeki KUŞOĞLU. (1987), “Osmanlı Fincan Zarfları”, **Antika**, (The Turkish Journal Of Collectable Art ) Aylık Dergi, S.29, Eylül, s.29.

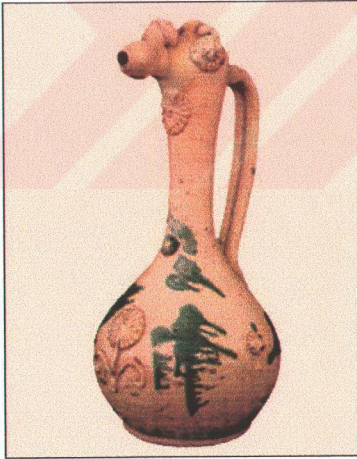
<sup>64</sup>Ramazan EREN (Mayıs 1994), **Çanakkale İlinin Tarih İçindeki Gelişimi ve Folklor İncelemeleri**. s.210

<sup>65</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.13.

<sup>66</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.91.

Başka bir tanımla; “ içki içmek için kullanılan, silindirik ya da ters koni biçimli, ayaklı ya da ayaksız, tek ya da çift kulplu olabilen kaplardır. Bilinen ilk örnekler, Miken uygarlığına ait seramik kadehlerdir. Roma’da camdan ya da altın ve gümüş gibi değerli metallere kadehler kullanıldı. Çeşitli malzeme ve form değişikliklerinden sonra günümüzde cam ya da kristalden yapılan kadehler, içilecek içkinin türüne göre biçimlendirilir ve adlandırılır.”<sup>67</sup>

Çanakkale yöresinde bir geçim kaynağı olarak bağcılık yapılması ve yörenin uzun zamanlardan beri bir şarap üretim merkezi olmasına rağmen, Çanakkale seramikleri arasında kadehlere çok fazla rastlanmamaktadır. Ancak Sadberk Hanım müzesinde bulunan ve 19. yy. ikinci yarısına tarihlenen, yüksekliği 14.5cm., ağız çapı 9.6cm. olan Çanakkale kadeh örneği bu seramiklerin kadeh olarak yapıldıklarını göstermektedir. Bu kadeh “kırmızı hamurlu, dışa dönük ağız kenarlı, daralan silindirik gövdeli ve yuvarlak ayaklıdır.”<sup>68</sup>



**RESİM 9:** TESTİ 19.yy. sonu y:38.4cm., gövde ç: 18.5 cm., dip ç: 12.7 cm.

## 2.2.6. TESTİLER

Testiler “içine su ya da başka sıvılar koyulan, kulplu, dar boğazlı, şişkin gövdeli, emzikli ya da emziksiz toprak kaplardır. Türk testileri çoğunlukla tek ya da çift kulplu, dar ağızlı, ince, uzunca boyunlu, yuvarlak karnlı olup, içinde bulunan su veya diğer sıvıları soğuk tutarlar.”<sup>69</sup> “Genellikle iç yüzeyleri sırsız olan toprak testilerin en önemli özelliği, alçak ısıda fırınlanmaları nedeniyle gözenekli olmaları ve böylece suyu, hafifçe dışarı sızdırarak buharlaşma yoluyla soğuk

<sup>67</sup> “Kadch”, A’ dan Z’ ye Antika Ansiklopedisi, a.g.k., s.196.

<sup>68</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.137.

<sup>69</sup> “Testi”, A’ dan Z’ ye Antika Ansiklopedisi, a.g.k., s.426.

tutmalarıdır. ... Türkiye’de çini ve porselen testilere göre daha yaygın kullanılan toprak testilerin en iyileri eskiden, İstanbul, Çanakkale, Kütahya, Trakya ve Menemen’de yapılırdı. İstanbul’da Eyüp ve Kağthane sırtlarında macun kıvamındaki topraktan yapılan ve hoş koku veren testiler ünlüydü. Göksu çevresinde yapılanlara kırmızıya çalan renkleriyle ayırt edilirdi. Çanakkale testileri ise Antik Çağdan beri ününü korumuştur. Bunların bir özelliği de üzerleri sırlanıp oyma ve küçük aynalarla bezenerek evlerde süs eşyası olarak kullanılmalarıdır.<sup>70</sup>

Çanakkale testilerinin soğutma özelliği ile ilgili olarak Eşsiz Üç Çanakkale Seramiği başlıklı yazısında Erdinç Bakla; “testinin bir diğer orijinal tarafı da testinin altındaki deliği oluşturan bir “iç diplik”in olması. Bu iç diplikler torna çekilirken testinin içinde bırakılan suyun giremeyeceği girintilerdir. Bunları yapmaktan maksat her tarafı sırlı olan testinin, bu sırsız iç diplik ile su kaybetmesi, böylelikle suyu soğutmasıdır.”<sup>71</sup> demektedir.

Öney "Su testisi, derviş testisi, nargile hatta süs olarak yapılan Çanakkale testileri vardır. Bugüne kalanları 19. asır ortalarından - 20. asır başlarından olan, genellikle çok zevksiz ve aşırı barok stilde işlenmiş bu testiler, formlarına göre gruplandırılabilirler.”<sup>72</sup> demektedir. Bu gruplamaya göre testiler şöyle sıralanmaktadır.

<sup>70</sup> “Testi”, (1986-1989), **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C.20, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır. s.559.

<sup>71</sup> Erdinç BAKLA, (1993), “Eşsiz Üç Çanakkale Seramiği”, **Antika Kültürü**, S.1, Antik A.Ş. İstanbul, s.29.

<sup>72</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.10-11.



**-Ağızları Stilize Kuş Başlı, Şişman Gövdeli Testiler:** “Çoğunlukla 19. asır ortalarında yapılmışlardır. Şişman gövdeli, uzun boyunlu, ağızı kuş başı şeklinde stilize edilmiş olan bu testilerde kulplar çoğunlukla burmalıdır. Gövde boyunun ön kısmında, ağzın etrafında çiçek, rozet, yaprak, kuş gibi kabartmalar görülür. Ağız kıvrılarak veya çıkıntı teşkil ederek gagaya benzetilmiştir. Bazen içi süzgeçlidir. Kapak kısmı yapışıktır. Ağzın arkasında testiye doldurmak için bir boşluk vardır. Bazılarında ağız emzikli gibi uzanmıştır. Başın iki yanındaki kabartma rozetler göze benzer.”<sup>73</sup>(Resim9)

"Ağızı kuş başı şeklinde testilerin kıvrık dudaklı akıtacaklı olanları, abartılı görünüşleriyle dikkat çekici örneklerdir."<sup>74</sup>

**-Ayaklı ve Zayıf gövdeli testiler:** “Bu çeşit testiler çoğunlukla 19. asrın ikinci yarısında yapılmışlardır. Bunlar ayaklı ve nispeten ince gövdeli, düz büyük kulplu, büyük kıvrık ağızlı testilerdir. Çoğunda beyaz ve kabartmalı bekaşı kavuğu şeklinde,



**RESİM 10: AT BAŞLI TESTİ** 19.yy. sonu – 20. yy. başı y: 45.7 cm., dip ç: 11.2 cm.

tipaya benzer, sabit büyük bir kapak vardır. Ağzın arkasında kabı doldurmak için ikinci bir delik görülür. Bunlar derviş testisi olarak kullanılır. Bu guruba giren testiler genellikle 40-47 cm. yükseklikte, kaide çapları 9-16 cm. olan seramiklerdir.”<sup>75</sup>

Tek kulpluların yanında çift kulplu örnekleri de bulunan bu testiler 19. yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlendirilirler.

**Ağızları At Başlı, Boyunları Kanath,**

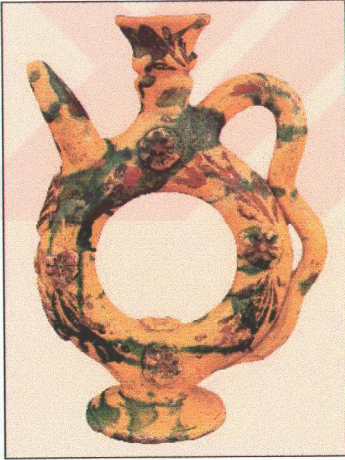
**Ayaklı ve Şişman Gövdeli Testiler:** “19. asır sonu veya 20. asır başlarında yapılan

<sup>73</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.10-11.

<sup>74</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.13.

<sup>75</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.11.

genellikle 35-50 cm. yükseklikte, 25-35 cm. çapındaki bu tip testiler Çanakkale seramiklerinin en zevksiz örnekleridir. Çanakkale seramiklerinin geç devrede soysuzlaşmasını gösteren en tipik parçalardır. İlk bakışta testiden çok, zevksiz, kötü bir heykele benzerler. Gövdenin ön ve yan kısımlarında çiçek, rozet, yaprak şeklinde kabartmalar, iki yanında içine çiçek veya mum koymak için laleye benzer veya cep şeklinde içi çukur çıkıntılar görülür. Boynun etrafında çelenk gibi bir çerçeve, aradaki boşluklarda güller veya diğer çiçekler yer alır. Boyun iki yandan kanatlı bir at boynu şeklindedir ve at başı ile son bulur. Bazılarında bir halka şeklinde atın gemi bile canlandırılmıştır. Testinin kulpu atın kuyruğu olarak düşünülmüştür. Ağız kulpun başlangıç yeri üstünde, arka taraftadır. Testi buradan doldurulur, atın ağzından akıtılır. Bütün bu acayip ve grotesk şekillendirme, çıkıntı ve lüzumsuz fazlalıkların yanı sıra renk durumu da çok çirkindir. (Resim 10)



**RESİM 11: HALKA GÖVDELİ TESTİ**  
19.yy. sonu- 20.yy.başı y:23cm., ağız ç:5.2  
cm., gövde ç: 15 cm., dip ç: 8.2 cm.

#### **-Şişman Gövdeli, Üstü Kabara Rozetli**

**Testiler:** 19. asır ortası - 20. asır başında yapılan bu testiler genellikle diğerlerinden biraz daha küçük ölçülerde olan, 20-35 cm. yüksekliğinde, 15-25 cm. çapında örneklerdir. Ayaklı ve ayaksız, ince ve kalın boyunlu, kapaklı olanları vardır. Bazıları nargile olarak yapılmıştır.

**-Halka Gövdeli Testiler:** Süs olarak düşünülmüş, 19. asır sonunun zevksiz numunelerini veren, gövdesi halka şeklinde, ayaklı, kulpu fantazi bir dalga biçiminde, kısa boyunlu, ince ağızlı örneklerdir."<sup>76</sup>

(Resim 11)

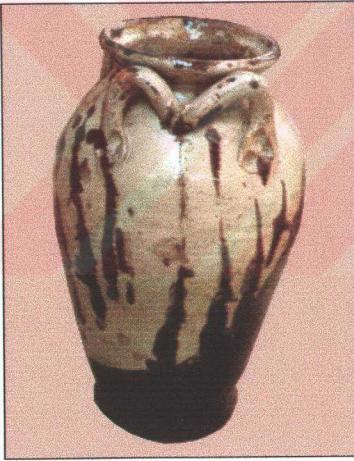
<sup>76</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.11-12.

### 2.2.7. KÜPLER

Küpler "pişmiş topraktan yapılan geniş karınlı ve dibi sivri kaplardır. Ağzı genişçe ve kapaklıdır. Sıvı maddelerle birlikte buğday, darı, un gibi maddeler için de kullanılır."<sup>77</sup>

"Ayrıca fayans, porselen hatta mermerden küpler de vardır. Bunlar boyutları dikkate alınmadan, yalnızca içlerine konan yiyecek içeceğin türüne göre su, şarap, turşu, peynir, çökelek, pekmez, reçel ve bal küpü gibi adlarla anılır.

Şarap küpü çok büyük ve geniş olur. Su küpünün özelliği, içi sırlı olmadığı için dışarıya sürekli su sızdırmaz, bu yüzden de suyu soğuk tutmasıdır."<sup>78</sup>



**RESİM 12: KÜP** 19. yy. sonu – 20. yy. başı  
y: 29 cm., ağız ç:12 cm., dip ç: 10,5 cm.

"Çukur tabaklar gibi kulpsuz veya çift kulplu küpler de 18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyıl ilk yarısından kaliteli örneklerle bugüne kalan Çanakale seramikleridir."<sup>79</sup> "İstanbul Topkapı Sarayı Çinili Köşkteki büyük küpler bu gruptan başarılı örneklerdir."<sup>80</sup>

"Çanakale küpleri genellikle 30-35 cm. yükseklikte, 12-20 cm. çapında parçalardır. Çift kulplu olanları daha çoktur. Bunlarda genellikle kulplar ufak, gövdeye paralel ve yapışktır. (Resim 12) İkinci tipte kulplar gövdeye dik ve ayrıktır."<sup>81</sup>

<sup>77</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.121.

<sup>78</sup>"Küp", (1986-1989), **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C.14, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır. s.183.

<sup>79</sup>Gönül ÖNEY. (1976), a.g.k., s.129-130.

<sup>80</sup>Gönül ÖNEY. (Ocak 1982), a.g.m., s.14.

<sup>81</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.9.

Kıraç koleksiyonunda bulunan keskin profil ağızlı, kısa ve kalın boyunlu, dibe doğru daralan şişkin gövdeli, boyuna bitişik çift kulplu ve düz dipli küpler de Çanakkale'de yapılmış olan küpler hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır.

### 2.2.8. MATARALAR

Mataralar "deriden, madenden, seramikten yapılan su kaplarıdır. Genellikle yolculuk sırasında, seferlerde içerisine su veya içki doldurularak belde taşınır. İlk çağlardan beri kullanılan matara, belde kolay taşınabilmesi için yassıca yapılmış, dış yüzeyi deri veya kumaşla kaplanmıştır. 18. yüzyıldan itibaren Kütahya çini atölyelerinde firuze zemin üzerine siyah, kırmızı, sarı, mor, desenli çini mataralar yapılmıştır. Çanakkale seramikleri arasında da değişik biçimlerde mataralar görülür. İki kulplu olan bu mataralar bir bağla omuza asılır."<sup>82</sup>

"İstanbul Çinili Köşk Müzesi'nde bulunan bir matara Çanakkale seramiklerinin matara olarak da yapıldığını gösterir."<sup>83</sup> Bu mataranın dört küçük taşıma kulpu vardır.

Sadberk Hanım Müzesinde bulunan bir başka matara 19. yy. sonu - 20. yy. başı tarihli, kırmızı hamurdan yapılmış, dört ayak üzerinde basık yuvarlak gövdeli, kenarlardan ikişer halka kulplu ve küçük ağızlıdır.

Kıraç koleksiyonunda bulunan, kırmızı hamurdan yapılmış 19.yy. sonu - 20.yy. başına tarihlenen bir başka matara ise küçük düz yuvarlak ağızlı ve diğer mataralardan farklı olarak, gövdesinin bir yüzü yere oturacak şekilde yassı, diğer tarafı şişkindir.

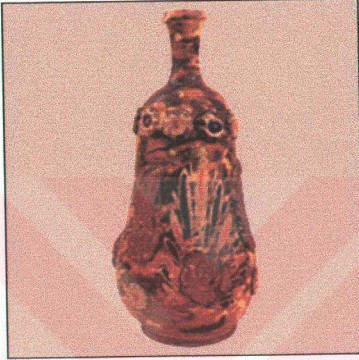
<sup>82</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.133.

<sup>83</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.13.

## 2.2.9. ŞİŞELER

Şişeler; “özellikle sıvı maddelerin korunmasında ve taşınmasında kullanılan ve içindekilerin dökülmemesi, buharlaşmaması ya da yabancı maddelerle temas etmemesi amacıyla genellikle ağzı bir kapak ile kapatılan, sert ya da yarı esnek malzemeden

yapılmış dar boğazlı kaplardır.



**RESİM 13:** ŞİŞE 19.yy. sonu y:31.8cm.,  
ağız ç:3.9cm., gövde ç:14.5cm., dip ç:10cm.

İlk şişeler su kabağı ve hayvan derisi gibi değişik malzemelerden yapıldı. İÖ. 1500'lere değin, Mısırlılar silis hamurundan yapılmış şişe görünümlü çamur kütesini erimiş camla kaplar, malzeme sertleştikten sonra da çamuru kazıyarak dışarı alırlar ve böylece cam şişe elde ederlerdi.<sup>84</sup>

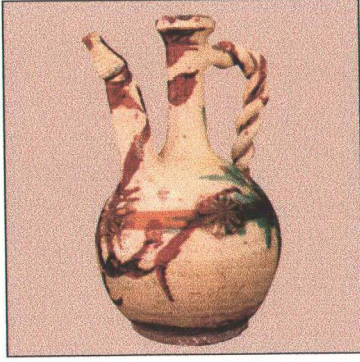
Çanak kale’de üretilen seramikler arasında bir başka form çeşidi olarak

karşımıza çıkan şişeler, 19. yy. sonu - 20. yy. başı tarihidirler. Kıraç koleksiyonu kataloğunda da görüldüğü gibi bu şişeler kırmızı hamurdan yapılmış olup, armudi gövdeli, uzun boyunlu, içe dönük ağız kenarlı, halka kaidelidirler. Yükseklikleri 31.9cm.-19.2cm., ağız çapları 3.9cm.-5.4cm., gövde çapları 12.1cm-14.5cm., dip çapları 7.7cm.-10cm. arasında değişmektedir. (Resim 13)

## 2.2.10. İBRİKLER

İbrikler; su ya da diğer sıvıları koymaya yarayan ince boyunlu, geniş karınlı bir gövdeyle, buna bağlanan emzik ve bir kulptan oluşan kaplardır. Türklerde ve İslam ülkelerinde özellikle abdest almak ve el yüz yıkamakta kullanılan ibriklerin pişmiş toprak, porselen, bakır, pirinç, tunç, tombak, gümüş, altın ve camdan yapılmış örnekleri vardır. Bunlar genellikle leğeni ile birlikte takım oluşturur ve leğen ibrik

<sup>84</sup> “Şişe”, (1986-1990). *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C.20, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır. s.297.



**RESİM 14: İBRİK** 19.yy. sonu y:27.7cm.,  
ağız ç:5.3cm., gövde ç:16.5cm., dip ç:10.6cm.

olarak adlandırılır. Leğenin üstünde dökülen suyun görülmemesi için süzgeçli bir kapak bulunur ve ibrik sabunluk da denilen bu kapağın ortasındaki çukur bölgeye oturtulur. Padişahlar ve dönemin önde gelen kişileri için ünlü ustalarca yapılmış, çeşitli teknikler ile bezenmiş, sanatsal değeri olan ince işlemeli leğen-  
ibrikler vardır.<sup>85</sup>

Çanakkale seramiklerindeki

ibrikler son dönem çalışmalarındandır. Bu ibrikler hemen hemen birbirinin tekrarı şeklinde olmasına rağmen emzik kısımlarında ve gövdelerinde yapılan bazı eklemelerle farklılıklar yaratılmıştır. Bunlardan Kıraç koleksiyonu kataloğunda verilen ve 19. yy. sonuna tarihlenen ibrikler genellikle kırmızı hamurlu olup keskin profil ağızlı, ince uzun boyunlu, şişkin, dibe doğru daralan armudi ya da küresel gövdeli, düz dipli, burmalı ya da şerit kulplu, ince uzun emziklidirler. Yükseklikleri 21cm.-33.5cm., gövde çapları 16.5cm.- 18.6cm., dip çapları 6.8cm-11.9cm.dir. (Resim 14)

### 2.2.11. FIÇI BİÇİMLİ KAPLAR

İçlerine sıvı koyulmak amacıyla yapılmış, üstlerinde bulunan doldurma deliklerinden doldurulabilen, ve yan taraflarına monte edilmiş olan küçük musluklar aracılığıyla boşaltılabilen kaplardır.

Fiçi biçimli kaplar Çanakkale seramiklerinin geç devir örneklerindedir. 19.yüzyıl sonlarına, 20.yüzyıl başlarına tarihlendirilmişlerdir. Tombak dergisinin 13. Sayısında yayınlanan Osmanlı fiçi formunda su matarası bu biçimin başka formlarda da uygulanmış olduğunu göstermektedir.

<sup>85</sup> "İbrik", A' dan Z' ye Antika Ansiklopedisi, a.g.k., s.173-174.

Çanakkale seramikleri arasında bulunan yatık fiçı biçimindeki bu sıvı kapları “dört tekerlek üzerinde yükseltilmiş, yüksek ayaklı veya ayaksız, yan yatırılmış fiçılar şeklindedir. Gövdelerinin üzerinde doldurma deliği, yandan ise akıtma çıkıntısı bulunan bu kaplardan bir tanesi yüksek ayak üzerinde simetrik iki fiçidan oluşur.”<sup>86</sup> Bunlar şişkin gövdeli dışa dönük yuvarlak ağızlıdır.

Yüksek bir ayak üzerine, şişkin gövdeli, dışa dönük yuvarlak ağızlı bir fiçının oturtulmasıyla oluşturulan kaplar da vardır. (Resim 15)



**RESİM 15: FIÇI BİÇİMLİ KAP** 19. yy sonu – 20. yy. başı  
yükseklik: 19 cm., genişlik: 12 cm., uzunluk: 17 cm.

<sup>86</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.14.

## AÇIK AĞIZLI BİÇİMLER

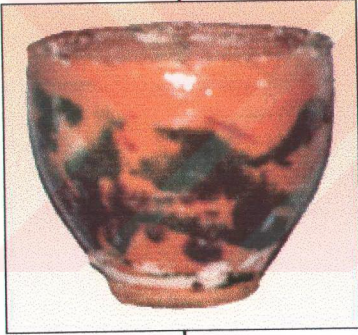
VAZOLAR



YAZI TAKIMLARI



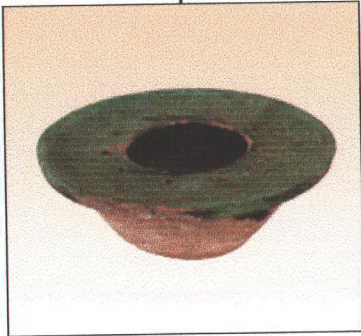
SAKSILAR



KALEMLİKLER



LEĞENLER



KÜL TABLALARI



Şema 2 (c)



## 2.3. AÇIK AĞIZLI BİÇİMLER

### 2.3.1. VAZOLAR



**RESİM 16:** VAZO 19.yy sonu – 20. yy. başı  
yükseklik: 13cm., ağız ç: 13 cm., dip ç: 9 cm.

Vazolar; "genellikle içerisine çiçek yerleştirilen çeşitli biçim ve büyüklükteki süslü kaplardır. İlk çağların tarih öncesi devirlerinden bu yana taştan, pişmiş topraktan, hemen her yerde, her kültürde yapılmış ve süslenmişlerdir."<sup>87</sup>

Çanakkale'den "bugüne kalan vazolar 19. asrın sonu veya 20. asrın başından kalitesiz örneklerdir. Çift kulplu kupa, kulpsuz hantal gövdeli vazo, ince boyunlu vazo şeklinde çeşitli tipleri vardır.

Vazolarda çapları 10 cm., yükseklikleri 15 cm. olan küçük örneklerin yanı sıra yükseklikleri 50 cm., çapları 25-30 cm. ye

varan çok büyük örnekler de mevcuttur."<sup>88</sup>

Sadberk Hanım Müzesinde bulunan bir vazo; "Kırmızı hamurlu, ağzı açılmış bir çiçek şeklinde geniş ve dalgalı, ince uzun boyunlu, şişman gövdeli ve bilezikli yüksek ayaklıdır."<sup>89</sup>

Çanakkale arkeoloji müzesinde bulunan vazolar kupa biçimli, tırtıllı kenar ağzılı olup yüksek ayaklıdır. (Resim 16)

<sup>87</sup> Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.201.

<sup>88</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.13.

<sup>89</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.130.

### 2.3.2. SAKSILAR

Saksılar; "bahçe ve salon çiçekleri yetiştirmek üzere kullanılan, pişmiş topraktan yapılmış, içine toprak doldurulan kaplardır. Çiniden, porselenden, ayaklı-ayaksız süslü olarak yapılanları vardır."<sup>90</sup>

Çanakkale'de üretilmiş olan saksılar fazla özenilmeden ve genellikle tornada şekillendirilmişlerdir. Bunlar 19.yy. sonlarından günümüze kalan Çanakkale seramikleri arasında oldukça çok rastlanan formlardır. 15-70 cm. yüksekliğinde, 15-30 cm. çapında, 3-6 cm. ayak yüksekliğinde olan saksılar kırmızı çamurla şekillendirilmiştir.<sup>91</sup> Bazıları yüksek ayaklı olarak şekillendirilmiştir. Bu saksılarda dar olan ayak gövdeye doğru kadeh biçiminde yükselir, ağza doğru genişler ve fistolu bir ağız oluşturur. Ayaksız, şişkin gövdeli, ağız kısmına doğru daralarak fistolu ağız oluşturan saksılar çoğunluktadır.

### 2.3.3. LEĞENLER

Leğenler madenden ve seramikten yapılan geniş ağızlı, yayvan su kaplarıdır. Küçüklerine "leğençe" denir. Üzerine ibrik konan ve el yıkarken ibrik suyunun aktığı, kafes kapaklı leğene ibrik leğeni denir. "Leğen-ibrik abdest alma ya da el yüz yıkama işinde kullanılan, leğen ve ibrikten oluşmuş takımdır. Osmanlı döneminde değerli metallere leğen-ibrik takımları yapılmıştır. Özellikle Topkapı Sarayı ve Türk İslam Eserleri müzelerinde formların zarıflığı ve bezemeleriyle Osmanlı maden sanatının güzel örnekleri olan gümüşten, tombaktan yapılmış leğen-ibrik takımları sergilenmektedir. Saray ve konaklarda altın, gümüş gibi değerli madenlerden yapılmış leğenler de kullanılmıştır. Bunların bazılarında iki yanında tutmak üzere geçirilmiş süslemeli kulplarda olurdu. Özellikle padişahın el yüz yıkama leğeni, ibriğiyle takım oluşturur ve değerli madenlerden yapılırdı."<sup>92</sup>

<sup>90</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.169.

<sup>91</sup>Zehra ÇOBANLI. (1986), a.g.k. s.82.

<sup>92</sup>"Leğen-ibrik", **A' dan Z' ye Antika Ansiklopedisi**, a.g.k., s.251-252.

Çanakkale seramikleri arasında fazla rastlanmamakla birlikte Kıraç koleksiyonunda bulunan ve kırmızı hamurla şekillendirilmiş olan leğen oldukça ilgi



**RESİM 17: YAZI TAKIMI** 19.yy. sonu 20.yy başı y: 5.5 cm., u: 12 cm.

keçicidir. "Tablasının ortasında ibrik oturtmak için yuvarlak açıklık ve kenarlarında suyun akması için bir sıra açık delik bulunmaktadır. Haznesi dibe doğru daralan çukur gövdeli ve düz diplidir."<sup>93</sup> Bu leğen de kullanım amaçlı yapılmış Çanakkale seramiklerindedir.

### 2.3.4. YAZI TAKIMLARI

Yazı takımları; kamyş kalemle yazı yazmak için kullanılan hokka, rıhdan, kalemtraş, kalem, makta, makas, divit, tepsisi gibi araç gereçlerden oluşmaktadır. Bunlardan "mürekkebin bulunduğu ağzı kapaklı hokkalar silindir, yuvarlak, küçük bir kase biçiminde altın, gümüş, pirinç gibi madenlerden ve kilden yapılmaktadır."<sup>94</sup>

M.Uğur Derman, geçmiş asırlarda yazmakla alakası olan herkesin cebinde, kuşak arasında veya yazı çekmeceğinde mürekkep hokkası bulunduğunu, bunların daha çok madenden yapıldığını, cam veya seramik hokkaların da olduğunu yazmaktadır.

Çanakkale seramikleri arasında farklı bir form olarak karşımıza çıkan yazı takımları oldukça ilgi çekici örneklerdir. Burada üretilmiş olan yazı takımından biri yarım daire bir taban üzerine oturtulmuş üç adet yuvadan ibarettir. Bunlardan ortadaki mürekkeplik, iki yanındakiler kalemlik olmalıdır. Diğeri ise dikdörtgen prizma şeklinde yapılmış olup, üzerinde iki yuvası bulunmaktadır. Bunlar 19.yy. sonu 20.yy. başı tarihlidirler. (Resim 17)

<sup>93</sup>Hülya YILMAZ., a.g.k., s.160.

<sup>94</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.83.

Yukarıda bahsedilen yazı takımları gibi 19. yy. sonu 20. yy. başına tarihlenen ve kırmızı hamurlu olan bir başka yazı takımı Sadberk Hanım Müzesindedir. Dikdörtgen prizma biçimindeki yazı takımının önünde kamyş kalem koyma yeri bulunmakta, üstündeki yuvalarına da hokka ve rıhdan yerleştirilmektedir.

### 2.3.5. KALEMLİKLER

Kalemlikler; fonksiyonel amaçlı formlar olup içerisine kalem koymak için masa üstü elamanı olarak yapılmışlardır. Camdan, seramikten, mermerden, madenden, ağaçtan ve son dönemlerde sentetik malzemelerden yapılmış olanları vardır.

Çanakkale seramiklerinde bulunan ve 20. yy. sonuna tarihlenen, "kenarları hareketli bir tablo üzerine monte edilmiş, ortada bir insan figürüyle bir yanında biri uzun biri kısa kalemlik, diğer yanında kenarları dilimli, açmış çiçek formunda bir kaptan oluşan dekoratif kalemlik"<sup>95</sup> bu gruba örnek olarak gösterilebilir.

### 2.3.6. KÜL TABLALARI

Kül tablaları; içine kül dökmek amacıyla yapılmış formlardır. Bunlar tütün kullanımının yaygınlaşmasıyla bir yan aksesuar olarak üretilmişlerdir. Seramikten, camdan, mermerden, madenden, ağaçtan olanları vardır.

Çanakkale seramikleri arasında çok fazla rastlanmayan örnekler olmalarına rağmen 20. yy. sonlarında, özellikle de günümüzde ticari amaçla hediyeelik eşya olarak seri bir şekilde üretilmektedirler.

Çanakkale'de son dönemlerde üretilen kül tablaları tornada şekillendirilmektedir ve birbirinin tekrarı şeklindedir. Bunlardan farklı olarak Kıraç koleksiyonunda bulunan 20. yy. tarihli, yüksekliği 3.2cm., uzunluğu 8.8cm., gayri muntazam dikdörtgen biçiminde, dar kenarlarında küçük açıklık olan kül tablasının kapalı olan ucu, kanatları açık bir kuş kabartması ile bezeli olup kırmızı hamurludur.

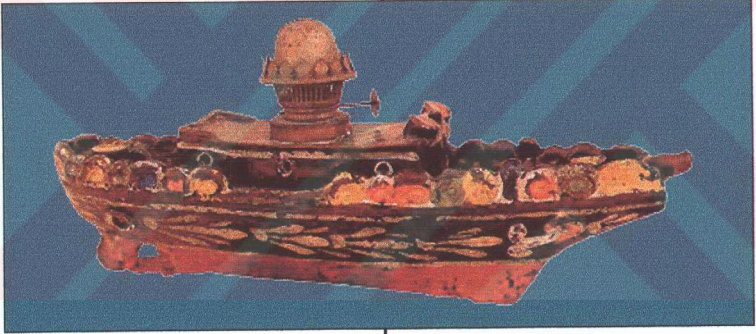
<sup>95</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.145.

## AYDINLATMA ELEMANLARI

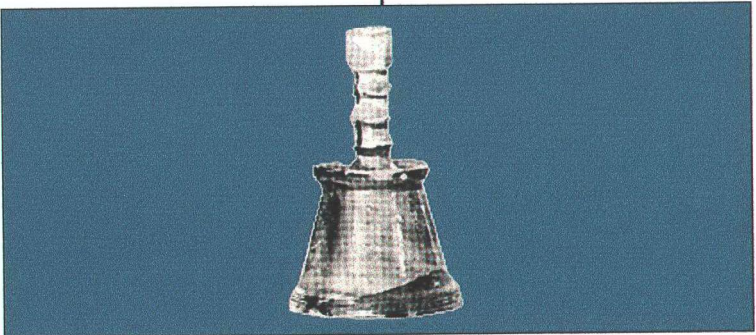
### YAĞ KANDILLERİ



### GAZ LAMBALARI



### SAMDANLAR



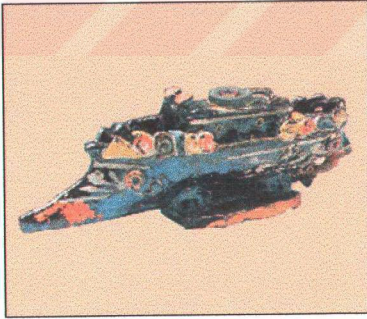
Şema 2 (d)

## 2.4. AYDINLATMA ELEMANLARI

### 2.4.1.YAĞ KANDİLLERİ

"Pişmiş topraktan, madenden, camdan, seramikten yapılan ışık kaynağıdır. İlk çağlarda tarih öncesi devirlerden tarihi devirlere, orta çağlarda petrolün ve elektriğin ışık kaynağı olarak kullanılmasına kadar kandil hemen bütün uygarlıklarda kullanılmış, her uygarlıkta kendine özgü biçimler almıştır."<sup>96</sup> İçine konan yağ bir fitil yardımıyla yakılarak kullanılan bu aydınlatma araçlarında "çoğunlukla zeytin yağı yakılır, bazı durumlarda zeytin yağının içine tuz katılırdı. Fitiller bitkisel liflerden ya da papürüs yapraklarından yapıp kükürtlenirdi. Kandillerdeki fitil sayısının artırılması, daha güçlü bir ışık elde edilmesini sağlardı."<sup>97</sup>

Çanak-kale seramikleri arasında yağ kandillerine fazla rastlanmamakla birlikte, Suna-İnan Kıracı koleksiyonunda bulunan ve 20. yy. başına tarihlendirilen bir yağ kandili "basık yuvarlak hazneli ve ışınal olarak açılan altı uzun fitil yataklıdır. Haznenin ortasındaki tutamak, içi boş ve gittikçe incelen silindirik biçiminde, üstten taşıma deliklidir."<sup>98</sup> Bu kandilde daha güçlü ışık elde edebilmek amacıyla, altı adet fitil yatağı bırakılmıştır.



**RESİM 18:** GAZ LAMBASI 19.yy. sonu 20.yy başı y:10.2 cm., u: 30.3 cm.

### 2.4.2. GAZ LAMBALARI

"Lambalar, ilk çağlardan itibaren kullanılan ve içerisindeki yağın bir fitille yakılması ile ışık sağlanan aydınlatma aracı kandil dışında, petrolü ışık kaynaklarıdır. 19. Yüzyılda petrolün sanayiye girmesi üzerine, madenden, camdan, porselenden çeşitli biçimlerde lambalar yapılmış ve kullanılmıştır. Petrol

<sup>96</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.97.

<sup>97</sup>M. SOYSAL. (1997). "Kandil", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.2, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s.940.

<sup>98</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.146.

lambalarının petrolün dolduğu bir haznesi vardır. Haznedeki pamuk örgü fitil, ilerigeri hareket ettirilir. Haznenin ve mekanizmanın üzerinde saydam cam (şişe), yanan fitilin ışığını çevreye yayar. Ayaklı, sürgülü, aynalı, siperli gibi çok değişik örnekleri bulunan petrol lambalarına "gaz lambası" denmiştir."<sup>99</sup>

Çanakkale seramiklerindeki "hantal gövdeli ve değişen büyüklükteki gemi biçimli gaz lambaları, biblo karakterinde işlenmiş ilginç örneklerdir. Gövde üzerindeki baca delikleri fitil ve yağ hazneleridir. Bu seramikler Çanakkale seramiklerinin acayiplikle çocuksu özelliğini bağdaştıran ve bütün çirkinliklerine rağmen sevecen kılan karakterini yansıtır."<sup>100</sup> (Resim 18)

Gemi şeklindeki bu gaz lambaları 30-60 cm. arasındadır. Tek fitilli, iki fitilli veya üç fitilli olabilir. Üç fitilli olan lambalar üç ayak üzerindedir. Büyük bir dikkat ve ustalıkla yapılmışlardır.

### 2.4.3. ŞAMDANLAR

"Üzerine çeşitli boylarda mum yerleştirmek amacıyla yapılmış desteklerdir. Yunanlılar ve Romalılar zamanında çok yaygın olan şamdan, Orta çağ ve Rönösans döneminde de başlıca aydınlatma aracıydı."<sup>101</sup> Şamdanlar "genellikle altın, gümüş, pirinç, tunç, bakır gibi madenlerden, camdan, seramik ve porselenden, ağaçtan yapılır."<sup>102</sup>

Çanakkale seramiklerinden "Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan tek renk sırlı şamdan, bu seramiklerin şamdan olarak da yapıldığını gösteren ender örneklerdendir. 19. asır sonundan olan eser sade ve süsüzdür. Genellikle kullanma için düşünülmüştür. Formu, geleneksel Selçuk ve Osmanlı şamdanları şeklindedir."<sup>103</sup>

<sup>99</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.125.

<sup>100</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.111.

<sup>101</sup>"Şamdan", A' dan Z' ye Antika Ansiklopedisi, a.g.k., s.401-402.

<sup>102</sup>Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.182.

<sup>103</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.14.

ISITMA ELEMANLARI

MANGALLAR



Şema 2 (e)



## 2.5. ISITMA ELEMANLARI

### 2.5.1. MANGALLAR

Mangallar; “oda içinde ısınmak ya da mutfakta bir şey pişirmek, kaynatmak için yanmış kömür koymaya ve içinde kömür yakmaya yarayan bakır, pirinç, saç ya da pişmiş topraktan yapılmış kaplardır.”<sup>104</sup> Mangalların “ En basiti, pişmiş topraktan yapılan ayaklı kase biçimindeki örneklerdir. Genellikle mangalların altında, mangalın oturduğu bir tabla vardır. İçerisine ateşin konulduğu “mangal göbekleri” ayaklarına oturur. Mangal göbeği yuvarlak veya köşelidir.”<sup>105</sup> İçine kor konulan, ısınmaya ya da yemek veya kahve pişirmeye yarayan bakır ya da pirinçten, üstü açık ya da kapaklı olabilen bu kaplar; “yuvarlak ya da oval biçimli olur, genellikle dışa açılımlı ayaklar üzerine yerleştirilmiş olarak yapılır.”<sup>106</sup>

Türkler’ in Orta Asya Bozkırlarının sert hava şartlarında göçebe hayatın ayrılmaz bir parçası olan çadırları ıstabilmeleri zorunluluğu “ocak kültürünü” oluşturmuştur. Bu kültür Türkler tarafından o kadar benimsenmiştir ki Osmanlı’nın sarayı ve yönetim yeri olan Topkapı Sarayı’nda bu ocakların bazı durumlarda dekoratif amaçla da yapıldığı görülür. Kısacası soğuk olan iç mekanları ısıtmak için “çeşitli ısınma şekilleri ortaya konmuştur. Bunlardan birisi ve en önemlisi ocağı bulunmayan veya ocağı olup da yeterli olmayan mekanları ısıtmak için kullanılan değişik şekillerdeki “mangallardır”. Değişik form ve süslemeleriyle, ısınmanın yanında bulunduğu mekanın dekoratif görünümünü, güzelliğini, uyumunu”<sup>107</sup> tamamlarlar.

<sup>104</sup> İ. Gündoğdu KAYAOĞLU. (Ekim19859), “Mangallar I”, *Antika* (The Turkish Journal Of Collectable Art) Aylık Dergi, S.7, İstanbul.

<sup>105</sup> Mehmet ÖNDER. a.g.k., s.132.

<sup>106</sup> **A’ dan Z’ ye Antika Ansiklopedisi** a.g.k., s.263-264.

<sup>107</sup> Hamza TAŞÇI, (Şubat-Mart 1998), “Isınma Kültürü, Topkapı Sarayı’ndaki Mangallar ve Isınma”, *Antik Dekor Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, S.45, İstanbul, s.162.

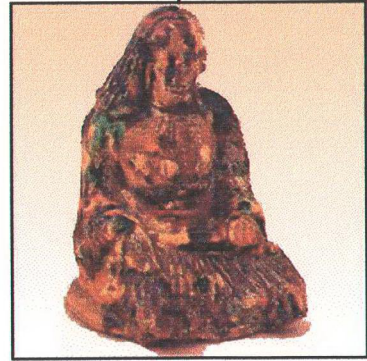
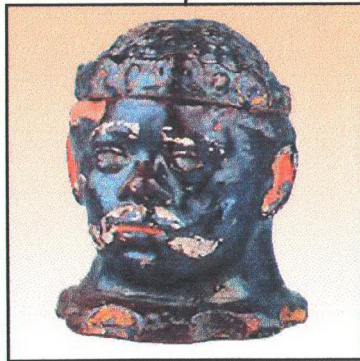
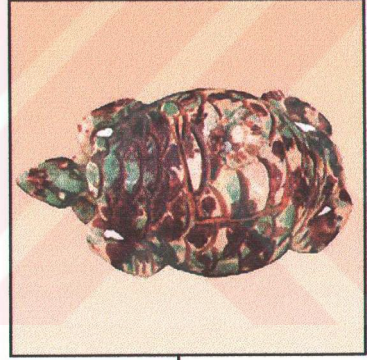
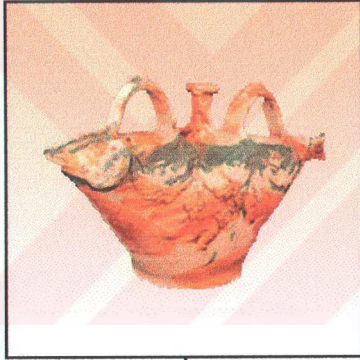
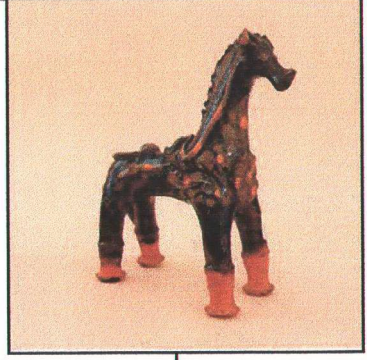
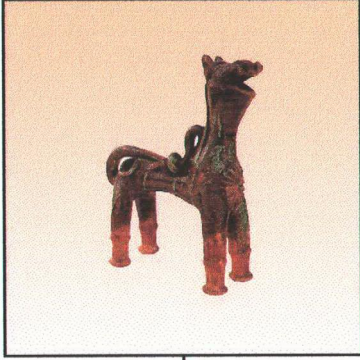
Türklerin sosyal hayatında önemli bir yer tutan mangallara Çanakkale'de rastlanmaktadır. Çanakkale'de "farklı ölçülerde karşımıza çıkan mangallar, Çanakkale seramiklerinin ayrı bir grubunu oluştururlar. Genellikle yeşil sırla sırlanmış bu örnekler yüksek pedestal ayaklı, kapakla beraber küresel gövdelidirler. 19. yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlendirilen, kapaklarının üzerinde büyüklüğüne göre değişen sayıda delik bulunan bu mangallar, kabartma rozet, çiçek ve yaprak motifleriyle bezelidir."<sup>108</sup> (Resim 19)



**RESİM 19:** MANGAL 19.yy.sonu - 20.yy. başı y: 41.8 cm., gövde ç:36 cm., dip ç:26cm., kapak ç: 9 cm.

<sup>108</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.14-15.

HAYVAN VE İNSAN BİÇİMLİ FORMLAR



Şema 2 (f)

## 2.6. HAYVAN VE İNSAN BİÇİMLİ FORMLAR

"Çanakkale seramiklerinin oldukça kalabalık bir grubunu, hayvan heykeli şeklinde yapılan kaplar meydana getirir. 19. asrın sonundan olan bu seramikler, genellikle 15-35 cm. yükseklikte, 20-25 cm. uzunluğunda, çok büyük olmayan parçalardır.

Hayvan heykeli şeklindeki Çanakkale'ler genellikle zevksiz ve kaba şekilde figürlerin çok sivilize edildiği seramiklerdir. Nispetsiz ve acemice şekillendirmeler görülür. Canlandırılan hayvanlar çoğunlukla horoz, kuş, aslan, deve, at gibi hayvanlardır. (Resim 20)

Çanakkale seramiklerinin vaktiyle şehre gelen yolcular tarafından satın alındığını yazan Arseven "bunlar arasında en ziyade rağbet edilen ve çocukları çok sevindiren bir şey de dört ayaklı bir at şeklindeki küçük testilerdir ki sırtlarındaki bir delikten doldurulan su, atın ağzından akıtılırdı. Eski İstanbul evlerinin hemen hepsinde,



**RESİM 20:** AT BİÇİMİNDE KAP 19.yy. sonu - 20.yy. başı y :21.8 cm., u: 19.3 cm.

konsollar üstünde bu at şeklinde ibriklerden ve aynalı, kuşlu Çanakkale testilerinden birer ikişer tane bulunurdu."<sup>109</sup> demektedir.

Küçük biblo veya şekerlik, kase gibi parçaların kapağı şeklinde insan heykeli Çanakkale seramikleri de vardır."<sup>110</sup>

Bu seramiklerin "çoğuna su kabı, şekerlik, şamdan gibi bir fonksiyon verilmiştir. Hayvanların sırt veya baş kısmındaki delikten doldurulan sıvı,

<sup>109</sup> C. Esad ARSEVEN. (1957), "Türk Keramikleri", Sanat Ansiklopedisi C: II, İkinci Baskı, İstanbul, s.1037.

<sup>110</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.15.



**RESİM 21:** EFE KAPAKLI ŞEKERLİK 19.yy. sonu 20.yy başı (a) y:23 cm., ç:18cm., (b) y:23 cm., ç: 18 cm.

ağızlarından akıtılmaktadır. Koç koleksiyonunda bulunan 19. yüzyıldan olduğunu kabul ettiğimiz aslan ve deve örnekleri genelde daha dengeli ve başarılı örneklerdir. İri açık ağızlı, göğsü kabaralarla süslü, kuyruğu burmalı aslan heykelciği, Çanakkale'nin figürlü seramikleri için alışılmamış boyutlarıyla, 19. yüzyıldan ender ve ilginç bir örnek olarak özellikle dikkati çeker. Acayip, abartılı ve oransız baş, gövde, bacak ve kuyruklu bazı Çanakkale aslan figürlerinin 20. yy. başlarının ürünü olduğunu söyleyebiliriz. İnsan bibloları, bağdaş kurarak oturan erkek, çoğunlukla da efe figürü şeklindedir. Bazı örneklerin şekerlik veya benzeri bir kabın kapağı olarak kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Ebruli sırlı olan bu figürlerin 19.yy. sonu ve 20.yy.

başından olduğunu sanıyoruz. İnsan başı şeklindeki şekerlik, geç devir Çanakkale seramiklerinin çok ilginç ve nadir örneklerindedir."<sup>111</sup>

Kıraç koleksiyonunun da “zengin bir grubunu hayvan ve insan biçiminde yapılmış seramikler oluşturmaktadır. 19. yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlendirilen bu seramiklerin su kabı, şekerlik, kutu ve baharatlık olarak kullanıldıkları düşünülmektedir. At, boğa, aslan, deve ve balık biçiminde yapılmış olanları su kabı olmalıdır. Sırt kısmında yer alan delikten doldurulan bu kaplar, ağız kısmındaki delikten boşaltılmaktadır. Kuyrukları sırtta doğru dönerek kulp oluşturmaktadır. Göz, ağız, yele, eyer gibi detaylar barbutin tekniğinde yapılmıştır. Kaplumbağa biçiminde yapılmış olan seramikler kutu, kuğu biçiminde yapılmış seramikler kase olmalıdır. Şekerlik ve baharatlık olarak kullanıldığı düşünülen bazı seramiklerin kapakları, genellikle kuş veya diğer hayvan figürleri ile süslenmiştir. Çanakkale seramiklerinde görülen efe biçimindeki kapaklı şekerliklerin, (Resim 21) koleksiyonda sadece kapakları mevcuttur. Efe figürünün belindeki kuşağa, başındaki püskülüne kadar tüm detayları gösterilmiştir. Sağlam olan az sayıdaki örnekte Efe'nin ayaklarını aşağıya doğru sarkıtarak oturduğu kaselerin, yüksek ayaklı olduğu görülmektedir. Şekerlik genellikle renkli sır akıtmalıdır."<sup>112</sup>

<sup>111</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.112.

<sup>112</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.14.

## ÇANAKKALE SERAMİKLERİNDE UYGULANAN DEKOR TEKNİKLERİ

### ANGOP DEKORLARI

#### DALDIRMA TEKNİĞİ



#### AKITMA TEKNİĞİ



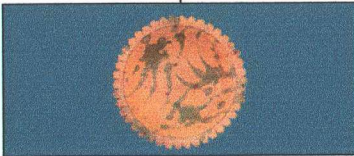
#### FIRÇA TEKNİĞİ



#### EBRU VE MERMER TEKNİĞİ



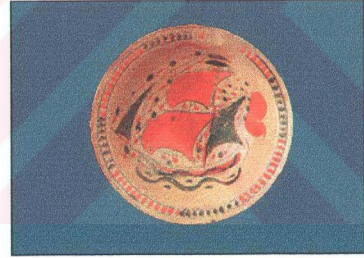
#### SERPME TEKNİĞİ



### SIR ALTI DEKORU



### SIR ÜSTÜ DEKORU



### PARÇA EKLEME DEKORU



### 3.BÖLÜM

#### 3.ÇANAKKALE SERAMİKLERİNDE UYGULANAN DEKOR TEKNİKLERİ

Çanakkale atölyelerinde 18.yy.ın ortası ile 19.yy.ın ikinci yarısı arasında üretilen seramikler biçim, kompozisyon, renk uyumu ve dekor yönü ile bu dönemde farklı yörelerde yapılan seramiklerden ayrılmaktadır. Kaba kırmızı çömlekçi çamuru, ender olarak da bej hamurla şekillendirilen Çanakkale seramikleri, özellikle ilginç desenleri ile dikkati çekmektedir. Çok kaba şekillendirilmiş ve özenilmeden dekorlanmış çalışmaların yanı sıra, stilize ve çok etkileyici kompozisyonları ile oldukça ilgi çekici çalışmalar da mevcuttur. Çoğunlukla angop uygulamalarının görüldüğü seramiklerde sır altı dekoru, sır üstü dekoru, parça eklemeli dekorlar kullanılmıştır. Çok tanınmış bazı geç örnekler alacalı akıtma ile dekorlanmıştır. Genellikle kahverengi, krem, mavi, mor, siyah, beyaz, turuncu, kırmızı, sarı renkler kullanılmış zemin ve dekor arasındaki zıtlık büyük ölçüde belirtilmiştir. Yüzyılımızın başlarında desenlerin fırça darbeleriyle işlendiği fırınlanmamış altın yaldızlı çanak çömlek örneklerine de rastlanmıştır.

Çanakkale seramiklerinin seramik sanatları arasında ayrı bir yeri vardır. Bu seramiklerde kendine özgü birtakım yapım tekniklerinin geliştirildiği ve dekorlama biçimlerinin farklılığı görülmektedir. Çanakkale'de çini üretimine rastlanmamıştır. "Çanakkale seramiklerinin özellikle 19.yy. örneklerinin en tanınmış biçimlerinde adeta içten gelen bir coşku ile uygulanmış applike barok karakterli kabartmalar görülür. Rozetler, gırlantlar, ayyıldız, saltanat arması, hayvan kabartmaları en tanınmışlarıdır."<sup>113</sup> Çanakkale seramikleri ilginç şekilleri, aşırılığa kaçan dekorlarıyla olağanüstü örneklerdir. Bu özellikleriyle özellikle son zamanlarda sanat piyasasında yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda özel koleksiyonda büyük ilgi görmektedir. İstanbul Çinili Köşk ve Sadberk Hanım müzelerinde bu seramiklerden oluşan büyük birer koleksiyon bulunmaktadır. Yurdumuzda yakın tarihe kadar fazla tanınmayan

<sup>113</sup>. Ara ALTUN. a.g.k., s.6.



Çanakkale seramiklerinin yurt dışındaki müze ve özel koleksiyonlarda sergilenen çeşitli ve ilginç örnekleri de bu kaplara olan ilgiyi gün geçtikçe arttırmaktadır.

### 3.1 ANGOP DEKORLARI

“Çömleklerin üzerini süsleme amacıyla değişik renklerde çamur kullanma düşüncesi hemen hemen çömlekçiliğin kendisi kadar eskidir. Ancak, astar denilen sulandırılmış çamuru dikkatle hazırlayıp renk veren oksitlerle boyadıktan sonra kullanma tekniği 17. ve 18.yüzyıllarda bir sanat olarak gelişmiştir. Astarlı ürünler yapan çömlekçiler yarı kurumuş kaplar üzerine astarı akıtarak veya ince şeritler halinde sıkarak, bugün hayranlıkla izlediğimiz zengin bezemeler oluşturmuşlardır.”<sup>114</sup>

Seramikte angop olarak bilinen madde "kuru kil ve suyun eşit oranda karıştırılmasıyla elde edilen, yarı sıvı, akıcı, ince taneli, uygulandığı seramik ürünün yüzeyinin rengini değiştiren, ürüne bazı dekoratif değerler katan renkli bir kil tabakası olarak tanımlanan seramik çamurudur."<sup>115</sup> "En yalın anlamda, sulandırılmış seramik hamuru olarak tanımlanabilen angoplar ve bunlarla yapılan dekorlamalar seramik eşyanın ilk ortaya çıkışından bugüne değin süregeldiğinden, toprak mamüller üstünde uygulanan süsleme türleri arasında önemli bir yer tutar."<sup>116</sup> "Anadolu'da genellikle astar yada angop olarak tanımlanan bu madde farklı yörelerde değişik isimler ile tanımlanmaktadır."<sup>117</sup>

Günümüzde de Anadolu'da geleneksel biçimde üretim yapan atölyelerde angop uygulamaları devam etmektedir. Angop farklı bölgelerimizde farklı isimler altında, bazen daha etkili bir dekor ortaya koymak, bazen ürünün rengini değiştirmek, bazen de ürünün yüzeyini sağlamlaştırmak için yıllardan beri değişmeyen geleneksel yöntemlerle hazırlanıp kullanılmaktadır.

<sup>114</sup> Emmanuel COOPER. (1978), **Seramik ve Çömlekçilik**, çev. Ömür Bakırer, Remzi Kitabevi, Birinci Basım, İstanbul ,s.50.

<sup>115</sup>Zehra ÇOBANLI. (1996), **Seramik Astarları**, A.Ü.G. S.F., Yayın No:15, Eskişehir , s.1.

<sup>116</sup>Tülin CILIZOĞLU. (1976), **Toprak Sanatlarında Dekoratif Uygulama Yöntemleri**, İst., s.4.

<sup>117</sup> Zehra ÇOBANLI. (1996), a.g.k., s.22.

Angop hazırlamada doğada bulunan beyaz ve demirli kırmızı killer alınarak oldukları gibi kullanılır. Ya da bu killer boyama yoluyla istenilen renklerde çeşitli angoplar hazırlanır.<sup>118</sup> Renkli angoplarla üstleri tümüyle örtülen pişirimi yapılmamış parçalar imalat hamurunun rengine bağlı kalmaksızın istenilen renkte sırlarla sırlama ve dekorlama olanağı kazanır. "Örneğin kırmızı pişen hamurlar üzerinde kullanılan renkler, özellikle de saydam sırlar beyaz hamurlara oranla sınırlıdır. Bu amaçla bol demirli ve manganezli hamurlar beyaz angoplarla örtüldüklerinde açık renkli ve beyaz pişen hamurlarla aynı renklerde boyanma olasılığı kazanırlar. Ayrıca parçanın kendi renginden başka renkte bir angopla dekorlanıp saydam bir sırla örtülmesi de çok kullanılan bir yöntemdir.

Angop yapımında kullanılacak killer istenilen tane boyutuna kadar öğütülmeli ve hazırlanan angop uygulama yapmadan önce bir süre dinlendirilmelidir. Angop gereğinden fazla öğütülmesi halinde parça üzerine uygulandığında yüzeye gerektiği şekilde tutunamaz ve parçalar halinde dökülür. Ayrıca kullanılan kilin kimyasal ve fiziksel özellikleri mümkün olduğu kadar üstünde kullanıldıkları hamur bileşimine yakın olmalıdır. Angobun, üstünde kullanıldığı hamurdan daha plastik olması halinde yüzeye uyması kolaylaşır ve tam bir yapışkanlık sağlanır. "Astarların üretilmesinde, gerekli incelikte hazırlanması koşulu ile, büyük oranda alttaki ürünün yapısını oluşturan çamurlardan da yararlanır. ... Astarın sırdan ayrılan yönü, sır gibi camsı olmayışı, tersine topraksı ve mat oluşudur.

Astarlar üzerine kaplandıkları parçalara çeşitli dekorasyon olanakları sağlarlar. Örneğin fırça ile serbest el dekoru, sgraffito adı ile de tanınan kazıma tekniği, ebru tekniği, serbest veya fırça ile püskürtme dekoru gibi."<sup>119</sup>

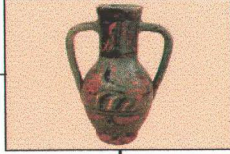
Çoğunlukla angop dekorlarının uygulandığı Çanakkale seramiklerinde, bu dekor tekniklerinin hemen hemen hepsini bir arada görmek mümkündür. Burada üretilen örneklerin çoğunun iç yüzeyleri tamamen, dış yüzeylerinin ise yarıya kadar angoplanmıştır.

<sup>118</sup>Tülin CILIZOĞLU. a.g.k., s.30.

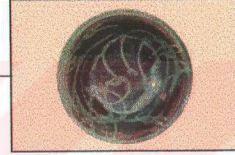
<sup>119</sup>Ateş ARCASOY. a.g.k., s.145,146.

## ANGOP DEKORU VE UYGULAMA TEKNİKLERİNE GÖRE ÖRNEKLER

### DALDIRMA TEKNİĞİ



### AKITMA TEKNİĞİ



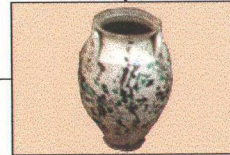
### FIRÇA TEKNİĞİ



### EBRU VE MERMER TEKNİĞİ



### SERPME TEKNİĞİ



Şema 3 (a)

### 3.1.1. ANGOB DEKORU VE UYGULAMA TEKNİKLERİNE GÖRE ÖRNEKLER

Angop uygulama yöntemi angoplanacak ürünün ve angobun çeşidine göre seçilir. Angoplama işleminden önce seramik ürün rötüşlenmeli ve hafif nemli bir sünger ile silinmelidir. Bisküvi pişirimi yapılmış ürünler tozları alınarak angoplama işlemine hazırlanmalıdır.

"Çoğu seramik ürünlerde, özellikle çömlekçi ürünlerinde astarlama, işler deri sertliğinde iken yapılır. Bu durumda astarın, üzerine çekildiği çamurdan biraz daha özlü olması gerekir. ... Parçaların astarlanmasında çeşitli yöntemler uygulanabilir. İçi boş veya dolu küçük parçalar daldırma yöntemiyle astarlanırlar. Daldırılması sakıncalı olan parçalar ve büyük parçalar püskürtme, akıtma ve fırça ile astarlanabilirler."<sup>120</sup>

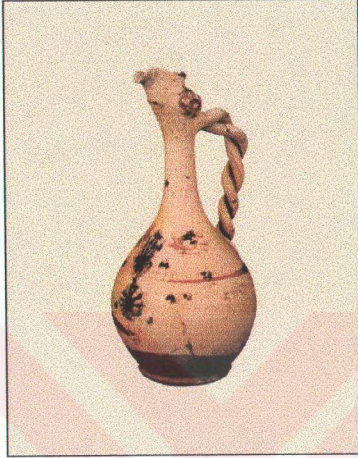
"Astar ve astarlama işleminde astar bileşiminde öğütme süresi, dinlendirme süresi astarlanacak bünyenin ve astarın muhafaza edileceği kapların temizliği, pişirme süresi, astarın ince yada kalın uygulanması gibi pek çok neden astar hatalarına neden olur."<sup>121</sup> İyi bir sonuç elde etmek açısından gerek angop hazırlamada gerekse uygulamada bütün bunlara dikkat edilmelidir.

Çanakkele seramiklerinde genellikle daldırma, akıtma, fırça, mermer ve serpmme gibi angop uygulama teknikleri kullanılmıştır.

<sup>120</sup> Atç ARCASOY. a.g.k., s.145,146.

<sup>121</sup> Zehra ÇOBANLI. (1996), a.g.k., s.51.

### 3.1.1.1. DALDIRMA TEKNİĞİ



**RESİM 22: TESTİ** 19.yy. sonu  
y: 34.5 cm., gövde ç: 16.5 cm., dip ç: 11.8 cm.

astarlanan yüzeyde kuruma ve pişme süresinde astar hataları ortaya çıkar.<sup>122</sup> "Astarlama hatalarından bir diğeri de, parçanın astarlandıktan sonra üzerinde biriken hava kabarcıklarıdır. Bunun nedeni, astarlanacak parçanın çok gözenekli ve kuru olmasıdır."<sup>123</sup> "Parçanın hangi kesimi ilk olarak daldırılmış ise tekneden ilk çıkarılacak kesim de yine o olmalıdır. Böylece bütün yüzeyin aynı kalınlıkta bir angop tabakasıyla örtülmesi sağlanır."<sup>124</sup>

"Küçük seramik ürünler direk olarak astarın içine daldırılabilir. Ayağından tutularak astarın içine daldırılan kap, düz bir şekilde yukarıya kaldırılmalıdır. Çünkü ayağın çevresinde astarlanan ve astarlanmayan bölgeler arası temiz bir çizgi olarak sınırlandırılmalıdır. Astartan çıkarılan kap diğer ele alınarak akmadan oluşacak damlalar kayboluncaya kadar döndürülür. Eğer astarlanacak ürün testi yada kulplu

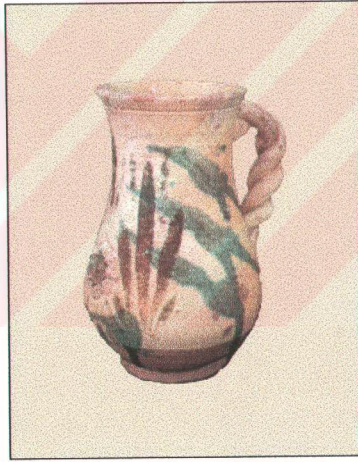
<sup>122</sup>Zehra ÇOBANLI. (1996), a.g.k., s.51.

<sup>123</sup> Ateş ARCASOY. a.g.k., s.147.

<sup>124</sup>Tülin CILIZOĞLU. a.g.k., s.34

daha komplike bir form ise kulpundan tutularak döndürülür. Böylece ağız kenarında oluşabilecek astar damlaları kalmayacaktır. Astar kuruduğunda fazlalıklar zımpara ile rötüşlanabilir.<sup>125</sup>

Çanakale Seramiklerinin bazılarının yarıya kadar yada daha az bir bölümünün daldırma tekniği ile angoplandıkları görülmektedir. Bu seramikler genellikle ayak kısımlarından tutularak angoba daldırıldıkları için bu bölgeleri angopsuz olarak bırakılmıştır. (Resim 22,23)



**RESİM 23: MAŞRAPA** 19.yy. sonu - 20. yy.  
başı y: 16.2 cm., ağız ç: 8.1 cm., gövde ç:  
10.4 cm., dip ç: 6.4 cm.

<sup>125</sup> Geraldine Chirsty - Sara Pearch. **Seramics**, (1993-1994), Step By Step Art School, Produced by Mondrain Ofset Printed in China, s.32.

### 3.1.1.2. AKITMA TEKNİĞİ

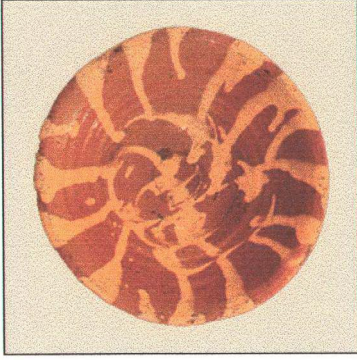
"Çiğ parçalar akıtma ile angoplanmak istendiğinde, oldukça yaş olmalı ve işlem rötuşlamadan hemen sonra yapılmalıdır. Bunun için önceden hazırlanmış olan angobun yoğunluğu desimetre ile ölçülür, kıvamı tayin edilir. Sonra bir el ile parça tutulurken öbürüyle bir kap içindeki angoplar seri olarak parçalar üzerine dökülür. Akıtma gerektiğinden yavaş yapıldığında, angop parça tarafından daha çok emileceğinden yüzeyde kalın bir tabakanın oluşmasına yol açar."<sup>126</sup> Yüzeyde oluşan kalın tabakaya bağlı olarak kuruma ve pişme sırasında dökülme, pullanma gibi hatalar ortaya çıkar.

"Astar akıtma yöntemi seramik ürünün şekillendirilmesinde kullanılan çamurun kontrast rengi bir astar üzerine farklı astarların puar gibi akıtma aletleri kullanılarak akıtılması ile yapılan bir süslemedir. Astar; ahşap metal cam kil plastik veya kauçuktan yapılmış sivri uçları birkaç milimetre delik akıtıcılar (sliptrailers) kullanılarak akıtılır. Geleneksel atölyelerde (Kırık köyü gibi) boynuz, metalden yapılmış akıtıcılar, puar yaygın olarak kullanılır."<sup>127</sup> Bu teknik Çanakkale'de daha çok, geç dönem örneklerde görülmekte olup, bugünkü mevcut atölyeler ürettikleri seramikleri bu yöntemle dekorlamaktadırlar. Akıtma ile dekorlama yöntemi ıslak astar üzerine ve doğrudan ürün üzerine iki ayrı biçimde uygulanır.

Islak angop üzerine akıtma yönteminde "henüz yaş haldeki kırmızı çömlekçi hamurundan yapılmış parçalar bir astar içine daldırıldıktan sonra çömlekçi tornası üzerine alınır. İçlerine kırmızı, siyah, sarı, yeşil renkli angopların konulduğu önceden hazırlanmış sivri uçları bir yada birkaç milimetre delik boynuz ve ona benzeyen çinkodan yapılmış ince uzun kıvrık boyunlu küçük hazneler akıtmada kullanılmak üzere sıraya alınır. Astara daldırılmış yaş parçalar tornanın üzerinde yavaş yavaş

<sup>126</sup>Tülin CILIZOĞLU. a.g.k., s.34.

<sup>127</sup>Zehra ÇOBANLI. (1996), a.g.k., s.96.



**RESİM 24: ÇUKUR TABAK** 20.yy. başı  
y: 4.8 cm., ağız ç: 21.7 cm., dip ç: 6.2 cm.

döndürülürken içinde renkli angop bulunan boynuzlardan birisiyle delik uç parça üzerine değiştirilerek sırayla yukarıdan aşağıya doğru fileler çekilir

Bu şekilde ıslak astar üzerine çekilen renkli fileler çarkın verdiği dönme hareketi ile yukarıdan aşağıya akarken en üst file üzerine eşit aralıklarla dokunularak

konulan bir başka angop, fileler arasından süzülerek yayılır. Birbiri üzerine inerek yayılan angop fileler kendi süsleme tarzına özgü bir görünüm kazanır.

Akıtma dekorlu parçalar üzerlerine el değmeden alınarak nemden uzak bir yerde, yağışsız mevsimlerde de açık havada kurumaya bırakılır.<sup>128</sup> Parçalar tümüyle kuruduktan sonra püskürtme, daldırma ya da elle üstünden dökme yoluyla sırlanır.

Sırlamada kullanılan sırlar çoğunlukla düşük dereceli ve saydamdır. Kurşun oranı yüksektir. Bu şekilde parçalar su geçirmez hale getirilirken aynı zamanda dekorun korunması da sağlanmış olur. (Resim 24)

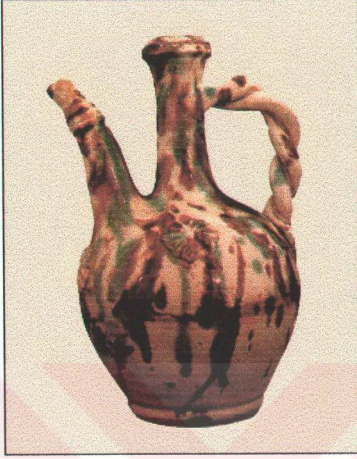
Doğrudan ürün üzerine akıtma ile yapılan "yöntemde astara katılan su miktarı azaltılır, daha koyu ve rölyef etkisi yapacak bir astar hazırlanır. Hazırlanan astarın içine % 15-10 oranında çok ince taneli şamot ilavesi astarın yayılmasını, % 2-10 oranında ilave edilen şeffaf sır ise pişme sırasında rölyef astarın dekorun yüzeyine yapışmasını sağlar. Bu yöntemde rölyef hem yaş hem bisküvi ürün üzerine yapılabilir. İki ayrı uygulamada astar reçetesi yönetime göre değiştirilir.

Uygulama sonunda kurutulmuş ürünler genellikle şeffaf sır ile sırlanır ve istenilen sıcaklıkta pişirilir.<sup>129</sup>

<sup>128</sup>Tülin CILIZOĞLU, a.g.k., s.38.

<sup>129</sup>Zehra ÇOBANLI, (1996), a.g.k., s.98.





**RESİM 25: İBRİK** 19.yy. sonu  
y: 23.2 cm.,dip ç: 7.9 cm

Akıtma tekniğinin Çanakkale seramiklerinin özellikle geç dönem örneklerinden olan hemen hemen her form çeşidinde uygulandığı görülmektedir. Bazı örneklerde akıtma olarak renkli sırlar kullanılmıştır. (Resim 25)



**RESİM 26: ÇUKUR TABAK** 18.-19. yy.  
sonu y: 7 cm., ç: 32 cm.

### 3.1.1.3. FIRÇA TEKNİĞİ

Fırça tekniği; diğer angop uygulama tekniklerinden farklı olarak daha kontrollü dekor uygulamalarının yapılabildiği bir tekniktir. Bu teknikte fırça “kuru ve bisküvi pişirimi yapılmış ürünlerin astarlanmasında kullanıldığında daha iyi sonuç verir. Yaş ürün üzerinde astar yeterince emilemeyeceğinden fırça izleri oluşur. Ürünün tümünü yada yer yer astarlamak mümkündür. Astarlanacak yüzeyin özelliği ve süslemeye göre, çeşitli

kalınlıkta sert kıllardan yapılmış özel astar fırçaları kullanılır. Eğer astarın daldırma, akıtma gibi olağan yöntemler ile uygulanması dekor için elverişsiz ve farklı bir etki isteniyorsa fırça ile süslenir.”<sup>130</sup>

“Astar ile fırça kullanarak çizgi, kontur ve basit çizmenin en iyi zamanı tornada şekillendirilen ürünün henüz deri sertliğinde iken dip alma işleminden sonraki halidir. Eğer daha yumuşak çizgiler isteniyorsa, kil daha plastik deri sertliğinde iken, ürün torna üzerinde döner haldeyken uygulanabilir. Ürün torna üzerinde merkezde değilse yeniden merkeze getirilir. Fırçayı astara sokup iyice astar aldığından emin olduktan sonra boyamaya başlanır.”<sup>131</sup>

“İnce veya incelikli kalınlıklı muntazam olmayan bir şekilde sürülen astar, çamuru iyi örtmeyeceğinden, alttan farklı renkli çamur görünür ve parça, çoğu zaman pıstikten sonra da ortaya çıkabilen dalgalı bir görünüm alır.”<sup>132</sup>

"Fırça dekorlarının yapımında özel olarak imal edilen birbirinden farklı biçim ve boyutlardaki boya fırçaları kullanılır.”<sup>133</sup>

“Angop uygulamada kullanılan fırça, angopu tutabilen ve geniş yüzeyli olmalıdır. Fırça çalışmasında kullanılan angop, normalden daha ince olmalıdır. Mümkün olduğunca yalnızca bir fırça darbesiyle uygulama yapılmalıdır. Sonra fırça tekrar angoba batırılmalıdır. Kuşlar, hayvanlar, yapraklar bu dekorlama yöntemi için kullanılan basit desenlerdir.”<sup>134</sup>

Fırça dekorlarında estetik görünüm açısından her zaman aynı sonuçlar alınması olası değildir. Dekor yapımcıların bu işteki el alışkanlığı ve ustalık dereceleri ile kullanılan araç ve gereçler üzerindeki hakimiyetleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle fırça dekorlarında alınan sonuçlar uygulayıcının kişisel başarısına bağlıdır.

<sup>130</sup> Zehra ÇOBANLI. (1996), a.g.k., s.53, 120.

<sup>131</sup> Zehra ÇOBANLI. (1996), a.g.k., s.125.

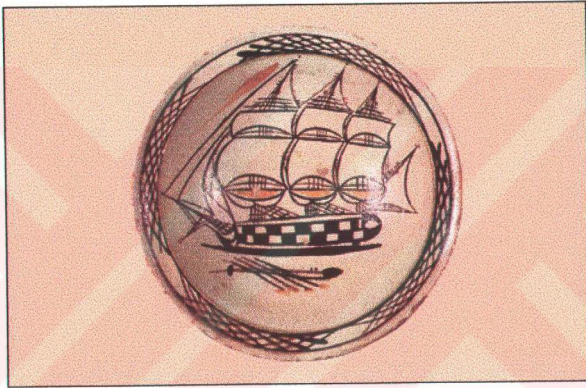
<sup>132</sup> Ateş ARCASOY. a.g.k., s.147.

<sup>133</sup> Tülin CİLİZOĞLU. a.g.k., s.104.

<sup>134</sup> Emmanuel COOPER. (1970-19719, *A Handbook Of Pottery*, London, s13.

Çanakkale seramiklerinin en kaliteli örnekleri olan tabaklarda, kaselerde ve küplerde ustaca uygulanmış fırça dekorları görülmektedir. Bu seramiklerin dekorlanmasında iki tip dikkati çeker. Daha yaygın olarak desen fırça darbeleriyle işlenir. (Resim 26, 27) Bu boyama fırça hakimiyeti ve ustalık ister. İkinci tipte konturlar daha siyah, mor, kahverengiyle çizilir ve içi doldurulur.

“Yüzyılımızın başında desenlerin fırça darbeleriyle işlendiği fırınlanmamış altın yıldızlı çanak çömlek örneklerine de rastlanmıştır.”<sup>135</sup>



**RESİM 6:** ÇUKUR TABAK 18-19.yy. y: 7 cm., ç: 27 cm.

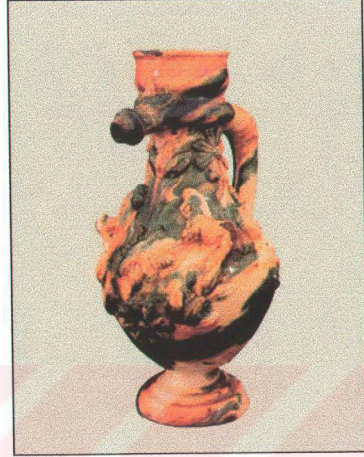
### 3.1.1.4. EBRU VE MERMER TEKNİKLERİ

“Önceden tasarlanması olanaksız, rastlantı sonucu oluşan renkli astar dekorlarıdır. Bu iki teknik 18. ve 19. yüzyılda İngiltere ve Amerika’da çok popüler olmuştur. Japonya’da Suminagashi denilen ebru ve mermer yöntemi yaygın olarak kullanılmaktadır. Yurdumuzda 19.yüzyılda Çanakkale Seramiklerinde benzer örnekler görmekteyiz. (Resim 28, 29)

<sup>135</sup>Erdem YÜCEL. a.g.m. s.13.



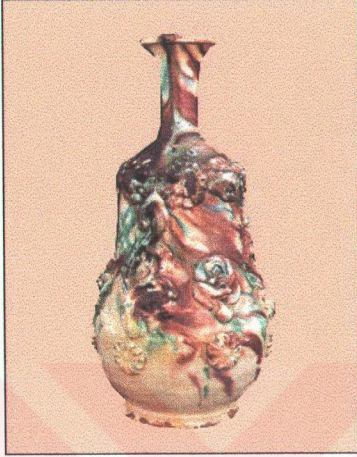
**RESİM 28:** AT BAŞLI TESTİ 19. yy.sonu - 20.yy. başı y: 34.8 cm., dip ç: 10.3 cm



**RESİM 29:** TESTİ 19.yy.sonu - 20.yy. başı y: 30.3 cm., gövde ç: 14.5 cm., dip ç:10.2 cm.

Ebru ve mermer teknikleri genellikle düz yüzey üzerine yapılan astar dekorlarıdır. Hafif çukur tabaklar ve kaseler bu yöntem için uygun formlardır. Fakat düz plaka yüzeyinde aynı yöntem ile dekorlanıp, kuruduktan sonra istenildiği gibi şekillendirilebilir. Bu yöntem ile astarlanacak ürünün henüz yaş olması gerekmektedir. İstenilen hareketi vermek için astarın suyu ürün tarafından hemen emilmemeli, astar yüzeyde sıvı olarak kalabilmelidir.

Ebru dekoru mermer dekoruna göre daha kontrollü ve daha zariftir. Bu dekoru elde etmek için istenilen renk sayısı kadar puar içine boza kıvamındaki astar alınır. Önce yüzey tekrar ıslak bir sünger ile silinir. Özellikle kontrast renklerde astar seçimi daha etkileyici bir dekor oluşmasına neden olur. Hazırlanan içindeki astar, ürünün bir kenarından bir kenarına birbirine paralel çizgiler oluşturulacak şekilde birbiri ardı sıra hızlı ve seri bir şekilde akıtılır. Eğer akıtma sırasında astarın kalınlığı her yerde aynı olursa iyi etki sağlanmış olur. İnce bir tüy, sivri uçlu bir metal parçası, süpürge sapı ve bunlara benzer aletlerle yüzeye akıtılan astara ters yönde tekrar birbirine paralel çizgiler çizilerek geleneksel ebru kağıtlarında olduğu gibi bir yüzey elde edilir.



**RESİM 3024** : 19. yy. sonu - 20. yy. başı  
y: 23.6 cm., dip ç: 8.2 cm.

Mermer yöntemi ise girdap gibi dönen güzel etkisiyle tamamıyla forma baskın gelen bir yöntemdir. Özellikle zıt renkli astar kullanımı daha ilginç olabilir.<sup>136</sup>

“Bunun için önce iki ya da daha fazla kontrast renkli astar serbest bir şekilde yüzeye uygulanır. Daha sonra form hızlı hareketlerle sallanır. Böylece astarlar birbirine karışır ve bir daha elde edilemeyecek rastlantısal olarak gelişen mermer dekoru oluşur.”<sup>137</sup>

Çanakkale seramiklerinde "19. asır sonu 20. asır başında krem, yeşil, kahverengi ve mor renkli mermer gibi dalgalı seramikler boldur."<sup>138</sup> “Sarı, bej, mor, yeşil, kahverenginin bir arada kullanıldığı ebruli sırlı Çanakkale seramikleri vardır.”<sup>139</sup> (Resim 30)

“Genellikle beyaz astar üzerine renkli sır akıtmalı ebruli seramiklerin dekoratif amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir.”<sup>140</sup>

<sup>136</sup>Zehra ÇOBANLI. (1996), a.g.k., s.116.

<sup>137</sup>Peter COSENTINO. (1997) *The Encyclopedia Of Pottery Techniques*, London, s.75.

<sup>138</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.3.

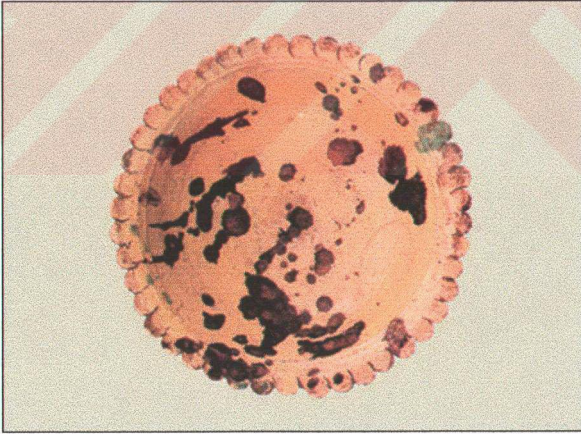
<sup>139</sup>Gönül ÖNEY. (1993 a), “Türk Çini ve seramik Sanatı”, *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No. 341 Sanat Dizisi 46, Ankara s.310.

<sup>140</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.14.

### 3.1.1.5. SERPME TEKNİĞİ

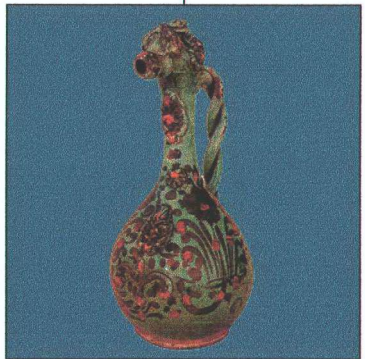
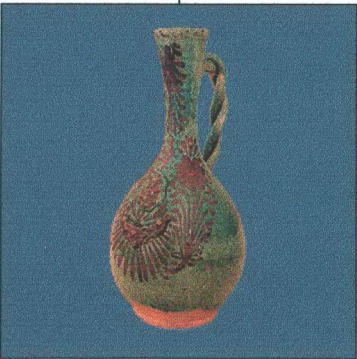
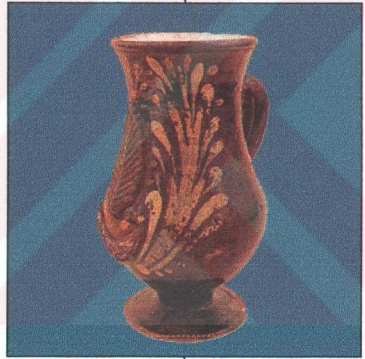
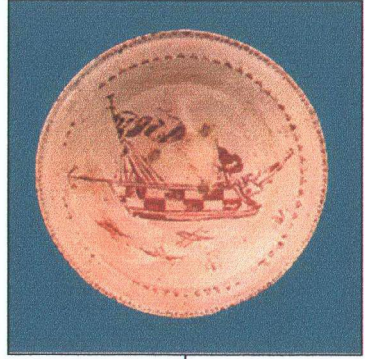
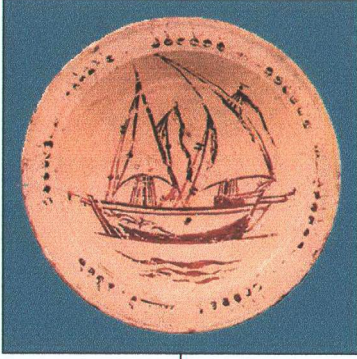
Bir daha tekrarlama olasılığı olmayan sonuçların alındığı bir dekor tekniğidir. Bu teknik genellikle bisküvi pişirimi yapılmamış yarı yaş ürünler üzerine uygulanır. Önce dekorlanacak parça üzerine elle veya bir alet yardımıyla beyaz astar serpilir. Üzerinde geliş güzel lekeler oluşan parça bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra şeffaf sırla sırlanır. Bu teknikle ham sır üzerine yeşil, kahve gibi renkler serpilerek de aynı sonuçlar alınabilir. Beyaz astar ile serpme yapılmış ürünler genellikle tek renk şeffaf sırla sırlanır.

Çanak kale seramiklerinde de olduğu gibi, rastlantısal sonuçların alındığı serpme tekniği ile dekorlanan seramiklerde, serpme üzerine uygulanan tek renkli sır, alttaki serpme yapılan rengin öne çıkmasını sağlamaktadır. Serpme yapılmış bazı seramiklerin üzerine yeşil, sarı, gibi renkli şeffaf sirlarında uygulandığı görülmektedir. (Resim 31)



**RESİM 31:**SAHAN 19.yy.sonu-20.yy. başı y:7.3cm., ağız ç:21.8cm., dip ç:6.5cm.

SIRÜSTÜ DEKORU VE ÖRNEKLER



Şema 3 (c)

### 3.2. SIRALTI DEKORU VE ÖRNEKLER

“Sır altı dekorlarının yapımında kullanılan pigment asıllı boyalar, birlikte kullanıldıkları saydam sır tabakasının altında gösterdikleri değişik renk tonları ve derinlik etkisiyle, uygulandıkları seramik eşyaya ayrı bir görünüm ve değer kazandırır. Bu boyalar fırça dekorlarının yapımında kolaylıkla kullanılabilir şekilde ince pudra halinde öğütülmüş, üzerini örten sır tabakasının altında akma ve erime yapmadan, istenilen renk bozulmadan sabit kalabilecek şekilde hazırlanan ve aynı zamanda sırlarda olduğu gibi, kimyasal yapılarını belirleyen moleküler formüle sahip bileşiklerdir.”<sup>141</sup>

“Sır altı boyaları ile elde edilen renklerin güzelliği, oksitlerin doğrudan doğruya kullanılmaları ile elde edilemez.

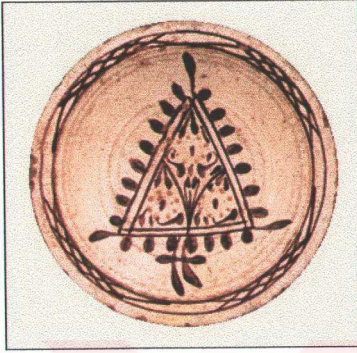
Renk verecek bileşimleri oluşturacak oksitlerin oranları hesap edilip karıştırılır ve yaş veya kuru olarak, porselen bilyeli değirmenlerde öğütülür. Kurutulduktan sonra yüksek sıcaklıkta kızdırılıp, bilyeli değirmenlerde iyice incelmeye kadar tekrar öğütülürler. Boyaların her zaman aynı renk ve kalitede olması için, hassas tartı, aynı kalitede hammadde, aynı sıcaklık ve atmosfer, su miktarı, öğütme süresi gibi işlemlerin çok büyük bir duyarlılık içinde yapılması gerekir.”<sup>142</sup>

“Sır altı boyaları doğrudan doğruya çığ ya da hamur pişirimi yapılmış parçalar üstünde olduğu kadar, çıplak ve angoplu parçalar üstünde de kullanılabilir. Bu boyaların uygulanmaları oldukça kolay ve basit olmakla birlikte özellikle el süslemelerinde kişisel beceri ve el alışkanlığı gerektirir. Çünkü henüz gözenekli olan hamur boyayı hemen emdiği için çalışmada başarı sağlanamazsa düzeltme yapılması güç, hatta olanaksızdır. ...

<sup>141</sup> Tülin CILIZOĞLU. a.g.k., s.94-95.

<sup>142</sup> Şaduman DOĞAN. (Haziran 1985), **Açıklamalı Seramik Teknolojisi**, 1.Baskı, İst., s.136-137.





**RESİM 32: ÇUKUR TABAK** 19. yy. ilk yarısı y: 8 cm., ağız ç: 28 cm., dip ç: 6.6



**RESİM 33: ÇUKUR TABAK** 19. yy. ilk yarısı y:5.4 cm., ağız ç:21.8 cm., dip ç: 5.4

En başarılı sır altı el dekorlarında fırça tuşları ayrı ayrı seçilir. Bunlarda düzeltmeler ve üst üste geçmeler görülmez. Tek tek fırça vuruşlarıyla boyama gerçek bir beceri ve temiz bir çalışmayı gerektirir.

Boyama ince ve saydam tabakalar halinde yapılmalıdır. Normalden kalın yapılan uygulamalarda sır tabaksı boya üstünde tutunamaz ve kayar. Bu durumda bir sır ve dekor hatası ortaya çıkar. Boyama istenilen sonucu vermediği takdirde düzeltme ve değişiklik yapılması güçtür. Çünkü boya parça tarafından hemen emildiği için üstünde düzeltme yapılacak bir parça iyice yıkansa bile pişirimde eski boyanın lekeleri silik de olsa yine gözle fark edilir belirginlikte gelişir.<sup>143</sup>

"Büyük çoğunluğunu kırmızımı, yeşil, gri, ender olarak bej hamurlu sır altı tekniğinin uygulandığı Çanakkale Seramikleri özellikle değişik bezemesiyle dikkati çekmektedir."<sup>144</sup>

"Sır altı Anadolu'da en yaygın olan seramik tekniğidir. Angop ile astarlanan seramik güneşte kurutulur, desen çizilir ve siliple boyanır. Bazen boyama doğrudan

<sup>143</sup>Tülin CILIZOĞLU, a.g.k., s.94-95.

<sup>144</sup>Erdem YÜCEL, a.g.m. s.13.

hamur üzerine yapılır. Tekrar kuruduktan sonra sıra batırılır ve fırınlanır. Çanakkale seramiklerinde çok zaman şeffaf sır kullanılır ve angop astarının krem rengi üzerine kahverengi, kahverengiye yakın bir mor, turuncu, kırmızı-turuncu, sarı, mavi, lacivert renklerle desen açıkça seçilir. Desenin mor, kahverengi, siyah, beyaz, turuncu renklerle verildiği birçok Çanakkale seramiğinde sırn yeşil-krem, kahverengi, koyu yeşil, turuncu, kirli sarı oluşuna da rastlarız. Bu örneklerde desenler daha az kontrastla belirir.<sup>145</sup> (Resim 32, 33)

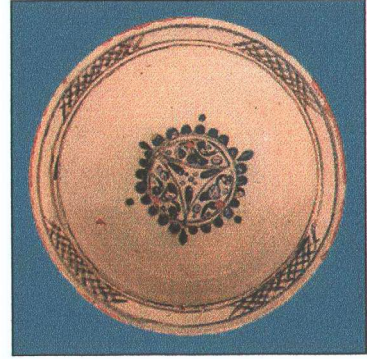
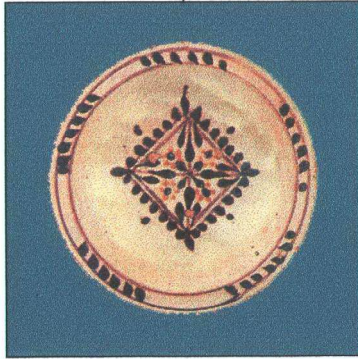
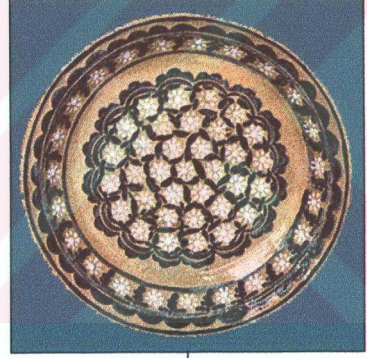
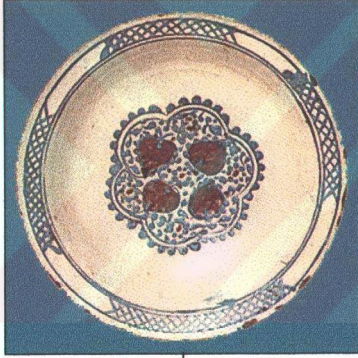
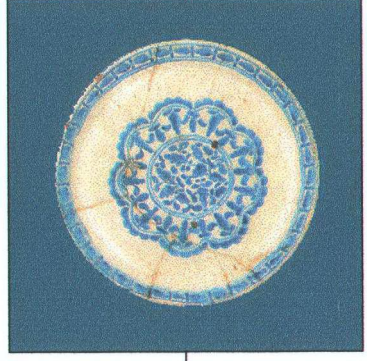
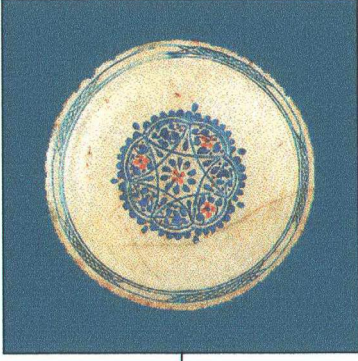
"Erken örneklerde daha çok şeffaf sır altında krem zemin üzerine mor-kahverengi, sarı, mavi, lacivert, beyaz renkler görülür. Desenin kahverengi-turuncu, kirli sarı, bej sır altında mavi, lacivert, turuncu, sarı veya kahverengiyle verildiği de olur."<sup>146</sup> (Şema 3(b))

Arthur Lane; Later Islamic Pottery adlı kitabında, kırmızı çömlekçi çamuru ile şekillendirilmiş, sarımsı kurşunlu sır altına mor renk ile ve renkli angopla dekorlanmış tabakların, kaselerin ve küplerin Çanakkale seramiklerinin en başarılı örnekleri olduğunu belirtmektedir.

<sup>145</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.2.

<sup>146</sup>Gönül ÖNEY . (1993), "Çini ve Seramik" **Geleneksel Türk Sanatları** Kültür Bakanlığı, İstanbul, s.107.

SIRALTI DEKORU VE ÖRNEKLER



Şema 3 (b)

### 3.3 SIRÜSTÜ DEKORU VE ÖRNEKLER



**RESİM 34:** TABAK 19. yy. ilk yarısı  
y:6.3 cm., ağız ç: 21.5 cm., dip ç: 5.8 cm.

"Porselen resmi boyaları olarak tanımlanan sır - üstü boyaları pigment asıllı sır-altı boyalarına yüksek oranda ergitici maddeler katılmasıyla elde edilir. Bu nedenle sır üstü boyalarına 600-800°C derece arasında eriyen bir çeşit seramik camı da denilebilir. Sırüstü boyaları alçak derecelerde pişirildiğinden bu boyalarla yapılan dekorlardaki renk çeşidi öteki boya türlerine göre daha zengindir. Renklerin pişme ısısında gösterdikleri gelişim, boya bileşiminde

kullanılan ergitici maddelerin cinsine ve miktarına göre değişir."<sup>147</sup>

"Sırüstü boyalar ile yapılan bu dekorasyon şekli de sırlanmış, pişmiş kullanılabilecek halde bir mamül üzerine güzelliğini arttırmak ve parçayı daha kıymetli bir hale sokmak için sır altı dekorasyonunda kullanılan fırça, lastik ıstampa, çelik baskı, çıkartma, elek baskı, püskürtme teknikleri ile yapılan bir dekorasyon şeklidir. Sır üstü boyası olarak, sır altı boyalarında da kullanılan renk veren oksitler ve hazırlanmış seramik boyaları kullanılırlar. Bunları sır altı boyalarından ayıran fark, çok kolay eriyen sırcaların bu boyalara karıştırılmalarıdır.

600-850 °C arasında kullanılan sırcaların vazifeleri bu sıcaklık arasında eriyerek parlak bir yüzey meydana getirmeleri, parçanın üzerindeki sıra yapışmaları ve karıştırıldıkları boyaları içlerinde dağıtarak (bazen çözerek) istenilen rengi meydana getirmeleridir."<sup>148</sup>

<sup>147</sup> Tülin CILIZOĞLU. a.g.k., s.101, 102, 106.

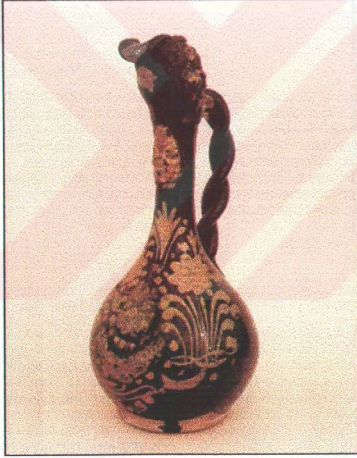
<sup>148</sup> Faruk İŞMAN. (1969). **Seramik Teknolojisi**, Sır, Seramik Boyaları ve Seramik Dekorasyon Teknikleri, İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, Teknik Yayınlar Serisi 1, İstanbul s.83.

Çanakkale seramiklerinde, "19.asrın ikinci yarısından ve yirminci asırdan örneklerde çoğunlukla sır üstü boyama kullanılmıştır."<sup>149</sup>

"Bazı örneklerde bezemenin renkli sır üstüne yapıldığı görülür. Sır üstüne boyamalı kabartma rozetler yaygın bir motiftir."<sup>150</sup>

"19.yy ve 20.yy.başı Çanakkale seramiklerinde tek renk şeffaf krem, yeşil, sarı, kahverengi, mor sır kullanılır. Tek renk sırlarda çoğu kez sır üstüne altın yıldız, siyah, beyaz, mavi, kırmızı ve sarı renklerde boyanmış soyut çiçekler vs. görülür."<sup>151</sup>

"19.asır ikinci yarısında Çanakkale seramiklerinde sır üzerine boyanan altın yıldız, siyah, mavi, beyaz, kırmızı gibi renkler ilk fırınlamadan sonra tatbik edilir ve seramik alçak hararette tekrar fırınlanır. Altın yıldız çoğunlukla fırınlanmaz."<sup>152</sup>  
(Resim 35)



**RESİM 35: TESTİ** 19. yy. sonu  
y: 34 cm., gövde ç: 15 cm., dip ç: 10.5 cm.

Son dönem Çanakkale seramiklerinde yağlı boya ile yapılmış dekor uygulamaları görülmektedir. Erдіңç Bakla, Eşsiz Üç Çanakkale Seramiği adlı yazısında bu konuyla ilgili olarak; "Bazı yayınlarda Çanakkale seramiklerinin üzerindeki desenlerin sır üstü olduğu yazılıdır. Bu tamamen yanlıştır. Çünkü Çanakkale seramikleri desensiz olarak yapılır. Desenler ise o zamanlar 'Saat Kulesi' meydanında sayıları 20'yi bulan satış mağazalarınca yapılırdı. Yani bu

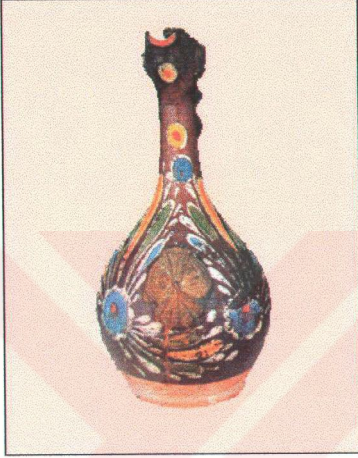
<sup>149</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.2.

<sup>150</sup>Alpay PASİNLİ-Saliha BALAMAN. (Mayıs 1992), **Türk Çini ve Keramikleri**, Çinili Köşk, İstanbul Arkeoloji Müzeleri-A Turizm yayınları Ltd., 1.Baskı, İstanbul s.122.

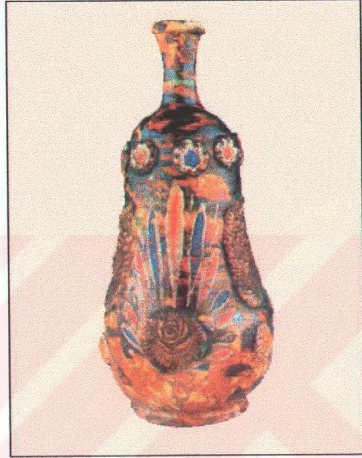
<sup>151</sup>Gönül ÖNEY. (1993 a), a.g.k., s.107.

<sup>152</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.3.

desenler sır üstü değil aksine yağlı boyadır. Nitekim bu desenlerin birçoğu zamanla kararır veya dökülür.<sup>153</sup> demektir. (Resim 36, 37)



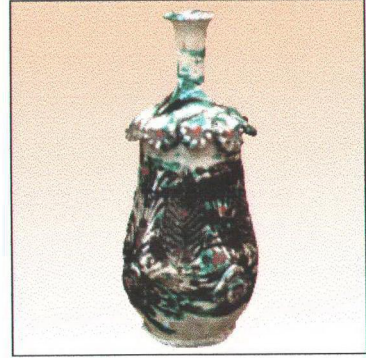
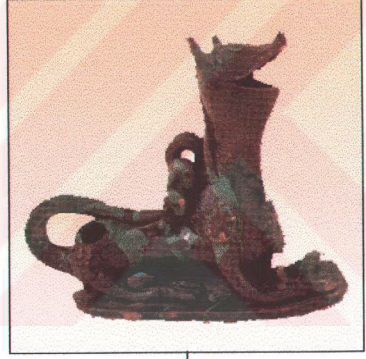
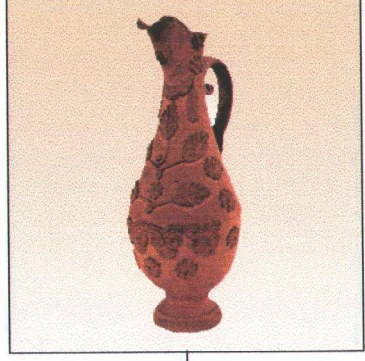
**RESİM 36:** 19 yy. y: 35 cm. dip. ç:11,8 cm.



**RESİM 37:** 19 yy. y: 31,8 cm. dip. ç: 10 cm.

<sup>153</sup>Erdinç BAKLA, a.g.m., s.30.

PARÇA EKLEME DEKORU VE ÖRNEKLER



Şema 3 (d)

### 3.4. PARÇA EKLEME DEKORU VE ÖRNEKLER

"Parça eklemesi süsleyici olmak ya da işlevsellik nedeniyle çeşitli seramik hamurlarından imal edilmiş her türden seramik eşyaya kolaylıkla uygulanabilen bir dekorlama yöntemidir.

Çeşitli parçaların ayrı ayrı yerlerde hazırlanarak sonradan birbirine eklenmesiyle biçimlendirilen seramik eşya ile söz konusu süsleme yöntemini kavram ve içeriği yönünden birbirinden ayırmak gerekir. Ancak ana gövdeden ayrı olarak şekillendirilen çeşitli parçaların birleştirilmesiyle eklemeli süslemeler yapılabildiği gibi birden fazla parçanın eklenmesiyle meydana getirilen biçimlerde de aynı türden süslemelere gidilebilir.

Parça eklenmesi ile ana biçimin yalın haldeki kütle etkisi değiştirilerek dekoratif çizgi ögesinin biçime dönüştürülmesi ile ana gövdeye yeni bir anlatım ve biçim getirilir. Böylece düz bir silindir biçimin de parça eklemeleri ile plastik bir değer kazanması olasıdır. ...Yalnız ekleme parçalarının yapımında değişik türde hamurlar kullanıldığında hamurların fiziksel özellikleri ile pişirme derecelerinin aynı yada birbirine yakın olması gerekir."<sup>154</sup>

Parça ekleme dekoru "dekorasyon teknikleri içinde en çok kullanılmış olanıdır. Ülkemizde, en güzel örneklerini Çanakkale'de veren tekniğin uygulanışı şöyledir: Bir form üzerine koyulmak istenen desenler alçı içine oyularak ya da herhangi bir kalıba basılarak rölyef elde edilir ve gerekli yere koyu astarla yapıştırılır."<sup>155</sup>

Yapıştırma işlemi için, ekleme parçalarının yapımında kullanılan hamur sulandırılarak bundan koyu boza kıvamında bir çamur hazırlanır. Eklenecek parçaya bu çamurdan sürülerek gövdeye yapışması sağlanır. Yapıştırma amaçlı bu çamura

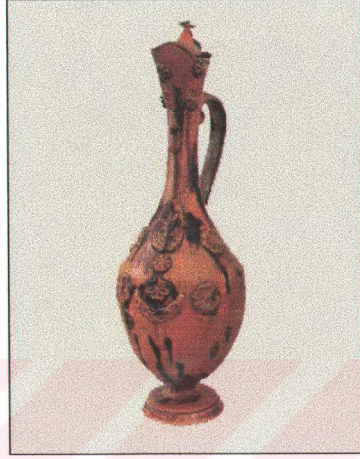
<sup>154</sup> Tülin CILIZOĞLU. a.g.k., s.20-21.

<sup>155</sup> Jale YILMABAŞAR. (1980), *Jale Yılmabaşar Seramikleri, Yöntemleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.69.





**RESİM 38:** AT BAŞLI TESTİ 19. yy. sonu  
y: 42.6 cm., dip ç: 11.7 cm.



**RESİM 39:** TESTİ 19. yy. sonu - 20. yy.  
başı y: 49.5cm., gövde ç: 16cm., dip ç: 11cm.

gerekirse % 5-10 oranında saydam bir sır katılarak eklenmiş parçaların pişme sırasında ana gövdeye tam olarak yapışması sağlanır. Ekleme parçalarının yapıştırma sırasında ana gövdeyle aynı kurulukta olmasına dikkat edilmelidir. Aksi takdirde kuruma sırasında ortaya çıkacak küçülme farklılıklarından ötürü yapıştırılan parçalar yüzeye tutunamayıp, çatlama yada kopmalarla dökülürler.

“Eklenecek parça kalıptan bir parça çamur ile çıkartılabilir veya uygulanacak yüzey uygunsuzsa yüzey üzerine doğrudan bastırılarak uygulanabilir. Ekleme parçaları form yüzeyine yapıştırılmadan önce hafifçe kurutulmalıdır.”<sup>156</sup>

Yapıştırma işlemi tamamlandıktan sonra bir süre parçanın nemini çekmesi beklenir. Parça üzerinde, yapıştırma işleminden kaynaklanan taşmalar ya da çapaklar varsa, bunlar rötüşlanır. Nemli bir sünger parçasıyla çevresi hafifçe silinerek düzeltme işlemi tamamlanır. Daha sonra yavaş yavaş kurutulan bu parçalara tamamen kuruduktan sonra bisküvi pişirimi uygulanır.

<sup>156</sup> Emmanuel COOPER. (1970-1971), *A Handbook Of Pottery*, London, s.16.



**RESİM 40:** ÇİÇEK KALIBI y:2cm., ç:6.5cm.

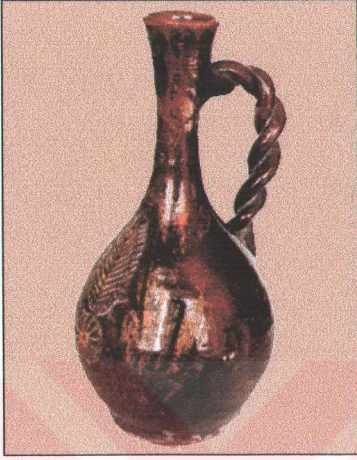


**RESİM 41:** YAPRAK KALIBI boy: 8cm., en: 4.5 cm.

“Bu türdeki dekor uygulamaları dekor yapımcıya çok yönlü süslemeler elde etmek olanağını sağlayacağı gibi sırlama konusunda da sınırlılık taşımaz.

Parça eklemeli dekorların çeşitli angoplar ya da sır altı renkleriyle belirlenerek üstlerine tek renkli sırlar çekilebilir. Ayrıca parça tek renkte bir sır ile sırlandıktan sonra eklemeli parçalarının üstüne mat-parlak, örtücü-saydam, düz-artistik, renkli-renksiz karşıtlığında ikinci bir sır uygulaması da yapılabilir. Ayrıca tek renkte bir sır üstünde çeşitli sır üstü boyaları, altın ve lüsterler kullanılarak değişik fırça ve basit el dekorları da katılabilir.”<sup>157</sup>

<sup>157</sup>Tülin CILIZOĞLU, a.g.k., s.20,21.



**RESİM 42: TESTİ** 19.yy. sonu  
y: 31 cm., ağız ç: 5cm., gövde ç:15 cm.,  
dip ç: 10,5cm.

Kullanılan kalıplar daha çok kırmızı çamurdan şekillendirilmiş olup, bisküvi pişirimi yapılmış olan parçalardır. (Resim 40, 41)

"Çanakkale seramiklerinin özellikle 19.yy.örneklerinin en tanınmış biçimlerinde adeta içten gelen bir coşkuyla uygulanmış aplike barok karakterli kabartmalar görülür. Rozetler, gırlantlar, ay-yıldız, saltanat arması, hayvan kabartmaları en tanınmışlarıdır."<sup>158</sup> (Resim 38, 39) "Dolgun kabartma ile verilen barok karakterli süsler Çanakkale'de 19. asrın ikinci yarısında başlar."<sup>159</sup>

Çanakkale seramikleri üzerine eklenen parçalar genellikle, plastik kıvamdaki çamurun, ustalar tarafından yapılan kalıplara basılmasıyla oluşturulur.

<sup>158</sup> Ara ALTUN. a.g.k., s.6.

<sup>159</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.3.

ÇANAKKALE SERAMİKLERİNİN FORM VE DEKOR İLİŞKİLERİ  
AÇISINDAN İNCELENMESİ

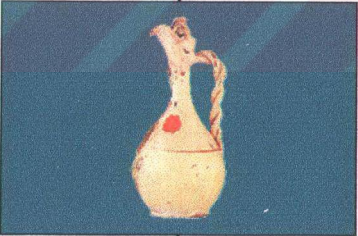
17. YÜZYIL SONLARI



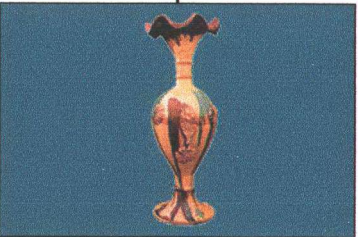
18. YÜZYIL BAŞLARI



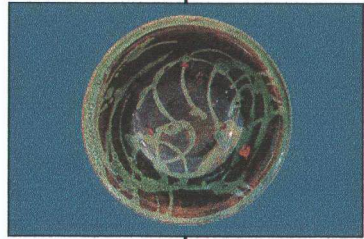
19. YÜZYIL SONLARI



20. YÜZYIL BAŞLARI



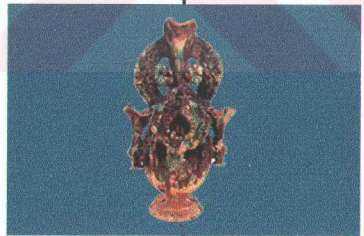
20. YÜZYIL BAŞLARI



20. YÜZYIL BAŞLARI



19. YÜ. SONLARI – 20. YÜ. BAŞLARI



20. YÜZYIL ORTALARI



## 4. BÖLÜM

### 4. ÇANAKKALE SERAMİKLERİNİN FORM VE DEKOR İLİŞKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

"Çanakkale seramiklerini form, desenler ve kalite bakımından büyük farklılıklar gösteren iki ana grupta tanımlayabiliriz. Birinci grup 17. yy. başlarından 18. yy. sonuna veya 19. yy. başına kadar yapıldıkları sanılan, form ve desen bakımından başarılı, oldukça kaliteli seramiklerdir. 19.yy . başında kalite bozulur, şekiller, desenler oldukça abartılı olur. Bu geç devir Çanakkaleleri alışılmamış acayip biçimleriyle ilgi çekici, çarpıcı seramikler olarak dikkati çekerler. Bunlar son yıllarda koleksiyoncular tarafından özel bir ilgiyle toplanmaktadır."<sup>160</sup>

"18.yüzyılın Çanakkale seramik örnekleri bilhassa ilgi çekici desenleriyle dikkati çekerler. Bu desenler şeffaf renksiz veya kahverengimsi turuncu, kirli sarı, bej renkli şeffaf bir sır altına boyanmıştır. Desen renklerinde morumsu kahverengi, turuncu, kırmızimsı turuncu, sarı, lacivert, beyaz kullanılabilir. Bazen sayılan renklerden birisi veya ikisi de görülebilir.

En ustalıklı ve çeşitli desenler sayıları bol olan çukur tabaklarda görülür. Bunlar çoğunlukla 23-33cm. çapında çorba tabağı şeklinde, büyük ve kenarlı seramiklerdir. Desen genellikle tabağın ortasında, bütün yüzeyi kaplayacak şekilde yer alır."<sup>161</sup>

<sup>160</sup>Gönül ÖNEY. (1993), a.g.k., s.308.

<sup>161</sup>Gönül ÖNEY. (Ocak 1982), a.g.m., s.13.

“18.yy.Çanakkale seramiklerinde desen fırça darbeleriyle verilmiş etkisi yaratır. Soyut çiçek, rozetler, benekler, yelkenliler, kalyonlar, camiler, köşkler, kuşlar, balıklar hayvanlar büyük bir ustalıklı özlü ve soyut şekilde işlenmiştir.”<sup>162</sup>

Yelkenli tasvirli tabaklar, Çanakkale seramiklerinin en başarılı örneklerindedir. Bir deniz şehri olan Çanakkale’de yelkenlilerin tasvir edilmiş olması oldukça doğaldır. Yelkenliler Çanakkalelilerin sosyal hayatlarında önemli yer tutmaktadır. Öyle ki, kutsal bir müessesenin başlangıcı olan evlenme törenlerinde, damadı namazdan getirdikten sonra söyledikleri türküde de gemi konusunu işlemişlerdir.

“Bir gemi gelir Mısır’dan, helesa, helesa./ Yelkenli eski hasırdan, helesa, helesa./Bir gemim var üç direkli, yesa, yesa. /Tahtası aslan yürekli, helesa, helesa.”<sup>163</sup>

"Geç devir Çanakkaleler daha çok büyük vazolar, saksılar, küpler, ibrikler, sürahiler, testiler, kapaklı kaseler, zarflar, fincanlar, mataralar, şamdanlar, mangallar, küçük heykelcikler şeklinde yaygın bir kullanma alanı için yapılmıştır. Çoğunlukla kaba işlenmiş hantal örneklerdir. Tek renk yeşil, sarı, kahverengi, bej renkli sırta kaplanmışlardır. Desenli olanlar çoğunlukla sır üstüne beyaz, mavi, kırmızı, yeşil ve altın yaldız renklerle boyanmıştır. Sır üstüne yapılan bu boyamaların çoğu zamanla aşınmıştır. Sarı, bej, mor, yeşil ve kahverenginin bir arada kullanıldığı ebrulı sırlı geç devir Çanakkale seramikleri de vardır.”<sup>164</sup>

"Çanakkale seramiklerinde benzer motifler büyük bir yaratıcı güçle, hep yeni ve değişik buluşlarla verilmektedir. 18. asır ve 19. asır ilk yarısı örnekleri özellikle bu bakımdan ilgi çekicidir. 18. asır ile 19. asır ilk yarısı örnekleri büyük ustalık ve zevk örneği veren desenleriyle ilgimizi çeker. 19. asır ikinci yarısı 20. asır başı örnekleri zevksiz eserler olmakla beraber aşırı ve acayip desenleri, kabartmalarıyla enteresan ve modern sanatın en aşırı örnekleriyle paralel tutulabilecek eserlerdir.”<sup>165</sup>

<sup>162</sup>Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.104.

<sup>163</sup>"Çanakkale İlinin Sosyal Durumu", (1967), **Çanakkale İl Yıllığı**, s.86.

<sup>164</sup>Gönül ÖNEY. (1993), a.g.k., s.310.

<sup>165</sup>Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.316.

"Bazı örneklerde iri rozet gibi barok çiçekler, yapraklar, kabaralar, tırtıllı şekiller veya sepet örgüsü şeklinde süslemeler görülür. Aşırı kabarık ve dolgun taşıntılı süslemeler bu seramiklere barok bir karakter kazandırır."<sup>166</sup>

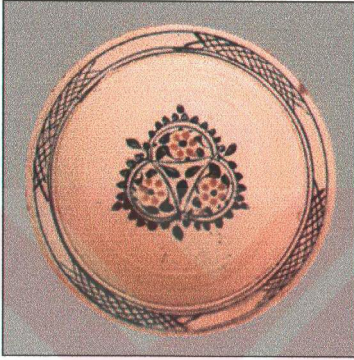
Çanakkale seramiklerinde "özellikle kapalı formlardan koyu yeşil sırlı bazı küpler, kulplu kahverengi ve astar dekorlu küpler, mangallar gibi örnekleri Kınık, Kırklareli ve özellikle Tokat çömlüklerinden ayırmakta güçlükler vardır. Bu yörelerin çömlüklerinin ve sırlı üretiminin teknik özelliklerinin analizleri henüz yeterli olmadığından, bunları kesin olarak değerlendirmek kolay değildir. Öte yandan geleneksel teknik ve dekor özellikleri sergileyen ürünler son yıllarda daha çok Çanakkale değerlendirmesiyle sunulmakta olduğundan, özellikle kapalı formlarda ve tek renkli eşyada dikkatli davranmak gerekmektedir. Kısa emzikli, küçük ve şişkin gövdeli ibriklerde de aynı durum söz konusudur. Çanakkale seramiklerinin gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında özel koleksiyonlarda bulunan çeşitlerini henüz tam olarak tasnif etmek ve onları değerlendirmek mümkün değildir."<sup>167</sup>

<sup>166</sup> Gönül ÖNEY. (1993), a.g.k., s.310.

<sup>167</sup> Ara ALTUN. a.g.k., s.7.

## 4.1. YEMEK VE SERVİS KAPLARINDA GÖRÜLEN DEKOR UYGULAMALARI

### 4.1.1. TABAKLAR



**RESİM 43:**TABAK 18. yy. sonu  
y: 6 cm., ağız ç: 24.7 cm., dip ç: 6.8 cm.

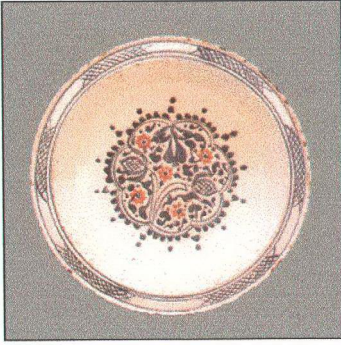
örnekleri, daha eski Kütahya çinisi geleneğine bağlanan ortak bir Batı Anadolu (Ege) beğenisi yansıtır." <sup>168</sup>

"Genellikle tabakların dış yüzleri de sırlanmıştır.18. yy. ortalarından 19.yy. ortalarına kadar tabaklarda daha çok krem zemin üzerinde mor-kahverengi, turuncu, kırmızı-turuncu, sarı, mavi-lacivert renkler ve şeffaf sır görülür. Bazen bunlardan sadece bir iki renkte kullanılabilir. (Resim 43) Desenin kahverengi-turuncu, kirli sarı, bej sır altına mavi-lacivert, beyaz, turuncu, sarı veya kahverengiyle verildiği de olur. 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıldan geç örnekler, tek renk yeşil, sarı, kahverengi, sarılı bej, mor, yeşil, kahverengi dalgalı ve çoğunlukla sır üstü beyaz, mavi, kırmızı, yeşil, altın yıldız, siyah boyalı eserlerdir." <sup>169</sup>

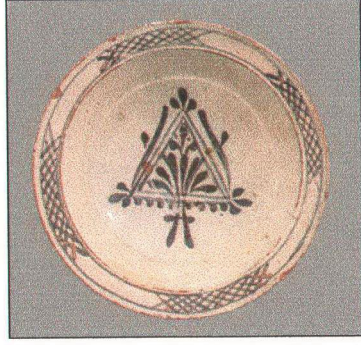
<sup>168</sup> Genel Kültür Ansiklopedisi Ana Britannica Cilt 6, (1986-1987), İstanbul sf.316.

<sup>169</sup> Gönül ÖNEY. (1976), a.g.k., s.129-130.





**RESİM 44:** TABAK 19. yy. sonu  
y: 6.5 cm., ağız ç: 32.8 cm., dip ç: 9.7 cm.



**RESİM 45:** TABAK 18.yy. sonu  
y: 6 cm., ağız ç: 23.6 cm., dip ç: 6.8 cm.

"Buna karşılık renkli sır altına astar bezeme tekniği ile dekorlanan tabaklar daima sevilerek üretilmiş görünüyor. Tabaklarda, gemiler yanında camiler, köşkler toplar da betimlenmiştir. Topun yanına usluşlanmış çiçek deseni çizilmesi, yelkenleri indirilmiş gemilerin yanına belli-belirsiz kürekli ve insansız kayıkların çizilmesi, dalgaların çok basit çizgilerle ifade edilmesi bu tabaklara naif bir karakter kazandırmaktadır." <sup>170</sup>

Bunlardan Kıraç koleksiyonunda bulunan "tabaklar ölçüleri ve bezemeleri bakımından kendi içlerinde farklılık göstermektedir. 18.yy. sonuna tarihlenen sığ ve büyük tabaklar kobalt mavisi, turuncu ve sarı renkte serbest fırça vuruşlarıyla bezemiştir. Genellikle kenar bordürlerinde kafes motifi, merkezde ise içleri stilize bitkisel kıvrımlı ve fistolu çerçevesi rozet çiçekler yer alır. (Resim 44) Rozet çiçekler zamanla üçgen form almaya başlamıştır. (Resim 45) 19. yy. başına tarihlendirilen iki tabak sır üzerine kırmızı kahverengi boya ile yapılmış gemi motifleriyle ilgi çekici örneklerdir. Koleksiyonda yer alan diğer tabaklar form olarak çukurlaşmakta, bezemede kullanılan motifler soyut görünüm almaktadır. Kenar bordürlerinde damla motifi, merkezde ise stilize bitkisel kıvrımlar ve çarkı felek motiflerinin yer aldığı

<sup>170</sup> Ara ALTUN. a.g.k., s.7.

görülmektedir. (Resim 46, 47) Desenler koyu kahverengi ile, mangan moru boya ile serbest fırça vuruşlarıyla yapılmış, şeffaf renksiz veya sarı sırla sırlanmıştır." <sup>171</sup>

"En ustalıklı ve çeşitli desenler sayıları bol olan çukur tabaklarda görülür.



**RESİM 46:** ÇUKUR TABAK 19.yy. ilk yarısı y:5.3 cm., ağız ç:21.2 cm., dip ç:5.7 cm.



**RESİM 47:** ÇUKUR TABAK 19.yy. ilk yarısı y: 6 cm., ağız ç: 21.7cm., dip ç: 5.5cm.

Bunlar çoğunlukla 23-33 cm. çapında, çorba tabağı şeklinde, büyük ve kenarlı seramiklerdir. Desen genellikle tabağın ortasında, büyük yüzeyi kaplayacak şekilde yer alır. Bu desenlerdeki motiflere göre tabaklar çeşitli gruplara ayrılabilirler. Ortası çiçek rozetli, çiçek demetli, meyveli, benekli, yelkenli motifli, cami, köşk ve yalı tasvirli, hayvan figürlü çok çeşitli tabaklar vardır. Bu desenler çok özlü bir şekilde, birkaç fırça darbesiyle, gayet stilize olarak işlenmiştir. Birkaç çizgiyle sağlanan bu motiflerde ustanın yaratıcı gücü ve kompozisyon üstünlüğü son derece etkileyicidir." <sup>172</sup>

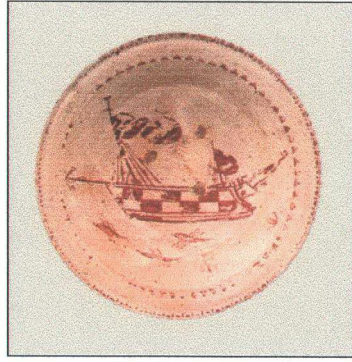
"Tabakların genellikle 5cm. kadar enli kenarlarında, aralıklı yerleştirilmiş kafes motifli yer alır. Bazı tabaklarda ise beyaz yapraklı, papatyaya benzer çiçekler ve aralarında yaprak dizisinden meydana gelen bordürler görülür. Bu yaygın dış bordürlerden başka, geliş güzel fırça darbeleriyle veya damla, zincir gibi desenlere de

<sup>171</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.12.

<sup>172</sup> Gönül ÖNEY. (1993), a.g.k., s.309.



**RESİM 48:** ÇUKUR TABAK 18.yy. sonu-19. yy. başı y: 8cm., ç: 30 cm.



**RESİM 49:** TABAK 19. yy. ilk yarısı y: 6.5 cm., ağız ç: 22 cm., dip ç: 5.5 cm.

rastlanır. Yelken motifli tabaklar çok orjinal ve espirili desenleriyle Çanakkale seramiklerinin en ilgi çekici örneklerini verir. (Resim 48) Tabağın ortasını kaplayan görkemli bir hayvan, şişmiş yelkenleri, dalgalanan bayrakları ile ileri ve zevkli bir sanat görüşü ortaya koyarlar. Genellikle boşlukları dengelemek üzere yelkenin altına serpiştirilen kürekli küçük sandallar, dalga şekilleri kompozisyonu başarılı bir şekilde tamamlar.<sup>173</sup> (Resim 49)

"17.yy. sonu ve 18. yy. Çanakkale seramikleri arasında görülen balık ve gemi motifli çukur tabaklar, kuşkusuz yüzünü denize dönen bu insanların el emeği göz nurudur. Benzer motiflerin yer aldığı tabak ve testilerin Ege'den Akdeniz'e uzanan kıyı bölgelerinde İtalya ve Fransa'da da karşımıza çıkması, Antibes' deki Picasso Müzesi'nde hem yöre halkınca yapılmış, hem de Picasso'nun elinden çıkma benzer desenli tabakların bulunması, hiç kuşkusuz, bir rastlantı değildir.

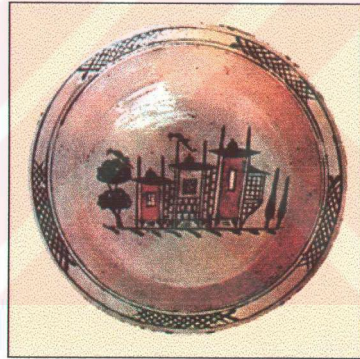
<sup>173</sup> Gönül ÖNEY. (Ocak 1982), a.g.m., s.13.

Gemi, kalyon, yelkenli motiflerinin yapıldığı Çanakkale tabaklarının bu yöreden geçen yabancı denizciler ve gezginler tarafından da çok tutulduğu, hediyelik eşya olarak satın alındığı anlaşılmaktadır.<sup>174</sup> Aşkîdil Akarca, Gemi Tasvirli Bir Çanakkale Tabağı ve Ressamı adlı yazısında, Çanakkale’de yapılmış olan gemili tabakların tarihlenmesi, sayıları, desenleri ve şu anda nerelerde oldukları hakkında oldukça geniş bilgi vermiştir.

"Çanakkale seramiklerinin çok özgün ve başarılı bir grubu cami, köşk ve yalı tasvirli olanlardır. (Resim 50, 51) Kubbeler, ince gövdeli ve şerefeli minareler, alemler, pencereler, kıvrılarak uzanan yollar, selviler, çiçekler ve hatta kuşlar şaşılacak bir ifade gücüyle çok özlü ve başarılı bir biçimde işlenmiştir.



**RESİM 50:** ÇUKUR TABAK (1750-1850)  
y: 7 cm., ç: 28 cm.



**RESİM 51:** ÇUKUR TABAK (1750-1850)  
y: 8 cm., ç: 33 cm.

Daha az rastlanan hayvanlı tabaklarda, hayvan figürü olarak özellikle tek ve çift kuşlara, balık ve zürafa figürlerine rastlarız. (Resim 52, 53) Bu figürler fırça darbeleriyle işlenmiş soyut ağaç ve bitki tasvirleriyle birlikte tabağın ortasını doldurur."<sup>175</sup>

<sup>174</sup> Cihat SOYHAN, a.g.m., s.32-33.

<sup>175</sup> Gönül ÖNEY, (1993), a.g.k., s.309.



**RESİM 52: ÇUKUR TABAK** (1750-1850)  
y: 5,5 cm., ç: 23.5 cm.

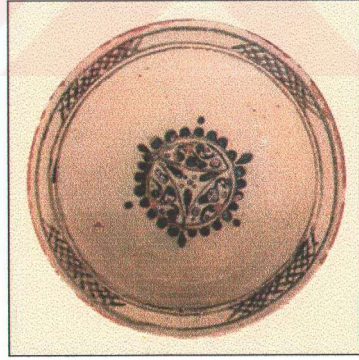


**RESİM 53: ÇUKUR TABAK** (1750-1850)  
y: 5,5 cm., ç: 31 cm.

Çanakkale Seramikleri hakkında şimdiye kadar yapılan araştırmalarda olduğu gibi desenlerine göre gruplandırılan tabakları, tek yönden bakılabilenler ve çok yönden bakılabilenler şeklinde de gruplandırmak mümkündür. (Resim 54, 55)



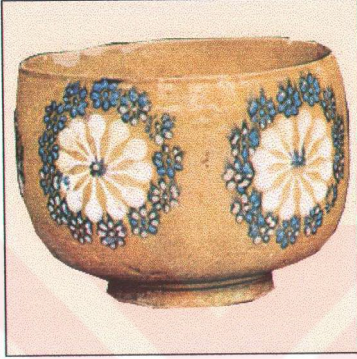
**RESİM 54: ÇUKUR TABAK** (1750-1850)  
y: 4 cm., ç: 28 cm.



**RESİM 55: TABAK** 18. yy. sonu  
y:5.3cm., ağız ç:24.8cm.,dip ç:6.5cm.

#### 4.1.2. KASELER

Çanak kale seramikleri arasında "bu güne kalan çukur kaseler, tabaklar kadar bol değildir. Bunlar arasında 18. yüzyıl ikinci yarısı ve 19. yüzyıla ait örnekler kadar



**RESİM 56:** ÇUKUR KASE (1750-1850)  
y: 15 cm., ç: 18.5 cm.



**RESİM 57:** KAPAKLI KASE 19. yy. sonu - 20.yy başı y:18 cm., ağız ç: 19.5 cm., dip ç: 8.6 cm., kapak ç:16.2 cm.

20. yüzyıl başından parçalar da görürüz. Desenler dik dış yüzeylerde yer alır. Krem veya kahverengi zemin üzerine kahverengi, beyaz, turuncu, sarı, fırça darbeleriyle işlenmiş damla motifleri, benekler, bitkisel desen bu grupta tipiktir. ... Çiçek veya rozet desenlerin kabartmalı olarak işlendiği örneklerde vardır."<sup>176</sup>

"Kenarları daha meyilli inen, çoğunlukla kahverengi veya yeşil, sarı, turuncu sırlı Çanak kaleler daha basit, beyaz, mavi, turuncu, çiçeklerle, beneklerle süslenmiştir. (Resim 56) Birçoklarında boyama yerine kabartma çiçekler, rozetler kullanılmıştır. Bu kaselerde 19. asır sonu veya 20. asırdan kalitesiz örneklerdir."<sup>177</sup>

"Çiçek, meyve veya stilize benek motifleri genellikle kase nin merkezini dolduran büyük rozetin içinde yer alırlar.

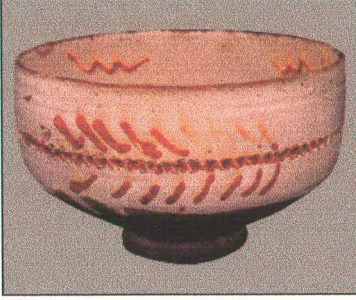
İki veya üç hatla çevrelenen dilimli rozetin etrafı benek gibi küçük fistolarla çevrelenmiştir."<sup>178</sup>

<sup>176</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.10.

<sup>177</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.10.

<sup>178</sup> Gönül ÖNEY. (Ocak 1982), a.g.m., s.19.

19. asır sonu ve 20. asır başlarından olan kapaklı kaseler ise; krem, yeşil, kahverengi sırlı; üzerleri kabara, rozet, çiçek kabartmalı eserlerdir. Bazılarının kenarları fistolu çıkıntılar şeklindedir. (Resim 57)



**RESİM 58:** BÜYÜK KASE 19. yy. sonu - 20.yy başı y:12 cm., ağız ç:21cm., dip ç:8.5 cm.

Bazı kaselerin dış yüzeylerinde ince çentikler şeklinde oymalarla bordürler oluşturulmuştur. Bu kaseler de basit fırça darbeleriyle dekorlanmıştır.

Dekorlamada alttaki çamurun rengine yakın bir boya kullanılmıştır. (Resim 58)

#### 4.1.3. SAHANLAR

Çanakkale’de üretilen “kapaklı ve kapaksız sahanlar küçük detaylar ve ölçüler

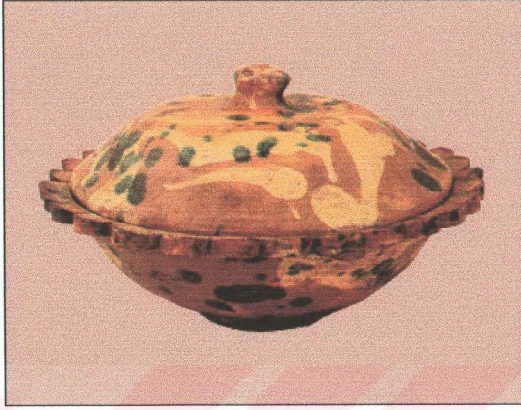


**RESİM 59:** KAPAKLI SAHAN 19. yy sonu 20. yy başı y: 13.4 cm., ağız ç: 21.9 cm., dip ç: 7.1 cm., kapak ç: 18.5 cm.

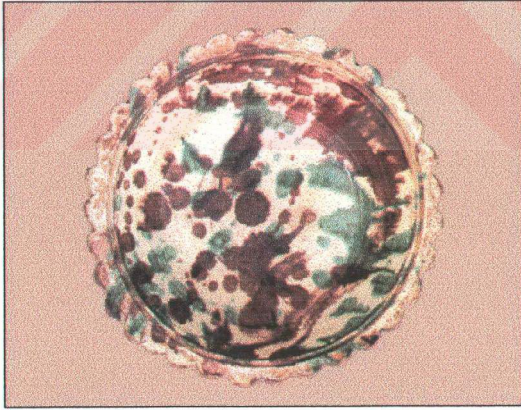
dışında birbirinin tekrarı şeklindedir. Ağız kenarları dilimli, yeşil ve kahverengi sırlı üzerleri sır üstüne yaldızla stilize çiçek motifleriyle bezenmiş olanların yanında (Resim 59), astarın yer yer akıtıldığı ve sarı sirla sırlanan (Resim 60), ... ve çeşitli renkte sırların akıtılmasıyla oluşturulan ebruli örneklerinde bulunduğu (Resim 61)

sahanlar, 19. yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlendirilmektedir.<sup>179</sup>

<sup>179</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.12.



**RESİM 60:** KAPAKLI SAHAN 20. yy başı  
y: 12 cm., ağız ç: 21cm., dip ç: 6.8 cm., kapak ç: 17.5 cm.



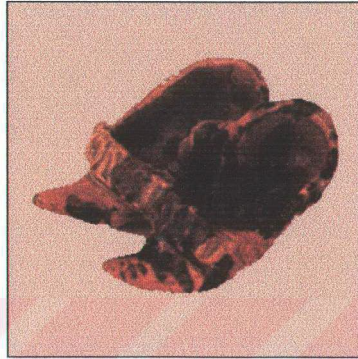
**RESİM 61:** SAHAN 19. yy. sonu - 20. yy. başı  
y: 8.1 cm., ağız ç: 22,2 cm., dip ç: 6.8 cm.



#### 4.1.4. TUZLUKLAR



**RESİM 62:** ÇARIK BİÇİMİNDE TUZLUK-BİBERLİK 20.yy başı y:4.2cm.,c:10.2x8.3cm.



**RESİM 63:** ÇARIK BİÇİMİNDE TUZLUK-BİBERLİK 20.yy başı y:5.1cm.,c:10.2x7.7 cm.

Çanakkale seramiklerinde bulunan ve kullanım amaçlı olan bu formlar birer biblo havasındadırlar. Mustafa Pilevneli koleksiyonuna ait olan bir çift pabuç biçimindeki tuzluk örneği alaca sırlanmış ilginç bir örnektir. İki pabuç birbirine üzerinde Çanakkale yazan bir bant ile bağlanmıştır. Suna-İnan Kıraç koleksiyonunda bulunan, bir çift çarık biçimindeki iki formda da çarıklar birbirine yapışık olup, üzerinde latin harfleriyle kabartma olarak “KONSTANTA” yazılıdır. Bu tuzluklardan biri “kırmızı hamurlu, yer yer serpmeye beyaz astarlı olup, yeşil akıtmalı şeffaf renksiz sırta sırlıdır.”<sup>180</sup> Diğeri ise yine kırmızı hamurlu olup, koyu kahverengi akıtmalı, sarı sırlıdır.(Resim 62, 63)

<sup>180</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.149.

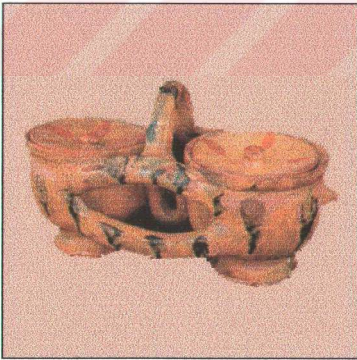
#### 4.1.5. BAHARATLIKLAR



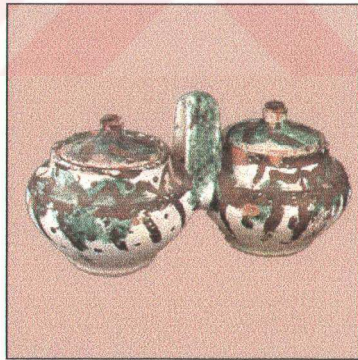
**RESİM 64:** ÜÇLÜ BAHARATLIK 19. yy. sonu - 20. yy. başı y: 14 cm., dip ç :7.8 cm.

Çanakale’de daha çok son dönemlerde üretilmiş olan ve iki küçük çanağın birbirine eklenmesiyle oluşturulan baharatlıklar oldukça sade dekorlanmış formlardır. Bu guruba örnek olabilecek iki baharatlık (Resim 65, 66), kırmızı hamurlu, beyaz astarlı, yeşil akitmalı olup, bunlardan bir tanesi kirli sarı sırlıdır. Sır üstüne altın yaldızla zikzak şeklinde fırça dekoru uygulanmıştır.

Bunlardan farklı olarak şekillendirilmiş olan bir üçlü baharatlık ise “kırmızı hamurlu, beyaz astarlı, yeşil ve mor akitmalı şeffah renksiz sırlıdır. Çanakların ortasında kuş biçiminde tutamak, aralarında da rozet çiçek kabartmaları bulunmaktadır.”<sup>181</sup> (Resim 64)



**RESİM 65:** BAHARATLIK 20.yy y: 7.7 cm., u: 21.1 cm.



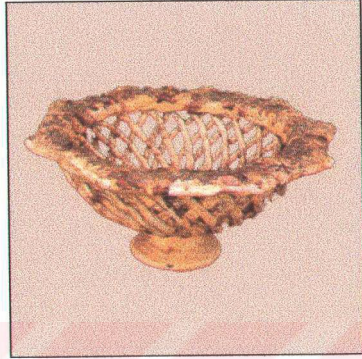
**RESİM 66:** BAHARATLIK 20.yy y: 7 cm., u: 20.6 cm.

<sup>181</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.123.

## 4.1.6. MEYVELİKLER

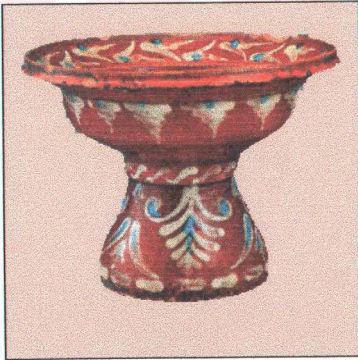


**RESİM 67:** SEPET MEYVELİK 19. yy sonu 20. yy başı y: 10.5 cm., ağız ç: 22.5 cm., dip ç: 8 cm.



**RESİM 68:** SEPET MEYVELİK 19. yy sonu 20. yy başı y: 14.4 cm., ağız ç: 28.7 cm., dip ç: 9 cm.

Meyvelikler Çanakkale seramiklerinin diğer formlarından farklı olarak sepet örgü biçiminde şekillendirilmiş, oldukça dekoratif çalışmalardır. Bu guruba örnek olabilecek, kırmızı hamurlu, sepet örgü biçimli iki meyvelikten birisi, yeşil ve kahverenginin tonlarıyla zenginleştirilmiş, şeffaf sırla sırlanmıştır. Meyveliğin sepet örgülü orta kısmında üç adet kabartma rozet bulunmaktadır. Ağız kısmında ise yivli



**RESİM 69:** MEYVELİK 19. yy sonu 20. yy başı y: 14 cm., dip ç: 19.9 cm.

gövdeli, birbirine eklenmiş ve birleşme noktalarına yerleştirilen kabartma rozetlerle bağlanmış yapraklar görülmektedir. (Resim 67) Diğer meyvelik ise beyaz astar üzerine kahverengi akıtmalı, sarı sırlıdır. Ağız kenarı kabartma gül dalları ile dekorlanmış ve aralarına rozet çiçek kabartmaları applike edilmiştir. Güller sırt üstüne dönüşümlü olarak kırmızı ve mavi, rozet çiçekler ise mavi renkte dekorlanmıştır. Meyveliğin

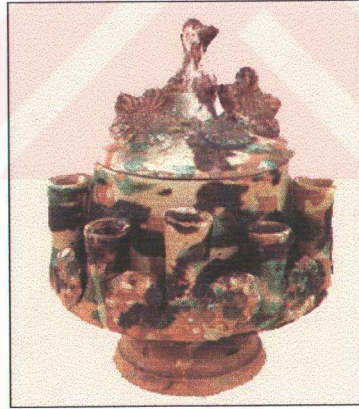
dibi de sırlıdır. (Resim 68) Sepet örgü biçiminde olmayan bir başka meyvelik ise “kırmızı hamurlu olup, şeffaf sır altına yaprak, stilize çiçek ve rumi motifleri, beyaz ve mavi ile yapılmıştır. İçte ortada bir rozet bulunmaktadır.”<sup>182</sup> (Resim 69)

#### 4.1.7. ŞEKERLİKLER

Çanakkale seramiklerinin çok süslemeli örneklerinden olan şekerlikler de, genellikle kırmızı hamurlu olup üzerlerinde yer yer beyaz astar kullanılmıştır. Kahverengi-yeşil alacalı zemin bazılarında alacalı sırta, bazılarında da şeffaf sırta sırlanmıştır. Gövdeleri üzerinde atlamalı olarak bir kısa bir uzun dolanan yuvalar bulunan şekerliklerde, yuvaların aralarında birer rozet bulunmaktadır. Kapak tutamakları genellikle kuş biçiminde olan şekerliklerde bulunan abartılı kabartmalarda yer yer altın yaldız uygulamaları görülmektedir. (Resim 70, 71)



**RESİM 70:** KAPAKLI ŞEKERLİK 19. yy. sonu - 20.yy başı y:19.8 cm., ağız ç:9.5 cm., dip ç: 8.5 çm.

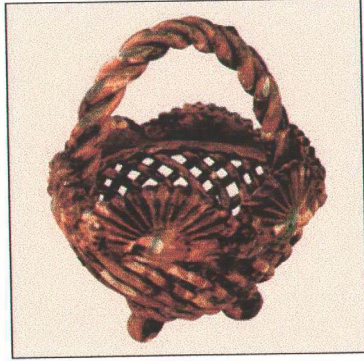


**RESİM 71:** KAPAKLI ŞEKERLİK 19. yy. sonu - 20.yy başı y:18 cm., ağız ç:9.6 cm., dip ç: 8.3 çm.

<sup>182</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.138.



**RESİM 72:** SEPET ŞEKERLİK 19. yy. sonu - 20. yy. başı y: 19 cm., u: 18,5 çm.

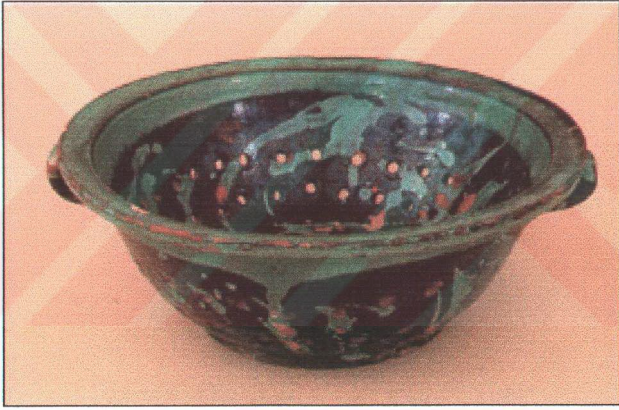


**RESİM 73:** SEPET ŞEKERLİK 19. yy. sonu - 20. yy. başı y:13 cm., ağız ç:16 cm., dip ç:9çm.

Kahverengi, turuncu, yeşil karışımı benekli kirli renklerle yapılmış, sepet örgüsü taklidi, bazıları burmalı saplı şekerlikler, son dönem Çanakkale seramiklerinde görülen bozulmayı yansıtır niteliktedirler. (Resim 72, 73)

#### 4.1.8. KEVGİRLER

Çanak kale seramiklerinde bulunan kevgirler çok fazla özenilmeden dekorlanmışlardır. Kıraç koleksiyonunda bulunan ve 20. yy. başına tarihlenen bir grup tabakta olduğu gibi, beyaz astar gelişi güzel olarak kırmızı hamur üzerine akıtılıp, sarı, yeşil sırlanarak değişik bir dekorlama yapılmış büyük bir kevgir ilgi çekici bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırmızı hamurlu olan bu kevgirin “ağız kısmı beyaz astarlıdır. Ayrıca beyaz astar akıtma olarak gövdenin iç ve dış yüzünde yer yer kullanılmış ve kevgirin bütün yüzeyi yeşil sırla sırlanmıştır.”<sup>183</sup> (Resim 74)



**RESİM 74:** KEVGİR 20. yy. başı y: 11.4 cm., ağız ç: 29.4 cm., dip ç: 15.5 cm.

<sup>183</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.44.

## 4.2. SIVI MADDE KAPLARINDA GÖRÜLEN DEKOR UYGULAMALARI

### 4.2.1. SÜRAHİLER

Çanakkale seramiklerinde sürahiler, gerek şekillendirme gerekse dekor bakımından oldukça ilgi çekici örneklerdir. Bunlardan Koç koleksiyonunda bulunan "tek bir çift kulplu örnek dışında tek kulplu sürahiler, şeffaf yeşil, sarı, kahverengi, beyaz veya ebruli renklere görülürler. Sır üstü altın yıldız, kırmızı, sarı, mavi, yeşil, beyaz renklerle boyanan sürahiler soyut yaprak, çiçek şekilleriyle bezenirler. Çoğu kez de boyama ile birlikte rozet, çiçek ve yaprak desenli iri kabartmalarla süslenirler. Kuş, hatta aslan biblosu gibi şekillerle süslenen çok ilginç örneklerin yanı sıra, gövde yanında lale şeklinde vazo veya şamdan gibi çıkıntılar oluşturan acayip eserlere de rastlarız."<sup>184</sup>

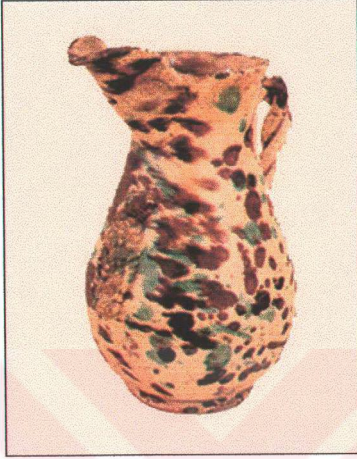


**RESİM 75: TAVUKLU SÜRAHİ** 19. asrın sonu y: 32 cm.

İstanbul Çinili Köşk Müzesinde bulunan bir sürahi tavuk biçiminde şekillendirilmiş olup, (Resim 75) "üst kısmı kahverengi, alt kısmı koyu yeşil sırlıdır. Tavuğun sırtında kabın büyük kulpu yer alır. Tavuk beş civciv üzerinde kuluçka yatmaktadır. Civcivlerin altında testinin kaidesi ve altı ayağı görülür. Civcivlerin arasında iki yanda ve arkada stilize insan başı şeklinde iki kabartma seçilir. Kaidede, tavuğun ve civcivlerin arasında ön kısımda kabartma çiçek rozetler yer alır. Kulpta biri önde büyük, diğeri arkada küçük iki ağız vardır. Zevksiz fakat çok enteresan bir eserdir."<sup>185</sup>

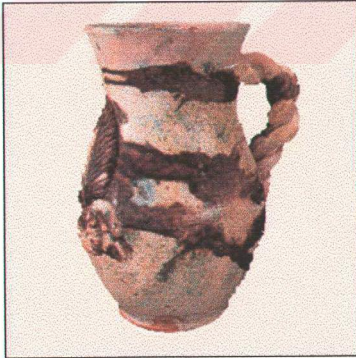
<sup>184</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.110.

<sup>185</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.38.



**RESİM 76: SÜRAHI** 19.yy. sonu - 20. yy. başı y:28.2cm., ağız ç:10.7cm.,dip ç:10.8cm.

(Resim 76) Çok ilgi çekici at başlı, acayip heykel görünüşlü bazı sürahilerde, aşırı zevksizlikten çarpıcı ve etkileyici bir görünüm vardır." <sup>187</sup>



**RESİM 77: MAŞRAPA** 19.yy. sonu-20.yy. başı y: 18.8 cm., ağız ç: 10.2 cm., gövde ç: 12.1cm., dip ç: 7.4 cm.

"Çanakkale sürahilerinin sır üstü tekniğinde, desenlerle ve sade kabartmalarla bezeli zarif formlara sahip örneklerinin 19. yüzyıldan, daha acayip, barok karakterli şekillerle bezeli veya ebruli sırlı örneklerinin 20. yüzyıl başlarından" <sup>186</sup> olduğu düşünülmektedir.

Çanakkale seramikleri arasında "ağızları kıvrık bir gagayla ve iri gözlerle stilize kuş başına benzetilen sürahiler oldukça boldur. Bunların çoğunlukla burmalı kulpları şişman karınları vardır. Çoğu kez gövde ön kısmında kabartma çiçekler, yapraklar ve boyamalar görülür.

#### 4.2.2. MAŞRAPALAR

Çanakkale seramiklerinde bulunan "19. yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlendirilen maşrapalarda, düz veya burmalı kulpları ile birbirlerinden ayrılmakla beraber bezemede kullanılan motiflerde benzer özellikler görülmektedir. Kahverengi veya yeşil tek renk sırla sırlananların yanında, renkli sır akitmalı örnekler de bulunmaktadır. Sır üzerine yıldız veya renkli boyalarla, stilize

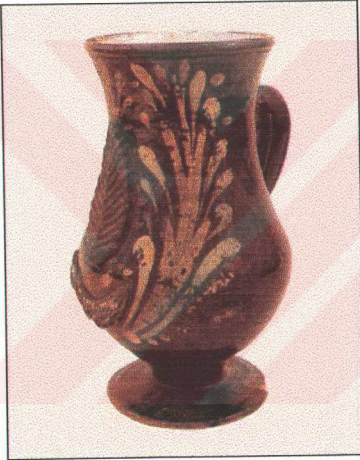
<sup>186</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.110.

<sup>187</sup> Gönül ÖNEY. (1993), a.g.k., s.310.

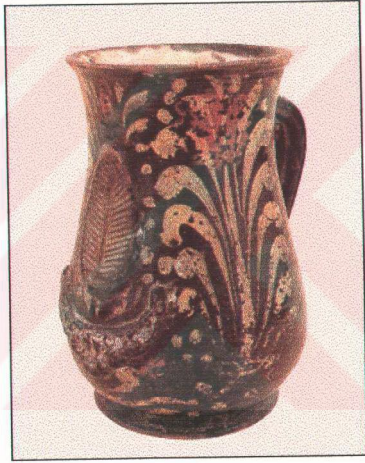


çiçek ve yaprak kıvrımlarının yanında, kabartma yaprak ve çiçek motifleri ile bezenmişlerdir." <sup>188</sup> (Resim 77, 78)

Diğer Çanakkale seramiklerinde olduğu gibi maşrapalarda da beyaz astar kullanılmıştır. Bu maşrapalardan sadece içleri beyaz astarla astarlanmış olanların içleri şeffaf sırla sırlanmış, dışları ise kahverengi, yeşil gibi sırlarla sırlanmıştır. İçleri ve dışları astarlanmış olan maşrapaların ise dış yüzlerinde yeşil, kahverengi akıtma üzerine iç dış şeffaf sır uygulanmıştır. (Resim 79)



**RESİM 78: MAŞRAPA** 19. yy. sonu  
y: 20.3 cm., ağız ç: 10 cm, dip ç:9.3 cm.

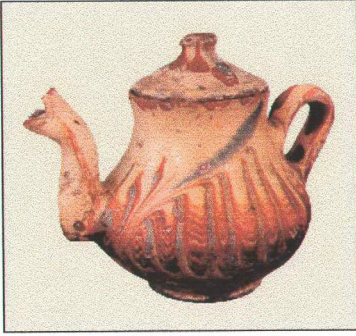


**RESİM 79: MAŞRAPA** 19. yy. sonu  
y: 18.2 cm., ağız ç: 10.8 cm., dip ç:10 cm.

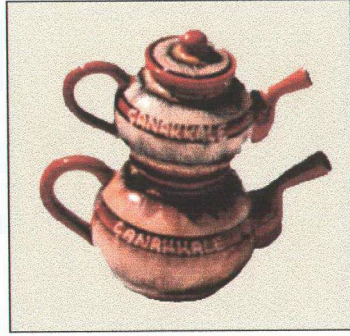
#### 4.2.3. ÇAYDANLIKLAR

Çanakkale seramikleri arasında bulunan çaydanlıklar oldukça sade formlardır. Diğer seramiklerde olduğu gibi tek renk sırlanmış olanların yanı sıra, beyaz astar üzerine şeffaf sır uygulanmış çaydanlıklar da vardır. Bunlardan Kıraç koleksiyonunda

<sup>188</sup> Hülya YILMAZ, a.g.k., s.12.



**RESİM 80: ÇAYDANLIK** 19. yy.  
y: 11.4 cm., ağız ç: 7.8 cm., dip ç: 6.8 cm.,  
kapak ç: 7.5cm.



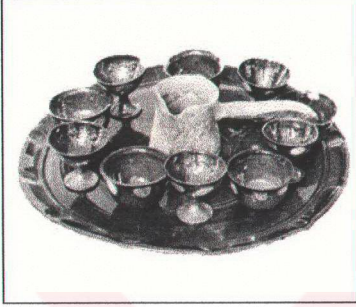
**RESİM 81: ÇAYDANLIK - DEMLİK**  
(günümüz Eceabat üretimi) y:12 cm., ağız  
ç: 8 cm., dip ç: 6 cm., kapak ç: 7.8 cm.

bulunan “kırmızı hamurlu çaydanlık, beyaz astar üzerine turuncu ve açık mavi harelî akıtmalı, şeffâf renksiz sırlıdır.”<sup>189</sup> Kapak üzerinde bulunan tutamak çiçek formunda şekillendirilmiştir. (Resim 80)

Günümüzde de üretilen birkaç formdan birisi olarak karşımıza çıkan çaydanlıklar, yine kırmızı çamurla tornada şekillendirilmiş olup, üzerleri akıtma yöntemiyle dekorlanmıştır. Hediyeelik eşya niteliğinde satıldıklarından üzerlerine “ÇANAKKALE” yazılmıştır. (Resim 81)

<sup>189</sup> Hülya YILMAZ, a.g.k., s.147.

#### 4.2.4. FİNCAN VE FİNCAN ZARFLARI



**RESİM 82: FİNCAN, ZARF, CEZVE VE TEPŞİ** 19.yy. sonu- 20 yy. başı, Fincanlar y: 4cm., ç:5cm., Zarfılar y:4cm., ç:4cm., Cezve: y:5,5cm. ç:5cm., Tepşi: ç:26.5cm.

İstanbul Çinili Köşk Müzesinde bulunan fincan ve fincan zarfları Çanakkale’de üretilmiş olan bu formların dekorları hakkında bilgi vermektedir. Bu sade, fonksiyonel ve bir sanat değeri olmayan fincan ve fincan zarfları kahverengi sırlanmışlardır. Bunların yanı sıra müzede bir adet tepsi ve cezve de bulunmaktadır. Bunlar da sade ve fonksiyonel olup, tepsi kahverengi sırta, cezve ise yeşil sırta sırlanmıştır. (Resim 82)



**RESİM 83: FİNCAN** 19.yy. sonu-20.yy. başı y: 4 cm., ç: 5.2 cm

Sadberk Hanım Müzesinde bulunan bir başka fincan örneği “Beyaz astarlı, koyu yeşil sırlıdır. Dış yüzüne boydan boya üç sıra eski yazı beyit kazınmıştır. “Sağol şahım komaz isen beni, sevdim yeter. Geçip selam vermez isen gel, yüzün gördüm yeter.”<sup>190</sup> (Resim 83)

<sup>190</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.137.



**RESİM 84:** KADEH 19. yy. ikinci yarısı  
y: 14.5 cm., ağız ç: 9.6 cm.

#### 4.2.5. KADEHLER

Çanakkale seramikleri arasında kadeh örneğine çok fazla rastlanmamaktadır. Bunlardan Sadberk Hanım Müzesinde bulunan bir kadeh "beyaz astarlı olup, içi şeffaf sırta, dışı kahverengi sırta sırlanmıştır. Gövde dik olarak yerleştirilmiş dört adet kabartma yaprak motifleriyle bezeli olup, aralarında kırmızı benekli yaldızdan dal ve yaprak motifleri görülmektedir."<sup>191</sup> Bu örnekten

Çanakkale'de üretilmiş olan kadehler hakkında bilgi sahibi olabiliriz. (Resim 84)

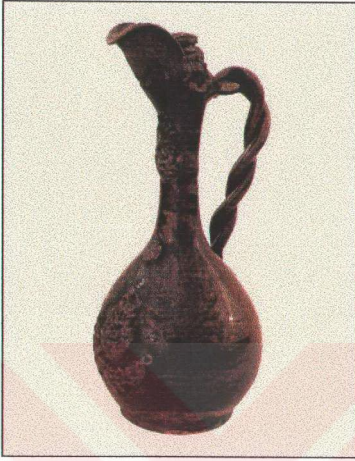
#### 4.2.6. TESTİLER

Çanakkale seramiklerinin geniş bir bölümünü oluşturan ve kendi içlerinde çeşitlilik gösteren testileri, formlarına göre gruplandırılarak dekor yönünden inceleyebiliriz.

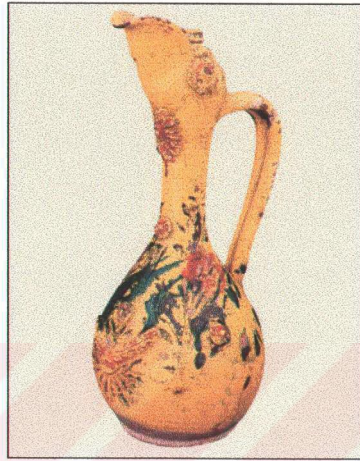
**-Ağızları Kuş Başlı, Şişman Gövdeli Testiler:** "Bu testiler, genellikle koyu yeşil, kahverengi, kirli sarı sırlıdır. Kabartmaların etrafında siyah, mavi, turuncu, beyaz, altın yaldız renklerle, çok stilize yaprak, çiçek, damla motifleri ile boyanmıştır. Çoğunda bu boyamanın sır üstü olduğu görülür. Bilhassa altın yaldız bol olarak sır üstü kullanılmıştır. Bu testilerin ender olarak tek renkli sırlı, sade ağızlı ve süssüz olanları da görülür. Bu guruba giren testiler genellikle zevksiz ve aşırı barok bir stil göstermektedir."<sup>192</sup>

<sup>191</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.136.

<sup>192</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.11.



**RESİM 85: TESTİ** 19. yy. sonu  
y: 33.8 cm., gövde ç:15.4 cm., dip ç:10.5 cm.



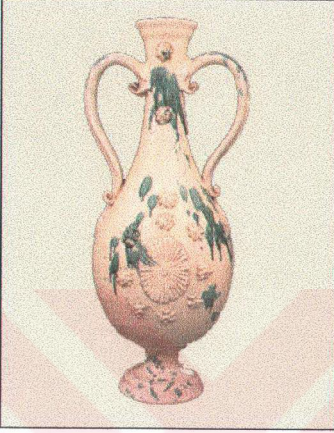
**RESİM 86: TESTİ** 19. yy. sonu  
y: 35.8 cm., gövde ç: 15 cm., dip ç: 10.3 cm.

Bunlardan Kırâç koleksiyonunda bulunan gaga akıtacaklı testilerde "ağzın iki yanındaki kabartma rozetler göz hissi vermektedir. Genellikle tek renk kahverengi, yeşil ve sarı sırlı olup, üzeri kabartma rozet, çiçek, yaprak, saltanat arması, yıldız, hilal motifleri ile bezenmiş ve üzerinden yıldız geçilmiştir. Ayrıca sır üzerine renkli boylarla çiçekli dallar yapılmıştır. Bunun yanında beyaz astar üzerine, renkli sır akıtmalı örnekler de vardır." <sup>193</sup> (Resim 85, 86)

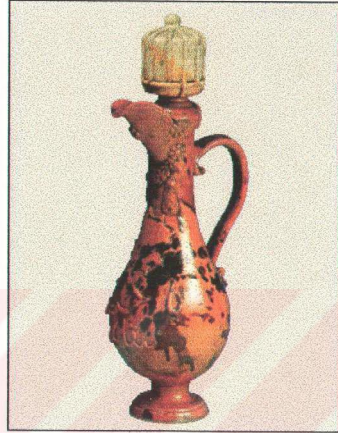
**-Ayaklı ve Zayıf Gövdeli Testiler:** "Tek renk kahverengi, koyu yeşil, kirli sarı ile yapılanlar çoğunluktadır. Mermer gibi beneklileri de vardır. Ayrıca, bilhassa gövde kısmında sır üstü yaldız, turuncu, siyah, beyaz renklerle yaprak, çiçek motifleri verilir. Bu renklerin hepsi bir arada kullanılmayabilir. Bazen biri veya ikisi görülebilir. Boyama ile verilen desenlerin yanı sıra asıl desenlendirme boyun ve karın kısmında çiçek, rozet, yaprak şeklinde kabartmalarla olur. (Resim 87) Derviş testisi olarak kullanılanlarda, gövdede nesih yazı ile "Ya Hüseyin Kerbela" yazılmıştır. Bunun

<sup>193</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.13.

üstünde büyük bir kabartma yıldız ve iki yandan rozetle tutturulmuş püsküllü şerit vardır." <sup>194</sup> (Resim 88)



**RESİM 87: ÇİFT KULPLU TESTİ** 19. yy. sonu y:45.2 cm., ağız ç: 7.3 cm., gövde ç: 17.4 cm., dip ç: 10.7 cm.



**RESİM 88: TESTİ** 19. yy. y:47 cm., gövde ç: 14.5 cm., dip ç: 9.5 cm.

**-Ağızları At Başlı, Boyunları Kanath,**

**Ayaklı ve Şişman Gövdeli Testiler:**

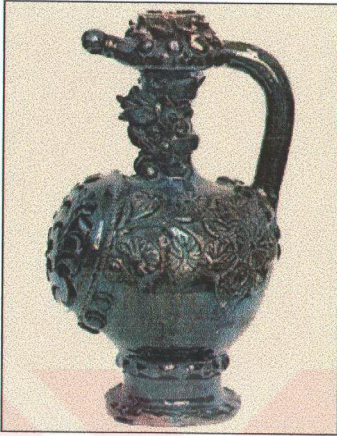
Çoğunlukla parça ekleme yöntemi ile dekorlanan, gereksiz rölyeflerin yanı sıra, renk durumu da çok ilginç olan (Resim 89) "genellikle kahverengi sırlı testilerde, bilhassa gövde ve boyun kısmında ve çelenk gibi kabartmaların üzerinde sır üstü yıldız, turuncu, yeşil boyamalar yer alır." <sup>195</sup>



**RESİM 89: AT BAŞLI TESTİ** 19.yy. sonu y: 38 cm., dip ç: 9.7 cm.

<sup>194</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.11.

<sup>195</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.12.

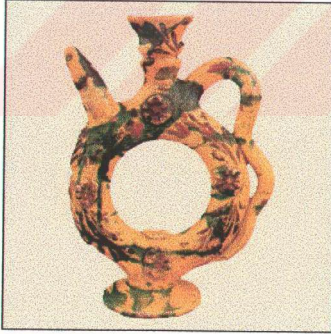


**RESİM 90: KABARA ROZETLİ TESTİ**  
19. yy. sonu y: 30.5 cm., ayak ç: 5 cm.

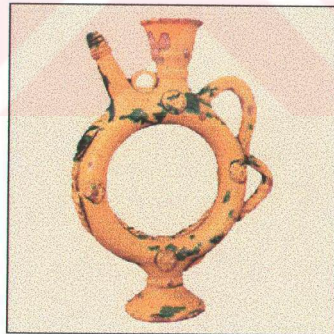
**-Şişman Gövdeli, Üstü Kabara Rozetli**

**Testiler:** “Genellikle koyu kahverengi veya koyu yeşil tek renkli sırlı olan bu testilerde kabartmalı kabara gibi rozetler, çiçekler, yapraklar, halat gibi şeritler, dilimli, fisto gibi çıkıntılar bütün gövdeyi, boynu kaplar. Aşırı barok karakterli zevksiz seramiklerdir. Genellikle kullanma için yapılmışlardır.”<sup>196</sup>  
(Resim 90)

**-Halka Gövdeli Testiler:** Kıraç koleksiyonunda bulunan halka gövdeli testiler Çanakkale seramiklerinde bulunan bu gurup hakkında bilgi vermektedir. “Dışa dönük ağızlı, uzun emzikli, halka gövdeli ve yüksek ayaklı olan bu testilerin tek renk yeşil,



**RESİM 91: HALKA GÖVDELİ TESTİ**  
18. yy. sonu - 20. yy. başı y: 23 cm., ağız ç: 5.2 cm., gövde ç: 15 cm., dip ç: 8.2 cm.



**RESİM 92: HALKA GÖVDELİ TESTİ**  
18. yy. sonu - 20.yy. başı y: 24.6 cm., ağız ç: 5.4 cm., gövde ç: 15.3 cm., dip ç: 7.2 cm.

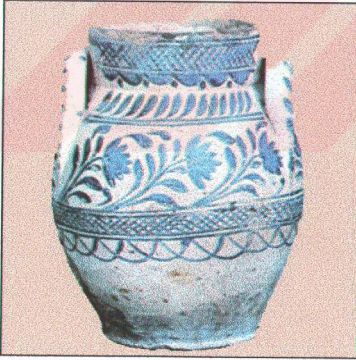
<sup>196</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.12.

sarı sırla sırlanmış olanlarının yanında, sır akıtmalı ebruli örnekleri bulunmaktadır. Kabartma rozet, çiçekler ve yapraklarla bezeli bu testiler de 19. yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlendirilmektedir.<sup>197</sup> (Resim 91, 92)

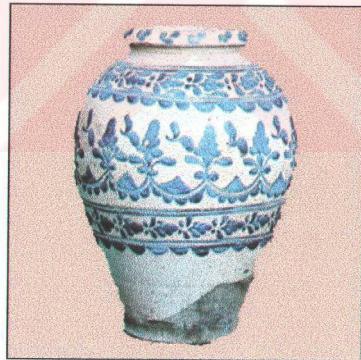
#### 4.2.7. KÜPLER

18.yy. ikinci yarısı ve 19.yy ilk yarısına ait olan Çanakkale seramikleri arasında oldukça kaliteli küpler bulunmasına rağmen, "19.yy. sonu ve 20. yy. başından olanları genellikle tek renk, koyu sarı, kahverengi, yeşil sırlanmış kalitesiz örneklerdir."<sup>198</sup>

"Çoğunlukla krem rengi zemin üzerine koyu mavi - lacivert, mor - kahverengi, turuncu, sarı renklerle desenlendirilmiş, şişman gövdeli eserlerde bütün gövde ve boğazın etrafı desenlendirilmiştir. Kullanılan desen daha önce tabaklardan da tanıdığımız, fırça darbeleriyle işlenmiş, silüet halindeki stilize çiçekler ve yapraklardır. Tek veya daha fazla sayıda çiçek, yaprak bordürlerinin alt ve üstlerinde fisto bordürü, fırça darbeleriyle işlenmiş damla motifleri, aralıksız devam eden kafes motifi görülür.



**RESİM 93:** ÇİFT KULPLU KÜP (1750-1850) y: 32 cm., ç: 15 cm.

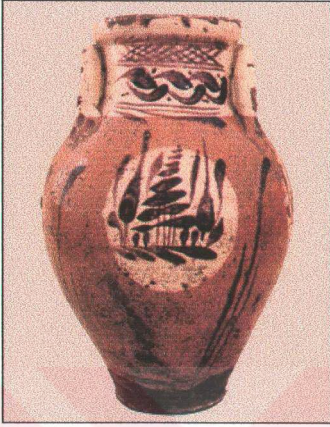


**RESİM 94:** KULPSUZ KÜP (1750-1850) y: 32.5 cm., ç: 12 cm.

<sup>197</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.13.

<sup>198</sup> Gönül ÖNEY. (1976), a.g.e. s.130.

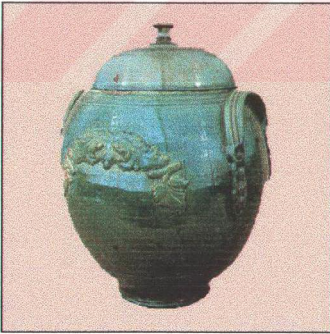




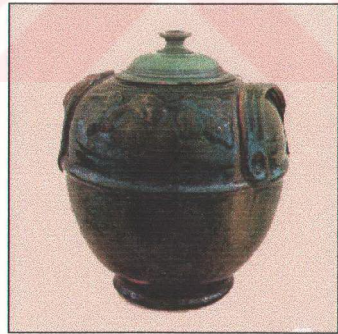
**RESİM 95:** KÜP 18.yy. y: 40 cm., ağız ç: 14.5 cm., gövde ç: 25 cm., dip ç: 11cm.

Bordürler birbirinden genellikle iki sıra çizgi ile ayrılır. Kulplar çoğunlukla fırça darbeleri süslenmiştir. Küplerin bazılarında en alt bordür dantel gibi içiçe giren fisto motifi şeklindedir." <sup>199</sup> (Resim 93, 94)

"Kıraç koleksiyonunda, hemen hemen hepsi kırmızı hamurdan yapılmış olan Çanakkale seramikleri arasında ilk sırayı, şişkin gövdeli ve boyuna bitişik kulplarıyla birbirini tekrar eden iki küp almaktadır. Beyaz astar üzerine kahverengi boya ile soyut doğa resimleri ve stilize çiçek desenleriyle bezenmiş olan bu iki küp, erken tarihli örnekler olarak 18. yüzyıla tarihlenmektedir. (Resim 95) Gövdeye bitişik kulplu, şişman gövdeli ve kubbe kapaklı geç dönem küpleri, tamamen yeşil sirla sırlanmış ve kabartma büyük yaprak motifleri ile bezenmiştir." <sup>200</sup> (Resim 96, 97)



**RESİM 96:** KAPAKLI KÜP 19.yy.sonu - 20.yy. başı y:26 cm., ağız ç:15.8cm.,dip ç: 11.5 cm., kapak ç: 18.3 cm.



**RESİM 97:** KAPAKLI KÜP 19.yy.sonu - 20.yy. başı y: 21.4 cm., ağız ç: 8.1 cm., dip ç:10 cm., kapak ç: 7.6 cm.

<sup>199</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.9.

<sup>200</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.12-14.

#### 4.2.8. MATARALAR



**RESİM 98:** MATARA 19. yy.sonu ç:16 cm.

İstanbul Çinili Köşk Müzesi'nde bulunan, Çanakkale'de üretilmiş mataralardan "19. asır sonundan olan eser, tek renk sır ve aşırı barok karakterle tamamen çiçek, rozet kabartmalarıyla süslenmiştir. Geç devrin fonksiyonel zevksiz parçalarıdır. ... Örneğin de gösterdiği gibi bu parçalar 19. asır ikinci yarısı 20. asır başındandır. Koyu yeşil, kahverengi, sarı sırlıdır."<sup>201</sup> (Resim 98) Bu tür örneklerin pek yaygın olmadığı düşünülmektedir



**RESİM 99:** MATARA 19.yy. sonu-20.yy. başı y: 18.9 cm., ç: 11.7 cm.

Yine aynı döneme ait olup, Sadberk Hanım Müzesinde bulunan bir başka matara "beyaz astarlı olup, yeşil, mor, kahverengi sırda dalgalı olarak sırlanmıştır. Gövdenin iki yüzünde kabartma büyük rozetler görülür. Gövde ince ince yivlendirilmiştir. Ağız kenarında yaldızdan bir kuşak görülmektedir."<sup>202</sup> (Resim 99)

Suna-İnan Kıraç koleksiyonunda bulunan ve diğer Çanakkale ataralarından farklı olan "gövdenin bir yanı yere oturacak şekilde yassı, diğer tarafı şişkin, kırmızı hamurlu matara, kahverengi sırlı ve sade görünümlüdür. Şişkin gövdenin üzerine belirli aralıklarla daire şeklinde yivler yapılarak hareket kazandırılmıştır."<sup>203</sup>

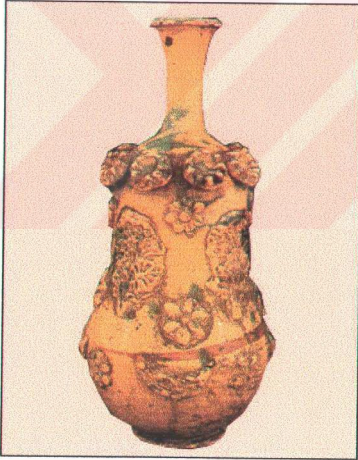
<sup>201</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.13-14.

<sup>202</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.138.

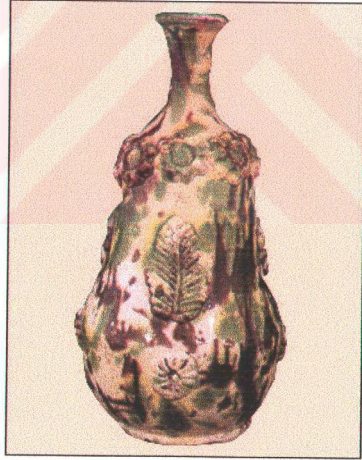
<sup>203</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.120.

#### 4.2.9. ŞİŞELER

Şişeler Çanakkale seramiklerinde uygulanan dekor tekniklerinin hemen hemen hepsinin bir arada görülebileceği örneklerdir. Uzun boyunlu, armudi gövdeli şişeler genellikle kahverengi, sarı, yeşil sırlıdır. “Bu şişelerin boyunlarının etrafı kabartma rozet çiçeklerden bir bordür ile, gövdelerinin üstü ise kabartma rozet çiçekler, yaprak ve hilal motifleriyle bezenmiştir. 19. yüzyıla tarihlendirilen örneklerin yanında 20. yüzyıl başına tarihlendirilen, renkli sır aktılarak yapılmış ebruli örnekler de vardır.”<sup>204</sup> (Resim 100, 101)

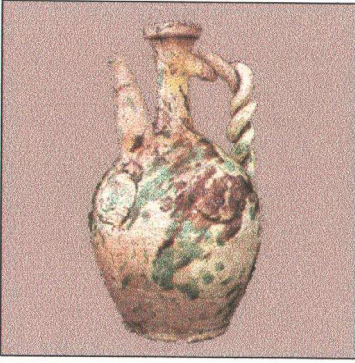


**RESİM 100:** ŞİŞE 19. yy. sonu - 20. yy. başı  
y:31.9cm., ağız ç:5.4cm., gövde ç:14.5cm.,  
dip ç: 7.7 cm.



**RESİM 101:** ŞİŞE 19. yy. sonu - 20. yy. başı  
y: 25cm., ağız ç:4.4cm., gövde ç:12.4cm.,  
dip ç: 8.7 cm.

<sup>204</sup> Hülya YILMAZ, a.g.k., s.13.



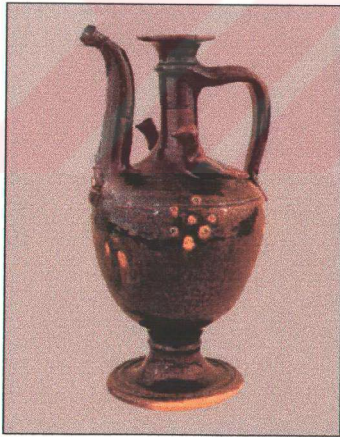
**RESİM 102:** İBRİK 19. yy. sonu  
y: 32 cm., gövde ç: 18.6 cm., dip ç: 11.9 cm.

kabartma rozet çiçeklerle bezelidir." <sup>205</sup> Bazı ibriklerde beyaz astar üzerine kahverengi, yeşil renkli sır akıtma ya da serpme teknikleri görülmektedir. Bu ibrikler şeffaf sırla sırlanmışlardır. (Resim 102)

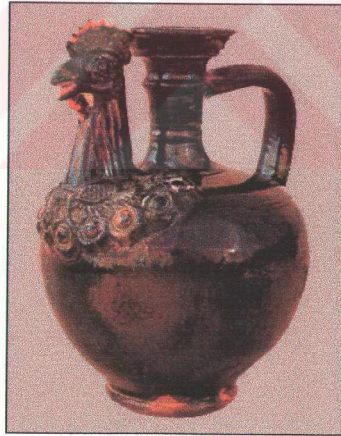
#### 4.2.10. İBRİKLER

Çanakkale seramikleri arasında bulunan "İbrikler genellikle şişkin gövdeli, ince uzun boyunlu, düz veya burmalı kulplu ve uzun emziktir. 20. yy. başına tarihlendirilen, emziği horoz başı şeklinde olan ibrik ilgi çekici bir örnektir. (Resim 104) Genellikle kahverengi veya yeşil sır

sırlananların yanında, renkli sır akıtmalı örneklerde bulunmaktadır. Gövdeleri



**RESİM 103:** İBRİK 19.yy. sonu - 20.yy. başı  
y: 23 cm., dip ç: 9.4 cm



**RESİM 104:** İBRİK 19.yy. sonu - 20.yy.  
başı y: 21cm., dip ç: 6.8 cm

<sup>205</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.13-14.

#### 4.2.11. FIÇI BİÇİMLİ KAPLAR

Çanakkale seramiklerinde farklı bir form tipi olarak karşımıza çıkan ve “19.yy. sonu ve 20.yy. başına tarihlendirilen fiçi biçimli kaplar, koyu kahverengi ve turuncu sırla sırlanmış ve kabartma çiçeklerle bezenmiştir.”<sup>206</sup>

Bunlardan Suna-İnan Kıraç koleksiyonunda bulunan fiçi biçimli bir kap, “kahverengi sır akıtmalı, koyu sarı sırlıdır. Gövde üzerinde kabartma olarak yapılmış iri yapraklar bulunmaktadır. Musluğun olduğu yuvarlak yüzle arka yüzde yine kabartma birer rozet görülmektedir.”<sup>207</sup> (Resim 105)



**RESİM 105:** FIÇI BİÇİMİNDE KAP 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 15.2 cm., u: 23.5 cm.



**RESİM 106:**FIÇI BİÇİMİNDE KAP 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 20.5 cm., u: 20 cm., dip ç: 11.5 cm.

Aynı koleksiyonda bulunan, simetrik iki fiçinin birbirine yapıştırılmasıyla oluşturulmuş başka bir fiçi biçimli kapta, ayak, gövde ve iki fiçinin birleştiği yerde kabartma çiçek ve rozetler görülmektedir. (Resim 106)

Bu guruba giren ilginç bir fiçi biçimli kap ise 4 tekerlekli araba üzerinde yan yatırılmış fiçi biçimindedir. “Kırmızı hamurlu, koyu kahverengi sırlıdır. Arabanın bir tarafı tak biçiminde düzenlenmiş ve ortasındaki yuvarlaktan fiçinin delikli yüzü

<sup>206</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.14.

<sup>207</sup>Hülya YILMAZ. a.g.k., s.138.

geçirilmiştir. Kaş kemerli takın kenarlarını çiçekli gırlantlar kuşatmaktadır. Takın ön yüzüne altın kollu üç yıldız ve, hilal, rozet çiçek, dal kıvrımları ve yapraklar aplike edilmiştir. Fıçının üstündeki doldurma deliğinin çevresinde de rozet çiçek, yıldız ve asma yaprağı kabartmaları bulunmaktadır. Kabartma motiflerinin üzerine altın yıldız sürülmüştür.<sup>208</sup> (Resim 107)

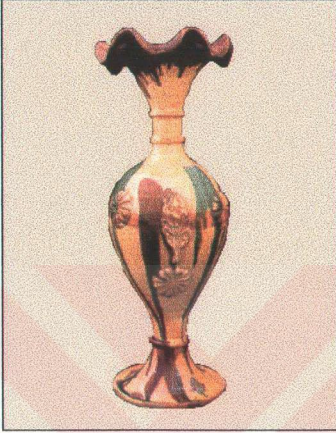


**RESİM 107:** FIÇI BİÇİMİNDE KAP 19.yy. sonu - 20.yy.  
başı y: 34 cm., u: 23.5 cm.

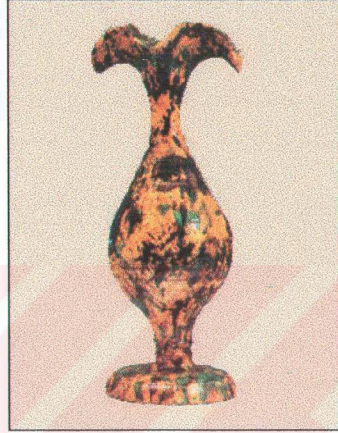
<sup>208</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.137.

### 4.3. AÇIK AĞIZLI BİÇİMLERDE GÖRÜLEN DEKOR UYGULAMALARI

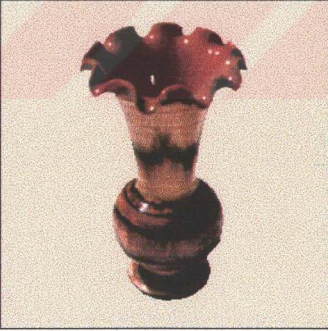
#### 4.3.1. VAZOLAR



**RESİM 108:** VAZO 20. yy. başı y: 42.1cm., u: 4.9 cm., gövde 14.1 cm.,dip ç: 13.9 cm.



**RESİM 109:** VAZO 20. yy. başı y: 53.5 cm., dip ç: 19.7 cm.



**RESİM 110:** VAZO (Günümüz Eceabat Üretimi) y: 20 cm., ağız ç: 10.5, gövde ç: 10 cm., dip ç: 7 cm.

“Çanakkale'ye ait bildiğimiz bugüne ait örnekler, tek renk yeşil, sarı, kahverengi sırlı, bazıları bej, mor, kahverengi dalgalı, üzerleri çiçek, yaprak, rozet kabartmalarla süslenmiş parçalardır. Aşırı barok karakterle işlenmiş, kenarları tırlı, zevksizlik numunesi olanlar boldur. 16. asır İznik sürahilerinin çok kötü bir taklidi olan tek renk sırlı beyaz, siyah, turuncu desenlileri de görülür.”<sup>209</sup>

Genellikle üzerlerinde renkli sır akıtmalar vardır. (Resim 108)

<sup>209</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.13.

Sadberk Hanım Müzesinde bulunan bir vazo “sarı, yeşil, krem rengi, kahverengi sır akıtmalıdır.”<sup>210</sup> (Resim 109)

Günümüzde Eceabat'ta üretilen vazoların da ağız kenarları tırtıllı şekillendirilmiş olup üzerleri akıtma tekniği ile dekorlanmaktadır. (Resim 110)



**RESİM 111:** SAKSI 20 yy. ortaları  
y:19.5cm, ağız ç.25.5 cm ,dip ç. 11.5cm

#### 4.3.2. SAKSILAR

“19. Asır sonunda Çanakkale’de tek renk sarı, yeşil, kahverengi sırlı ve bilhassa mermer gibi yeşil, krem, kahverengi, mor benekli saksılar yapılmıştır.”<sup>211</sup> Gövde üzerinde yaprak, çiçek, dal kabartmaları yanı sıra, üzerinde “ÇANAKKALE” yazan saksılar da bulunmaktadır. Saksılar genellikle çok fazla özenilmeden şekillendirilmiş formlardır. (Resim 111, 112, 113)



**RESİM 112:** SAKSI 20 yy. ortaları  
y:17 cm, ağız ç: 19.5 cm , dip ç: 10 cm



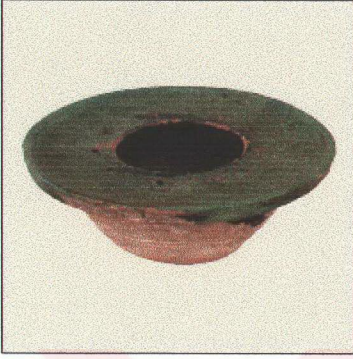
**RESİM 113:** SAKSI 20 yy. ortaları  
y: 16.5 cm, ağız ç:19 cm., dip ç: 10 cm

<sup>210</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.130.

<sup>211</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.13.



#### 4.3.3. LEĞENLER

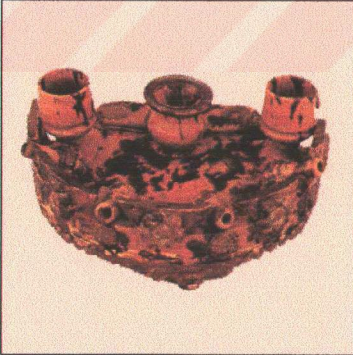


**RESİM 114:** LEĞEN 19.yy. sonu - 20. yy. başı y:9.8cm., ağız ç:27.1cm., dip ç:12.2 cm.

Çanakkale seramikleri arasında bulunan ve günlük kullanıma yönelik yapılmış olan leğenler oldukça sade görünlüdür. Bir örneği Kıraç koleksiyonunda bulunmaktadır. “Kırmızı hamurlu kap tümüyle beyaz astarlıdır. Yalnızca içi ve tablasının üstü yeşil sırla sırlanmıştır.”<sup>212</sup> Dibe doğru daralan hazne üzerinde tabana paralel birkaç yiv yapılarak forma hareketlilik kazandırılmıştır. (Resim 114)

#### 4.3.4.YAZI TAKIMLARI

Çanakkale seramikleri arasında bulunan bir yazı takımı örneği kahverengi sır akıtmalı, koyu sarı sırlıdır. Yer yer sır üstüne altın yıldız uygulanmıştır. (Resim 115)



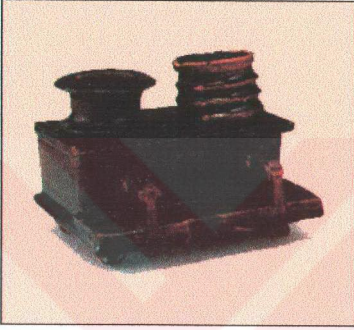
**RESİM 115:** YAZI TAKIMI 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 10.8 cm., u: 22.8 cm



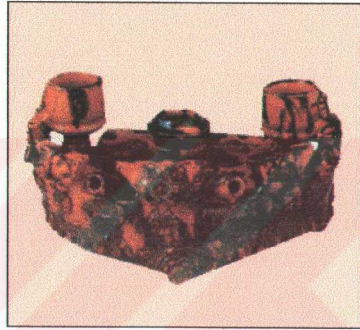
**RESİM 116:** YAZI TAKIMI 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 13.5 cm., u: 15 cm

<sup>212</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.160.

Bir başka yazı takımında ise serpme tekniğiyle astar kullanılmış, mora bakan kahverengi tonları ve yeşil boya ile renklendirilmiş, şeffaf renksiz sirla sırlanmıştır. (Resim 116) Her iki yazı takımında da kabartma çiçek rozetler bulunmaktadır. Sadberk Hanım Müzesinde bulunan bir yazı takımı, kahverengi sırlanmış ve daha sade görünümündedir. (Resim 117) Bir diğeri ise koyu kahverengi, mor akıtmalı ve koyu sarı sırlıdır. (Resim 118)



**RESİM 117: YAZI TAKIMI** 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 5.5 cm., u: 12 cm.



**RESİM 118: YAZI TAKIMI** 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 10.8 cm., u: 23.8 cm.



**RESİM 119: KALEMLİK** 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 13.5 cm., u: 16 cm.

#### 4.3.5. KALEMLİKLER

Çanakkale seramikleri arasında bulunan, kalemlik olarak yapılmış olan bir “kırmızı hamurlu kap, koyu kahverengi sırlıdır. Görünüm olarak aslan, doğal ortamında verilmiştir. Alt tabla, toprak zemin gibi düşünülerek, düzgün olmayan kabarıklıklarla yapılmıştır. Kalemliklerin

gövdesi, ağaç kütüğü şeklinde tırtıklı ve yer yer yüzeysel çıkıntıları ile verilmiştir.”<sup>213</sup> (Resim 119)

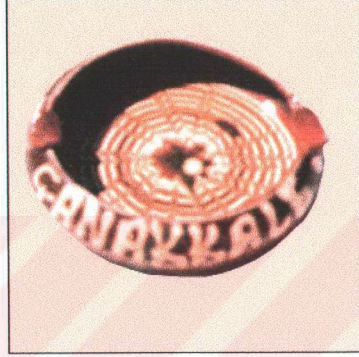
<sup>213</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.145.

#### 4.3.6. KÜL TABLALARI

Çanakkale seramikleri arasında bulunan bir kül tablası serbest el ile gayri



**RESİM 120:** KÜL TABLASI 19.yy. sonu - 20.yy. başı y: 3.2 cm., u:15 cm



**RESİM 121:** KÜL TABLASI (Günümüz Eceabat Üretimi) y: 3 cm., ağız ç: 9cm., gövde ç: 11 cm., dip ç: 8,5 cm

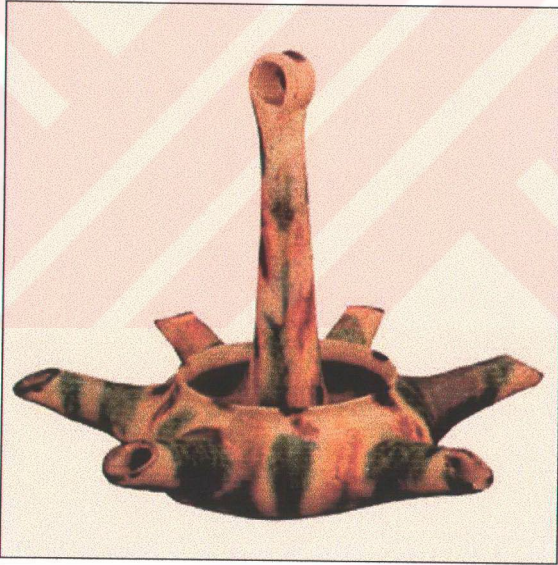
mantazam şekillendirilmiştir. Üzerine, parça ekleme yöntemi ile kanatlarını açmış bir kuş kabartması yapılmıştır. Kırmızı hamurlu olan bu kül tablası yer yer beyaz astarlı, yeşil ve mor akıtmalı, şeffaf renksiz sırlıdır. (Resim 120)

Son dönemlerde hediyelik eşya olarak seri bir biçimde tornada şekillendirilen Çanakkale kül tablalarında çoğunlukla akıtma dekorları uygulanmaktadır ve genellikle üzerlerinde Çanakkale yazmaktadır. (Resim 121)

#### 4.4. AYDINLATMA ELEMANLARINDA GÖRÜLEN DEKOR UYGULAMALARI

##### 4.4.1. YAĞ KANDİLLERİ

Çanakkale seramikleri arasında yağ kandillerine çok fazla rastlanmamaktadır. Kıraç koleksiyonunda bulunan bir örnek bu formlar hakkında bilgi vermektedir. Bu yağ kandili diğer kırmızı çamurla şekillendirilmiş Çanakkale seramiklerinden farklı olarak açık pembe hamurludur. Beyaz astarla astarlanmış kandil, mangan moru, yeşil, sarı akırtmalı olup şeffaf sırla sırlanmıştır. (Resim 122)



RESİM 122: YAĞ KANDİLİ 20.yy. başı y: 20.3 cm., gövde ç: 10.5 cm.

#### 4.4.2. GAZ LAMBALARI

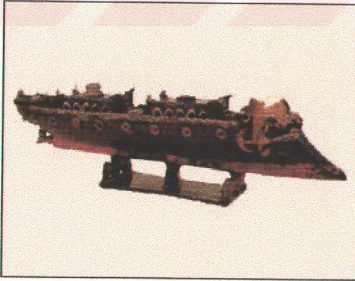


**RESİM 123:** GAZ LAMBASI 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 23 cm., u: 37.8 cm.

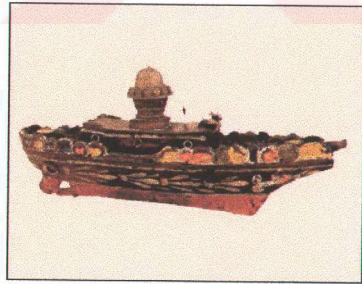
Çanakkale seramikleri arasında gemi biçiminde şekillendirilmiş oldukça ince detaylar taşıyan biblo yapısındaki bu formlar ayrı bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bir kısmı Kıraç koleksiyonunda görülmektedir. "Birer kaide üzerine oturtulan gemilerin detaylarına büyük itina gösterilmiş ve birer biblo görünümü almışlardır. 19.yy. sonu ve 20. yy. başına tarihlendirilen bu örnekler koyu kahverengi sırla sırlanmış ve sır üzerine yapılmış boyamalarla renkli

bir görünüm almışlardır."<sup>214</sup> (Resim 123, 124, 125)

"Öte yandan buharlı-yelkenli gemi maketleri biçimindeki gaz lambalarında gemi ile ilgili naif ayrıntılar yakalanabilir."<sup>215</sup>



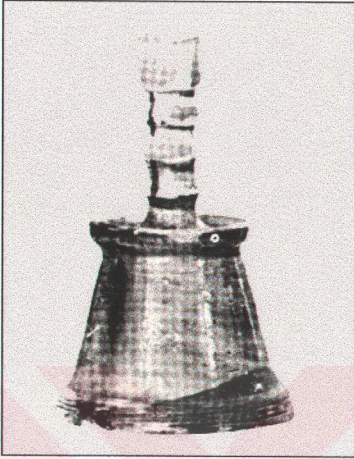
**RESİM 124:** GAZ LAMBASI 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 19 cm., u: 63 cm.



**RESİM 125:** GAZ LAMBASI 19.yy. sonu - 20. yy. başı y: 11.3 cm., u: 31.3 cm.

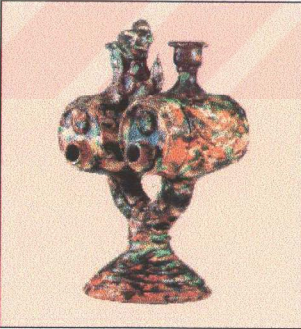
<sup>214</sup> Hülya YILMAZ. a.g.k., s.15.

<sup>215</sup> Ara ALTUN. a.g.k., s.7.



**RESİM 126 ŞAMDAN** 19.yy. sonu – 20.yy.  
başı y: 36.9 cm., dip ç: 17,3 cm.

sırlanmış olan şamdan dört boğumlu boyun ve tırtıllı fisto ağza sahiptir. Kulplu sade bir örnektir.<sup>217</sup>



**RESİM 127: ŞAMDAN** 19.yy. sonu – 20.yy.  
başı y: 36.9 cm., dip ç: 17,3 cm.

#### 4.4.3. ŞAMDANLAR

Çanakkale seramikleri arasında bulunan şamdanlar genellikle tek renk koyu yeşil, kahverengi sırlanmışlardır.

"Ankara Etnografya Müzesi'n de bulunan tek renk sırlı şamdan örneğinin de gösterdiği gibi şamdanlar 19. asır ikinci yarısı - 20. asır başındandır. Koyu yeşil, kahverengi tek renk sırla yapılmışlardır."<sup>216</sup> (Resim 126)

"İstanbul Topkapı Sarayı, Kenan Özbel koleksiyonunda bulunan, alaca

Sadberk Hanım Müzesinde bulunan, kırmızı hamurlu yüksek ayaklı ve iki kola ayrılmış gövde üzerine yerleştirilmiş fiçı biçimli iki kabın üstüne yerleştirilmiş mumluklardan oluşan şamdan sarı, yeşil mor sır akıtmalı olup üzerlerinde çiçek rozet, yaprak eklemeler bulunmaktadır. (Resim 120)

<sup>216</sup> Gönül ÖNEY, (1971), a.g.k., s.14.

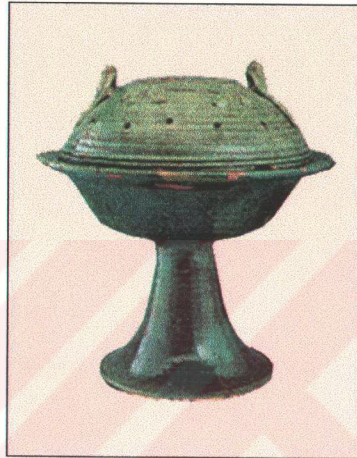
<sup>217</sup> Zehra ÇOBANLI, (1986), a.g.k.s.80.

#### 4.5.ISITMA ELEMANLARINDA GÖRÜLEN DEKOR UYGULAMALARI

##### 4.5.1. MANGALLAR



**RESİM 128:** MANGAL 19.yy.sonu - 20.yy. başı y: 41.8 cm., gövde ç:36 cm., dip ç:26cm., kapak ç: 9 cm.



**RESİM 129:** MANGAL 19.yy. sonu - 20.yy. başı y: 44.3 cm., ç: 41.6 cm.

"Ankara Etnografya Müzesinde bulunan küçük bir el mangalı Çanakkale seramiklerinin bu gruptan ender örneklerindendir. Tek renk sırlı, sade örneğimiz sadece kapakta kabartma süslere sahiptir. ... Örneğin de gösterdiği gibi genellikle 19. asır yarısı veya 20. asır başındadırlar. Çoğunlukla koyu yeşil, kahverengi veya kirlili sarı tek renk sirla işlenmişlerdir. Mor, kahverengi, bej, yeşil dalgalı olanları da vardır. El mangalı olarak yapılan küçük örneklerin yanı sıra büyük mangallar da mevcuttur."<sup>218</sup> Ancak bu elemanlar yaygın olarak üretilmemiştir

"Çanakkale seramiklerinin 19. yy. sonu ve 20.yy. başında, çeşitli büyüklüklerde, genellikle yeşil sırlı olan mangalları, sade, fonksiyonel, başarılı

<sup>218</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.14.

örnekleridir. Bu seramiklerin kapak ve kulp kısımlarında çoğu kez çiçek, yaprak bazen de hayvan şekilli kabartmalar görülür. (Resim 128, 129) Kapaktaki hava delikleri sayı ve büyüklük bakımından farklılık gösterir. Mangalların çoğu kez açık ağzı üzerine oturan, yeşil renkli bir ibriği, sürahisi veya demliği de bulunur.<sup>219</sup> (Resim 130)

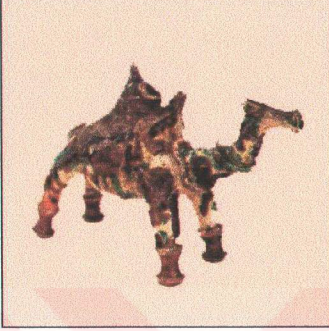


**RESİM 130** : MANGAL 19. yy. sonu - 20. yy. başı  
y: 24 cm., gövde ç:22.5 cm., dip ç:16cm., kapak ç:6.8 cm.

<sup>219</sup> Gönül ÖNEY. (1991), a.g.k., s.111.



#### 4.6. HAYVAN VE İNSAN BİÇİMLİ FORMLARDA GÖRÜLEN DEKOR UYGULAMALARI



**RESİM 131: DEVE BİÇİMİNDE KAP**  
19.yy. sonu -20yy. başı y:16cm., u:24 cm.



**RESİM 132: ASLAN BİÇİMİNDE KAP**  
19.yy. sonu - 20 yy. başı y: 23 cm., u: 20.5 cm.

Çanakkale seramiklerinin oldukça kalabalık bir grubunu oluşturan, hayvan ve insan heykeli şeklinde yapılmış formlardır. "Orantisız ve acemice biçimlerine rağmen bu eserlerde bir çekicilik vardır. Canlandırılan hayvanlar çoğunlukla horoz, kuş, aslan, deve, at gibi hayvanlardır." <sup>220</sup> (Resim 131, 132, 133)

"Bu hayvanlar koyu kahverengi, koyu yeşil, kirli sarı, tek renk veya karışık olarak mor-kahverengi, turuncu, krem, sarı renk sırla yapılır. Tek renk olarak yapılanlarda çoğunlukla sır üstü beyaz, siyah, yeşil, kırmızı, yıldız ile bazı kaba desenler işlenir.

Gözler, ağız, burun detayları barbutin tekniği ile yapılmış kabartmalar şeklinde işlenir. Gövdeler üzerinde çiçek, rozet gibi kabartmalar serpiştirilir. Bazılarında bu kabartmaların barok bir karakterle çok aşırı işlendiğini görürüz.

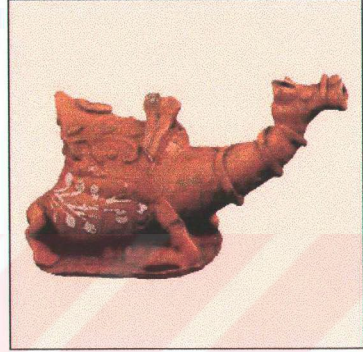
Hayvanların çoğunda boynun altında, göğüste büyük bir rozet dikkati çeker. (Resim 132) Bacaklar genellikle hantal bir şekilde

<sup>220</sup> Gönül ÖNEY. (1993), a.g.k., s.310.

işlenmiştir, biraz yukarıda bilezik gibi bir kabartma meydana getirir. Kuyruklar birçok örnekte sırt üzerine doğru uzanır ve uçları halka şeklinde geriye döner. Bu kısım hayvanı taşımak için kulp vazifesi de görebilir.<sup>221</sup>



**RESİM 133:** DEVE BİÇİMİNDE KAP  
19.yy. sonu - 20 yy. başı y: 10 cm., u: 20 cm.



**RESİM 134:** KUĞU BİÇİMİNDE KAP  
19.yy.sonu - 20yy. başı y: 10.5cm., u: 14cm.



**RESİM 135:** BALIK BİÇİMİNDE ŞİŞE 19.yy. sonu – 20.yy. başı  
y: 23 cm., u:37.8 cm.

<sup>221</sup> Gönül ÖNEY. (1971), a.g.k., s.13-14.

## SONUÇ

Form ve dekor açısından en kaliteli örnekleri 17.yy. sonlarıyla 18.yy. başları arasındaki dönemde üretilmiş olan Çanakkale seramiklerinde 19.yy. başlarından itibaren kalite bozulmaya başlamıştır. Teknolojinin ilerlemesi sonucu daha ucuza ve daha seri bir şekilde üretim yapılabilmesi, işçiliği çok yükselen geleneksel el dekorlarının yerine, daha ucuz ve seri üretilebilen dekorlama yöntemlerinin alması, bu seramiklerin yerine farklı malzemelerden yapılan formların kullanılması, Çanakkale’de seramik üretimini olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla Çanakkale’de seramik üretimi yapan atölyeler daha çok şehre turistik amaçlı gelen insanların satın alabileceği ürünler yapmaya yönelmişler, hem taşınması kolay olabilecek hem de fiyat olarak insanlara cazip gelecek çalışmalar yapmayı tercih etmişlerdir. Böylece ürünlerini daha çabuk paraya çevirmek, sürümden kazanmak kaygısıyla şekillendirilen bu seramikler gittikçe asıllarından uzaklaşmıştır. Geleneksel tarzda çalışmalar daha fazla emek isteyen ve daha pahalıya mal olan çalışmalar olduğundan ve alıcı bulamadığından, yörede kökeni çok eskiye dayanan seramik üretimi bugün ekonomik kaygılarla yok olma noktasına gelmiştir. Bunların yanı sıra zamanla değişen beğeni unsuru da bu seramiklerin artık üretilmemesinde etkili olmuştur.

Halbuki bir yöresel seramik olarak karşımıza çıkan ve incelendikçe Türk seramik tarihinde çok ayrı bir yeri olduğu daha iyi anlaşılan Çanakkale seramiklerinin gerek form gerekse dekor bakımından oldukça özel oldukları anlaşılmaktadır. Bu seramiklerdeki abartılı eklemeler, aşırı süslemeler, yöresel bir coşkuyu, beğeniyi yansıtmaktadır. İnsanlar ekledikleri her bir detayla daha mükemmele ulaşma kaygısını gütmüşlerdir. Ayrıca bu seramikleri üreten ustalar çok yoğun eklemelerle oldukça zor bir şekillendirme aşamasını başarılı bir pişirimle tamamlamışlardır. Bu Çanakkale ustalarının çamura ne kadar hakim olduklarını göstermektedir. Üretilen form biçimleri ve bunlarda kullanılan dekorlar bile her seferinde yeni bir yaratıcılıkla verilmiştir.

Birkaç fırça darbesiyle şekillenen kuşlar, balıklar, köşkler, camiler, çiçekler, gemiler bunu çok açık göstermektedir.

Günümüzde Çanakkale seramikleri gerek koleksiyonerlerin antik açıdan yaklaşımlarıyla, gerekse Çanakkale'deki birtakım girişimlerle, yeniden gündeme gelmiş durumdadır.

Son birkaç yıldır, il kültür müdürlüğünün düzenlemiş olduğu seramik kurslarında geleneksel Çanakkale seramikleri tarzında çalışmalar yapılmakta ve bu çalışmaları sergilenmektedir. Şehirde bulunan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin bu seramiklerin gün ışığına çıkması ve bunlardan yola çıkarak günümüz koşullarına hitap eden yeni çalışmalarla Çanakkale'de seramik kültürünü yeniden devam ettirilmesi amacıyla Çanakkale seramiklerini araştırma ve geliştirme merkezi kurulması, bir seramik sempozyumu oluşturulması gibi projeleri bulunmaktadır. Bunların dışında Çanakkale adının gerek yurt içinde gerekse yurt dışında gene seramikle anılmasını sağlayan ve modern sistemlerle üretim yapan Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. de bünyesinde, geleneksel tarzda üretim yapan bir atölye açılmıştır.

Bütün bu girişimler şehirde seramik geleneğinin yeniden canlandırılması açısından oldukça önemlidir. Ne var ki bir dönem üretilmiş ve sürecini tamamlamış olan bu seramiklerin tekrarı şeklinde çalışmalar ileriye gidemeyip tekrar yok olma gösterecektir. Şu anda yapılması gereken eskiyi tanıtırken yeniyi de günümüz koşullarına hitap edecek seviyeye getirmektir. Zaman ilerledikçe gerek üretim yöntemlerinin ve kullanılan malzemelerin, gerekse beğeni unsurunun değişim göstermiş olması göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla yeni yapılacak çalışmaların günümüz koşullarına hitap eden çalışmalar olması yanında gelecek kuşaklara da bırakılabilir nitelikte olmalarına özen gösterilmelidir.

## SÖZLÜK

**ABANOZ:** Sıcak iklimlerde yetişen, siyah renkte, sert ağaç. (s.31)

**ANTİBES:** Fransa'nın güney doğusunda bulunan bir şehir. (s.83)

**APLİKE:** Pişirim öncesinde seramik ürün üzerine, ürünle aynı ya da benzer özelliklere sahip hamur parçaların eklenmesi işlemi. (s.18)

**AŞURELİK:** Osmanlılarda özellikle Muharrem ayında pişirilen ve ikram edilen sulu aşurenin konduğu, genellikle düz halka dipli, boyuna doğru daralan basık şişkin gövdeli, gaga ağızlı, kapaklı ve kulplu kap. (s.18)

**BAĞA:** Kaplumbağa kabuğundan yapılan her tür eşyaya verilen ad. (s.15)

**BARBUTİN TEKNİĞİ:** Sulandırılmış seramik çamuru ile yapılan bir çeşit dekorlama yöntemi (s.121)

**BAROK:** Genel olarak, simetriye karşıt olarak asimetriyi, temel geometrik biçimlere karşıt olarak eğrisel biçimleri, durağanlığa karşıt olarak hareketi, tek defada algılanabilirliğe karşıt olarak kolay kavranamazlığı yeğleyen bir sanat akımı. (s.52)

**DELFT SERAMİĞİ:** İlk kez 17.yy. başlarında Flemenk'de Delft kentinde yapılan kalay sırlı seramik. Flemenk'li seramikçiler kalay sır yapma sanatını daha sonra Delft adıyla İngiltere'ye götürdüler. İngiltere ve Hollanda'da üretilen seramiklere verilen ad. (s.5)

**DERİ SERTLİĞİ:** Kilin kurumaya başladıktan sonra suyunu tamamen kaybetmemiş, hala bir parça nemli olduğu hali. (s.57)

**DERVİŞ TESTİSİ:** Kapağı derviş kavuğu şeklinde olan testi. (s.33)

**DİVİT:** Hat sanatında kullanılan kalem, kalemtraş gibi araçların içine konduğu kutu. (s.42)

**EBRULİ:** Mermer ve somaki gibi damarlı renkleri olan. (s.96)

**FİRİT:** Bünyesinde bulunan zehirli ve suda çözünen maddeleri uzaklaştırmak için yüksek derecede eritilerek soğuk su yada hava ile şoklanan malzeme. (s.14)

**FODLA:** Osmanlı'da ince ve özsüz undan yapılan bir tür pide. (s.15)

**GİRLANT:** Antik Yunan ve Roma mimarlıklarında, Rönesansta, Barokta, ve 19. yy. in eklektisist üsluplarında görülen, askı çelenk de denilen, iki nokta arasına asılmış yaprak ve çiçeklerden oluşmuş bir çelenk biçiminde bezeme örgesi. (s.52)

**GROTESK:** İlk olarak, 16.yy. başında İtalya'da kullanılmaya başlanan bir tür bezemeyi niteleyen, 18.yy.'da ise gülünç, akıl dışı, acayip ve karikatürce olan figürlere verilen ad. (s.35)

**GÜLABDAN:** İçine gül suyu konularak damlatmak ya da serpmek amacıyla kullanılan ince uzun boyunlu, soğan biçimli şişe. (s.28)

**HOKKA:** İçerisine mürekkep konan, metal, cam, pişmiş toprak ya da mermerden yapılmış dar ağızlı, küçük ve küreye benzer biçimde kap. (s.42)

**İZLENİMCİLİK:** Doğanın nesneye bağlı bir biçim olarak değil, izlenime bağlı bir biçim olarak yansıtıldığı sanat akımı. İzlenimin leke halinde karalanması, bir başka deyişle not edilmesi. (s.80)

**KABARA ROZET:** Toparlak ve kabark yarım küre şeklinde olan süslemeler. (s.35)

**KALYON:** Bir sıra küreklî hafif kadirga. Top ambarı olan yelkenli muharebe gemisi. Kadirga ise hem yelken hem de kürekle yürüyen, Türk'lerin kullandıkları eski, bir nevi muharebe gemisi. (s.78)

**KISTAK:** Bir yarımadayı karaya bağlayan ince uzun kara parçası. (s.3)

**KUKA:** Hindistan'da yetişen, narçın kökü de denilen, tespih, zarf ve fincan gibi şeylerin yapıldığı bir nevi sert ceviz. (s.31)

**LÜSTER:** Seramik ürünlerin yüzeylerine uygulanan, metalik, pırıltılı bir efekt veren sır ve sırüstü dekor yöntemi adı. (s.75)

**LOHUSA ŞERBETİ:** Yeni doğum yapan anneyi ziyarete gelenlere ikram edilen, şeker ve su karışımının kaynatılmasından oluşan, içerisine koku vermek için karanfil, renk vermek için de kırmızı gıda boyası katılan içecek. (s.16)

**MAKTA:** Fildişi, kemik, sedef ve sert ağaçtan yapılan, 15 cm. uzunluğunda düz, şeritli levha biçiminde olan ve kamyş kalemleri yontmak ve ucunu açmak için kullanılan alet. (s.42)

**MİLET İŞİ:** Başta İznik olmak üzere Anadolu'nun birçok yerinde bulunmuş olan kaba ve iri taneli kırmızı hamurdan yapılmış, genellikle derin kaseler ve geniş kenarlı tabaklardan oluşan, içlerinde üç ayak izleri belli, içi tamamen, dışı yarıya kadar beyaz astarlı ve hakim rengi lacivert 14-15.yy ilk Osmanlı keramiklerine verilen ad. (s.9)

**ÖD AĞACI:** Yakıldığı zaman güzel bir koku veren, tesbih, kutu, ağızlık ve zarf yapımında kullanılan ağaç. (s.31)

**PAPİRÜS:** Eski Mısır'da aynı adla kağıdı yapılan bitki. (s.44)

**PEDESTAL:** İnce uzun ve yere doğru genişleyen yüksek ayak biçimi. (s.48)

**PELESENK:** Kahverengi, mor, esmer, vişne çürüğü renginde ağır, sert, ahşap kaplamacılığında kullanılan ağaç türü. (s.31)

**POP ART:** Endüstri ürünü artıklarının, gazete parçalarının, canlılardan ve cansız eşyalardan alınan kalıpların, aşırı bir montaj anlayışı ile kullanıldığı, 1960'lardan bu yana İngiltere ve Amerika'da doğup gelişmiş olan sanat akımı. (s.7)

**PUAR:** Özellikle akıtma dekorlarının uygulanmasında kullanılan, içerisine koyulan angobun akabileceği çeşitli kalınlıklarda uçları bulunan, lastik, kauçuk, gibi malzemelerden yapılmış angop akıtıcı. (s.59)

**RIHDAN:** Mürekkeple kağıt üzerine yazılan yazıyı kurutmak için dökülen ve “rılı” denen özel kum ve kül karışımının bulunduğu delikli kutu. (s.42)

**RİTON:** Yunanca’da boynuz ya da hayvan biçimli kaplara verilen addır. Çeşitli tipleri olan ritonlardaki ortak özellik iki ağız açıklığı bulunmasıdır. Hayvan biçimli ritonlarda açıklar hayvanın sırtında ve ağzında bulunur. (s.28)

**ROZET:** Dairesel ve genellikle usluştırılmış çiçek biçiminde bezeme örgesi. (s.52)

**RUMİ MOTİFLERİ:** Türk sanatında çok sık kullanılan usluştırılmış yaprak betisi biçiminde bir bezeme örgesi. (s.92)

**SALTANAT ARMASI:** (Arma); Bir devlet, şehir, hükümdar veya bir aileye mahsus olan, simge olarak yapılan resim, kabartma. (s.52)

**SANDAL AĞACI:** Hindistan adalarından Sandal adasında, Asya ve Afrika’nın bazı yerlerinde yetişen yakıldığında güzel koku veren oldukça sağlam bir ağaç. (s.31)

**SUMİNAGASHİ:** Japonya’ da ebru ve mermer dekorlarına verilen ad. (s.63)

**SGRAFİTTO:** Seramik yüzey üzerinde çizgisel kazımlarla oluşturulan dekorlama yöntemi. (s.54)

**ŞERBETLİK:** Konuklara şerbet ikram edilen kap. (s.28)

**TAZZA:** Osmanlılara özgü, geniş ağızlı, yüksek ayaklı kap. (s.16)

**TOMBAK:** 1 ölçü çinko ile 10 ölçü pirinç karışımından oluşan bir alaşım. (s.16)

**VALLAURİS:** Seramik üretimi yapılan, Fransa’nın güneyinde bir köy. (s.7)



## RESİM LİSTESİ

1. BİRGİLİ, Turhan. **P Sanat Kültür Antika**, 6. Sayı Yaz 1997 s.34
2. ÖNEY, Gönül. **Türk Devri Çanakkale Seramikleri**, Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. Yayını, Ankara 1971, Resim 59
3. TAŞKIN, Selamet. **Çanakkale Seramikleri**, Vehbi Koç Vakfı Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları İstanbul 1996, s.51
4. Günümüz Eceabat Üretimlerinden
5. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi Env. No: 94
6. Çanakkale Seramikleri, s.128
7. TAŞKIN, Selamet. "Çanakkale Seramikleri", **Türk Çini ve Seramikleri**, Sadberk Hanım Müzesi Kataloğu, İstanbul 1991, s.122
8. Çanakkale Seramikleri, s.55
9. Çanakkale Seramikleri, s.81
10. Çanakkale Seramikleri, s.86
11. Çanakkale Seramikleri, s.111
12. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi Env. No: 2574
13. Çanakkale Seramikleri, s.100
14. Çanakkale Seramikleri, s.105
15. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi Env. No:1835
16. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi Env. No: 12
17. Türk Çini ve Seramikleri, s.138
18. Türk Çini ve Seramikleri, s.139
19. Çanakkale Seramikleri, s.124
20. Çanakkale Seramikleri, s.114
21. Türk Çini ve Seramikleri, s.135
22. Çanakkale Seramikleri, s.66
23. Çanakkale Seramikleri, s.58
24. Çanakkale Seramikleri, s.41
25. Çanakkale Seramikleri, s.104
26. P Sanat Kültür Antika, s.33
27. P Sanat Kültür Antika, s.29
28. Çanakkale Seramikleri, s.85
29. Çanakkale Seramikleri, s.59
30. Çanakkale Seramikleri, s.103
31. Çanakkale Seramikleri, s.52
32. Çanakkale Seramikleri, s.25
33. Çanakkale Seramikleri, s.32
34. Çanakkale Seramikleri, s.26
35. Çanakkale Seramikleri, s.71
36. Türk Çini ve Seramikleri, s.124
37. Türk Çini ve Seramikleri, s.130
38. Çanakkale Seramikleri, s.87
39. Çanakkale Seramikleri, s.92

40. SANAY Filiz. **Türk Dönemi Çanakkale Seramiklerinin Dünü Bugünü**,  
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987, Resim 29
41. Türk Dönemi Çanakkale Seramiklerinin Dünü Bugünü, Resim 31
42. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi Env. No: 2130
43. Çanakkale Seramikleri, s.23
44. Çanakkale Seramikleri, s.22
45. Çanakkale Seramikleri, s.24
46. Çanakkale Seramikleri, s.28
47. Çanakkale Seramikleri, s.40
48. P Sanat Kültür Antika s.32
49. Çanakkale Seramikleri, s.27
50. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 45
51. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 46
52. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 47
53. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 48
54. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 12
55. Çanakkale Seramikleri, s.23
56. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 60
57. Çanakkale Seramikleri, s.48
58. Çanakkale Seramikleri, s.148
59. Çanakkale Seramikleri, s.57
60. Çanakkale Seramikleri, s.49
61. Çanakkale Seramikleri, s.51
62. Çanakkale Seramikleri, s.149
63. Çanakkale Seramikleri, s.149
64. Çanakkale Seramikleri, s.123
65. Çanakkale Seramikleri, s.147
66. Çanakkale Seramikleri, s.147
67. Çanakkale Seramikleri, s.134
68. Çanakkale Seramikleri, s.134
69. Türk Çini ve Seramikleri, s.138
70. Çanakkale Seramikleri, s.122
71. Çanakkale Seramikleri, s.122
72. Çanakkale Seramikleri, s.135
73. Çanakkale Seramikleri, s.135
74. Çanakkale Seramikleri, s.44
75. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 101
76. Çanakkale Seramikleri, s.58
77. Çanakkale Seramikleri, s.56
78. Çanakkale Seramikleri, s.54
79. Çanakkale Seramikleri, s.54
80. Çanakkale Seramikleri, s.147
81. Günümüz Eceabat Üretimlerinden
82. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 97
83. Türk Çini ve Seramikleri, s.137
84. Türk Çini ve Seramikleri, s.136

85. Çanakkale Seramikleri, s.73
86. Çanakkale Seramikleri, s.73
87. Çanakkale Seramikleri, s.94
88. PASİNLİ, A.-BALAMAN, S. (Mayıs 1992), **Türk Çini ve Seramikleri**, Çinili Köşk İstanbul Arkeoloji Müzeleri, A Turizm Yayınları Ltd.,1. Baskı, İstanbul.
89. Çanakkale Seramikleri, s.85
90. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 89
91. Çanakkale Seramikleri, s.111
92. Çanakkale Seramikleri, s.111
93. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 54
94. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 58
95. Çanakkale Seramikleri, s.20
96. Çanakkale Seramikleri, s.139
97. Çanakkale Seramikleri, s.139
98. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 98
99. Türk Çini ve Seramikleri, s.138
100. Çanakkale Seramikleri, s.101
101. Çanakkale Seramikleri, s.101
102. Çanakkale Seramikleri, s.106
103. Çanakkale Seramikleri, s.107
104. Çanakkale Seramikleri, s.107
105. Çanakkale Seramikleri, s.138
106. Çanakkale Seramikleri, s.138
107. Çanakkale Seramikleri, s.137
108. Çanakkale Seramikleri, s.97
109. Türk Çini ve Seramikleri, s.130
110. Günümüz Eceabat Üretimlerinden
111. Erdal GÜREL Ailesinden
112. Erdal GÜREL Ailesinden
113. Erdal GÜREL Ailesinden
114. Çanakkale Seramikleri, s.160
115. Çanakkale Seramikleri, s.144
116. Çanakkale Seramikleri, s.144
117. Türk Çini ve Seramikleri, s.138
118. Türk Çini ve Seramikleri, s.139
119. Çanakkale Seramikleri, s.145
120. Çanakkale Seramikleri, s.149
121. Günümüz Eceabat Üretimlerinden
122. Çanakkale Seramikleri, s.146
123. Çanakkale Seramikleri, s.143
124. Çanakkale Seramikleri, s.142
125. Çanakkale Seramikleri, s.143
126. Türk Devri Çanakkale Seramikleri Resim 99
127. Türk Çini ve Seramikleri, s.137
128. Çanakkale Seramikleri, s.141
129. Türk Çini ve Seramikleri, s.140

130. Çanakkale Seramikleri, s.141
131. Çanakkale Seramikleri, s.117
132. Çanakkale Seramikleri, s.155
133. Çanakkale Seramikleri, s.171
134. Çanakkale Seramikleri, s.121
135. Türk Çini ve Seramikleri, s.135

### **SEMALARA AİT RESİM LİSTESİ (SOLDAN SAĞA)**

#### **Sema 1:**

1. TAŞKIN, Selamet. "Çanakkale Seramikleri", Türk Çini ve Seramikleri, Sadberk Hanım Müzesi Kataloğu, İstanbul 1991, s.116
2. Türk Cini ve Seramikleri s.119
3. TAŞKIN, Selamet. Çanakkale Seramikleri, Vehbi Koç Vakfı, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1996, s.27
4. Çanakkale Seramikleri, s.23
5. Çanakkale Seramikleri, s.28
6. Çanakkale Seramikleri, s.30
7. Türk Cini ve Seramikleri s.127
8. Türk Cini ve Seramikleri s.128
9. Türk Cini ve Seramikleri s.131
10. Günümüz Eceabat Üretimi
11. Günümüz Eceabat Üretimi
12. Günümüz Eceabat Üretimi

#### **Sema 2(a):**

1. Türk Cini ve Seramikleri s.118
2. Çanakkale Seramikleri, s.147
3. ÖNEY, Gönül. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. Yayını, Ankara 1971, Resim.59
4. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi Env. No: 2572
5. Çanakkale Seramikleri, s.53
6. Çanakkale Seramikleri, s.123
7. Çanakkale Seramikleri, s.149
8. Çanakkale Seramikleri, s.44

#### **Sema 2(b):**

1. Türk Cini ve Seramikleri s.122
2. Türk Cini ve Seramikleri s.137
3. Çanakkale Seramikleri, s.102
4. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi Env. No: 2519
5. Çanakkale Seramikleri, s.90
6. Çanakkale Seramikleri, s.105

7. Çanakkale Seramikleri, s.227
8. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim.54
9. Çanakkale Seramikleri, s.138
10. Türk Cini ve Seramikleri s.137
11. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim.98

**Sema 2(c):**

1. Çanakkale Seramikleri, s.130
2. Türk Cini ve Seramikleri s.138
3. Erdal Gürel Ailesi
4. Çanakkale Seramikleri, s.145
5. Çanakkale Seramikleri, s.160
6. Çanakkale Seramikleri, s.149

**Sema 2(d):**

1. Çanakkale Seramikleri, s.146
2. Çanakkale Seramikleri, s.143
3. Türk Cini ve Seramikleri s.99

**Sema 2(e):**

1. YÜCEL, Erdem. "Çanakkale Seramikleri", Antika S:2, İstanbul 1985 s.13
2. Türk Cini ve Seramikleri s.140

**Sema 2(f):**

1. Çanakkale Seramikleri, s.115
2. Çanakkale Seramikleri, s.112
3. Çanakkale Seramikleri, s.119
4. Çanakkale Seramikleri, s.120
5. Türk Cini ve Seramikleri s.143
6. Çanakkale Seramikleri, s.127

**Sema 3:**

1. Türk Cini ve Seramikleri s.121
2. Çanakkale Seramikleri, s.42
3. Türk Cini ve Seramikleri s.118
4. Çanakkale Seramikleri, s.160
5. Çanakkale Seramikleri, s.50
6. Türk Cini ve Seramikleri s.117
7. Türk Cini ve Seramikleri s.118
8. Çanakkale Seramikleri, s.129

**Sema 3(a):**

1. Çanakkale Seramikleri, s70
2. Çanakkale Seramikleri, s.61
3. Çanakkale Seramikleri, s.74

4. Çanakkale Seramikleri, s.42
5. Çanakkale Seramikleri, s.43
6. Çanakkale Seramikleri, s.43
7. Çanakkale Seramikleri, s.33
8. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 37
9. Türk Cini ve Seramikleri s.120
10. Çanakkale Seramikleri, s.60
11. Çanakkale Seramikleri, s.103
12. Çanakkale Seramikleri, s.117
13. Çanakkale Seramikleri, s.57
14. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi, Env. No: 2570
15. Çanakkale Seramikleri, s.108

**Sema 3(b):**

1. Türk Cini ve Seramikleri s.116
2. Türk Cini ve Seramikleri s.117
3. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 7
4. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 8
5. Türk Cini ve Seramikleri s.117
6. Çanakkale Seramikleri, s.23

**Sema 3(c):**

1. Çanakkale Seramikleri, s.26
2. Çanakkale Seramikleri, s.27
3. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 38
4. Çanakkale Seramikleri, s.54
5. Çanakkale Seramikleri, s.63
6. Çanakkale Seramikleri, s.78

**Sema 3(d):**

1. Çanakkale Seramikleri, s.138
2. Çanakkale Seramikleri, s.96
3. Çanakkale Seramikleri, s.118
4. Çanakkale Seramikleri, s.116
5. Çanakkale Seramikleri, s.99
6. SEVİNÇ, Nurten. Çanakkale Arkeoloji Müzesi, Env. No: 2129

**Sema 4:**

1. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 27
2. Çanakkale Seramikleri, s.43
3. Çanakkale Seramikleri, s.21
4. Çanakkale Seramikleri, s.139
5. Türk Cini ve Seramikleri s.124
6. Çanakkale Seramikleri, s.91
7. Çanakkale Seramikleri, s.97

8. Çanakkale Seramikleri, s.145
9. Çanakkale Seramikleri, s.58
10. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 85

**Sema 4(a):**

1. Türk Cini ve Seramikleri s.116
2. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 14
3. Çanakkale Seramikleri, s.29
4. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 28
5. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim41
6. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim48

**Sema 4(b):**

1. Çanakkale Seramikleri, s.66
2. ÖNEY, Gönül. "Türk Çini ve Seramik Sanatı", Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:341, Sanat Dizisi:46, Ankara 1993, s.309
3. Çanakkale Seramikleri, s.93
4. Çanakkale Seramikleri, s.98
5. Türk Devri Çanakkale Seramikleri, Resim 89
6. Çanakkale Seramikleri, s.110

### KAYNAKLAR

- AKARCA, Aşkıdıl. (1979), “Çanakkale’de Yeni Bir Çanak Çömlek Merkezi”, **VIII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 11-15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bilgiler, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ALTUN, Ara. (1996), “Çanakkale Seramikleri”, **Çanakkale Seramikleri**, Vehbi Koç Vakfı, Suna-İnan Kıraç, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını Ankara.
- ARCASOY, Ateş. (1983), **Seramik Teknolojisi**, M.Ü. G.S.F. Seramik Ana Sanat Dalı Yayınları No:2, İstanbul.
- ARSEVEN C. Esad. (1957), “Türk Keramikleri”, **Sanat Ansiklopedisi C: II**, İkinci Baskı, İstanbul.
- ASLANAPA, Oktay. (1992), “Türk Keramik Sanatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.2, Dil- Kültür-Sanat, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:121, Seri:1, Sayı:A-23, İkinci Baskı, Ankara.
- ASLANAPA, Oktay. (1969), “İznik Kazılarında Ele Geçen Keramikler ve Çini Fırınları”, **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- CHİRİSTY, Geraldine - Sara PEARCH. 81993-1994), **Ceramics**, Step By Step Art School, Produced by Mondrain Ofset Printed in China.
- CILIZOĞLU, Tülin. (1976), **Toprak Sanatlarında Dekoratif Uygulama Yöntemleri**, İstanbul.
- COOPER, Emmanuel. (1970-1971), **A Handbook Of Pottery**, London.
- COOPER, Emmanuel. (1978), **Seramik ve Çömlekçilik**, çev. Ömür Bakırer, Remzi Kitabevi, Birinci Basım. İstanbul.
- COSENTİNO, Peter. (1997), **The Ancylopedia Of Pottery Techniques**, London.
- ÇOBANLI, Zehra. (1996), **Seramik Astarları**, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Yayın No:15, Eskişehir.
- ÇOBANLI, Zehra. (1986), **18.yy. dan Günümüze Çanakkale Seramikleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.



DERMAN, M. Uğur. "Divit ve Kubur'lar" (1987), **Aletler ve Adetler**, Şevket Rado Başkanlığında Bir Heyet Tarafından Hazırlanmıştır. Akbank'ın Bir Kültür Hizmeti, İstanbul.

DOĞAN, Şaduman. (Haziran 1985), **Açıklamalı Seramik Teknolojisi**, 1.Baskı, İstanbul.

EVLİYA CELEBİ. (1970), **Seyahatname**, Cilt VIII, Zuhuri Danışman'ın sadeleşmiş çevirisi, İstanbul.

EREN, Ramazan. (Mayıs 1994), **Çanakkale İlinin Tarih İçindeki Gelişimi ve Folklor İncelemeleri**.

GÜNER, Güngör. (1998), **Anadolu'da Yaşamakta Olan İkel Çömlekçilik**, Ak Yayınları Kültür Serisi 16-15, İstanbul.

İŞMAN, Faruk. (1969), **Seramik Teknolojisi**, Sır, Seramik Boyaları ve Seramik Dekorasyon Teknikleri, İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, Teknik yay. Serisi 1. İstanbul.

KOZANOĞLU, M. Tahsin. (Ocak 1994), **Yunan Mitolojisi**, Düşünen Adam Yayınları, İkinci Baskı.

KUŞOĞLU, M. Zeki. (1987), **Aletler ve Adetler**, Şevket Rado Başkanlığında Bir Heyet Tarafından Hazırlanmıştır. Akbank'ın Bir Kültür Hizmeti, İstanbul.

LANE, Arthur. (1962), **Later İslamik Pottery Persia, Syria, Egypt, Turkey**, Faber and Faber, 24.Russel Square, London.

ÖKSE, A. Tuğba. (1993), **Önasya Arkeolojisi Seramik Terimleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları Başvuru ve El Kitapları Dizisi: 1, İstanbul.

ÖNDER, Mehmet. (1995), **Antika ve Eski Eserler Kılavuzu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın no:341 Sanat Dizisi 46, Ankara.

ÖNEY, Gönül. (1993), "Türk Çini ve Seramik Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No. 341 Sanat Dizisi 46, Ankara.

ÖNEY, Gönül. (1993 a), "Çini ve Seramik" **Geleneksel Türk Sanatları**, Hazırlayan: Mehmet Özel, Güzel Sanatlar Müdürü, Kültür Bakanlığı İstanbul.

ÖNEY, Gönül. (1991), "Çanakkale Seramikleri", **Türk Çini ve Seramikleri**, Sadberk Hanım Müzesi Katalogu, İstanbul.

ÖNEY, Gönül. (1976), "Çanakkale Seramikleri", **Türk Çini Sanatı**, Turkish Tile Art, İstanbul.

ÖNEY, Gönül. (1971), **Türk Devri Çanakkale Seramikleri**, Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. Yayını, Ankara.

PASİNLİ, A.-BALAMAN, S. (Mayıs 1992), **Türk Çini ve Seramikleri**, Çinili Köşk İstanbul Arkeoloji Müzeleri, A Turizm Yayınları Ltd.,1. Baskı, İstanbul.

PIRİ REİS, (1988), **Kitab-ı Bahriye 1**, Ministry of Culture And Tourism of The Turkish Republic, Ankara.

SANAY Filiz. (1987), **Türk Dönemi Çanakkale Seramiklerinin Dünü Bugünü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ŞAHİN Faruk. (1983), **Seramik Sözlüğü**, Anadolu Sanat Yayınları:2, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dizisi:2, İstanbul.

TANIŞAN H. Hüseyin – METE Zeliha. (Şubat 1986) **Seramik Teknolojisi ve Uygulaması**, cilt:1, Birlik Matbası, Söğüt.

YILMABAŞAR, Jale. (1980), **Jale Yılmabaşar Seramikleri**, Yöntemleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

YILMAZ, Hülya. (1996), “Suna-İnan Kıraç Koleksiyonunda Bulunan Seramiklerin Değerlendirilmesi”, **Çanakkale Seramikleri**, Vehbi Koç Vakfı, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara.

## DERGİ

BAKLA, Erdinç. (1993), “Eşsiz Üç Çanakkale Seramiği”, **Antika Kültürü**, S.1, Antik A.Ş. İstanbul.

“Çağlar Boyu Kap Kacak”, **Cumhuriyet Dergi**. S:343, Ekim 1992.

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. Tanıtım Broşürü.

KAYAOĞLU, İ. Gündoğ. (Ekim1985), “Mangallar I”, **Antika** (The Turkish Journal Of Collectable Art) Aylık Dergi, S.7, İstanbul.

KUŞOĞLU, M. Zeki. (Eylül1987), “Osmanlı Fincan Zarfları”, **Antika** (The Turkish Journal Of Collectable Art) Aylık Dergi, S.29, İstanbul.

“Lezzetin Geçmişine Uzanan Yolculuk”, (Haziran 1987), Skylife THY Aylık Dergi, S:179.

MANTRAN, R. (1986), **17.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul**, C.1, Çeviren: M.A. Kılıçbay - E. Özcan, Ankara.

MOLTKE, Helmuth von. (1969), **Türkiye Mektupları** (Moltke'nin Türkiye mektupları), Çeviren: Hayrullah Örs. Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÖNEY, Gönül. (Ocak 1982), "Çanakkale'de Geç Devir Osmanlı Seramikleri", **Bilim Birlik Başarı**, Sayı:33, Yaşar Holding A.Ş. Yayını, İzmir.

SOYHAN, Cihat. (Yaz 1997), "Çanakkale'den Pupa Yelken, Çanakkale Seramiklerinde Kalyon Motifli Tabaklar", **P Sanat Kültür Antika**, 6. Sayı.

TAŞÇI, Hamza. (Şubat-Mart 1998), "Isınma Kültürü, Topkapı Sarayı'ndaki mangallar ve Isınma", **Antik Dekor Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi**, S:45, İstanbul.

**Tombak Antika Kültürü Koleksiyon ve Sanat Dergisi**, (1997), S:13, İstanbul.

"YÜCEL, Erdem.(Mayıs 1985), "Çanakkale Seramikleri", **Antika**, S: 2, İstanbul.

## ANSİKLOPEDİ

**A'dan Z'ye Antika Ansiklopedisi**, (1998), Antik A.Ş. Kültür Yayınları İstanbul.

DARKOT, Besim. (1986), **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 3, Birinci Basılış, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

"Çanakkale", **Türk Ansiklopedisi**, (1963), Cilt XI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

**Genel Kültür Ansiklopedisi Ana Britannica** (1986-1987), Cilt 6, İstanbul.

"Kevgir", **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, (1986-1989), C.13, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır..

"Küp", **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, (1986-1989), C.14, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır..

"Sahan", **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, (1986-1989), C.18, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır..

SOYSAL, M. (1997), "Kandil", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.2, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları. İstanbul.

"Şişer", **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, (1986-1990), C.20, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır.

"Tabak" **Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, (1981), C.11, Meydan Yayınevi, İstanbul.

“Testi”, **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, (1986-1989), C.20, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, İnc. İşbirliği ile Yayımlanmaktadır.

Yurt Ansiklopedisi (1982), Cilt 3, İstanbul .

### YILLIK

AKARCA, Aşkıldil. (1976-1977), “Gemi Tasvirli Bir Çanakkale Tabacı ve Ressamı”, **Sanat Tarihi Yıllığı 7**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü.

**Çanakkale İl Yıllığı**, (1973), Cumhuriyetin 50. Yılında Çanakkale.

“Çanakkale İlinin Sosyal Durumu”, (1967), **Çanakkale İl Yıllığı**.

PAKER, Mükerrrem. (1964-1965), “Anadolu Beylikler Devri Keramik Sanatı”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Enstitüsü İstanbul.

### SÖZLÜK

SÖZEN, M.- TANYELİ, U. (1986), **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Büyük Fikir Kitapları Dizisi.71, Remzi Ktabevi, İstanbul.

TURANİ, Adnan. (Aralık1995), **Sanat Terimleri Sözlüğü**, 6. Basım, İstanbul.